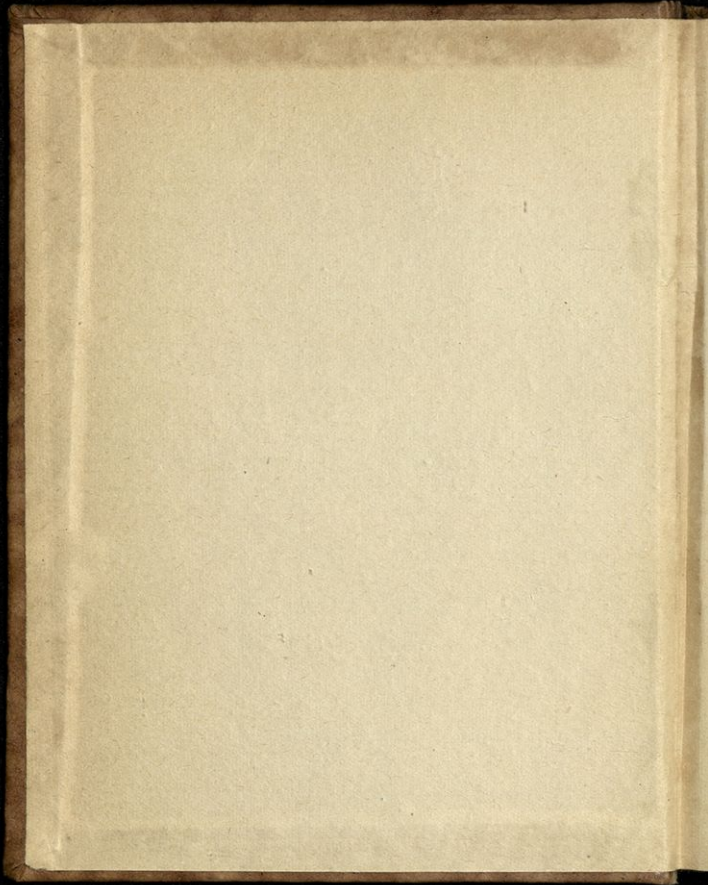
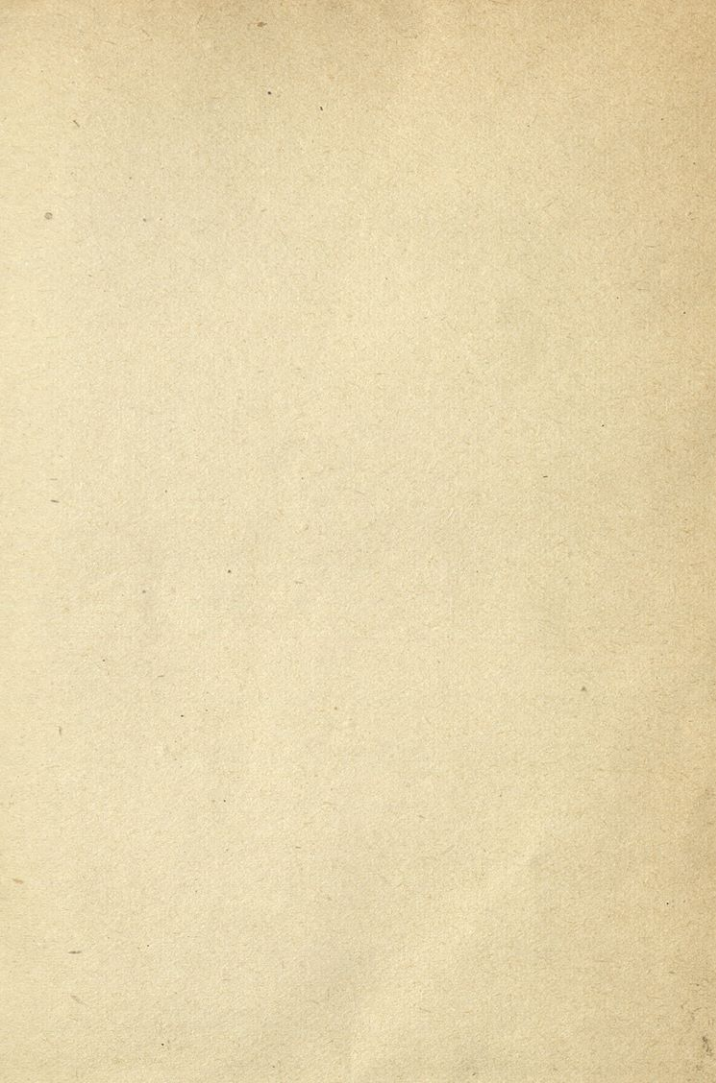

Narodna in univerzitetna knjižnica
▼ Ljubljani

76593

SVETA BRATA
CIRIL I METOD
SLAVJANSKA APOSTOLA

i
OSNOVATELJA SLOVSTVA SLAVJANSKOGA.

Tisučletni spoměn na lěto:

863.

Spisal:

Matija Majar Ziljski.

V ZLATNOM PRAGU,
knjigopečatnja K. Seyfrieda, troškom spisovateljevim.
1864.

СВЕТА БРАТА

ЦІРІЛ І МЕТОД

СЛАВЈАНСКА АПОСТОЛА

i

ОСНОВАТЕЛЯ СЛОВСТВА СЛАВЈАНСКОГА.

Тісучлѣтні спомѣи на лѣто:

863.

Спісал:

Матіја Мајар Зільскі.

В ЗЛАТНОМ ПРАГУ,

книгопечатня К. Сейфрида, трошком списоване.

1864.

76593
Я 30.5.1944/4943
Р. З. Д.

Za cirilsko ж: дѣбѣ, мѣжѣ . . . pišu samo Bolgari po staroslavjansku ж i Poljaki q: dqb, mqž . . . samo mi Slovenci, nas jedva poldrugi milijon, pišemo o: dob, mož . . . vsi ostali Slavjani: Rusi, Horvati, Serbi i Čehoslavjani, vsěh vkup črez 64 milijonov, pišu y: дуб, муж . . . Tako stoji i v ovom spisě u, jer manja strana se mora pridružiti večjej.

3. Spisan je na jednoj straně latinskimi pismeni, pravopisom obdobnim, jer tako pišemo Slovenci, Horvati i Čehoslavjani; latinoj pišu i Poljaki.

4. Spisan je na drugoj straně take cirilicoj, to je neobhodno moralo tako biti iz duv pričín, prvič, jer je te spis posvečen k česti svetomu Cirilu i svetomu Metodu, slavjanskima apostoloma i osnivateljema pisma i slovstva slavjanskoga; drugič, jer daleko večji děl Slavjanov piše cirilicoj gradjanskoj to je Rusi, Serbi i Bolgari, njih 60 milijonov.

5. Spisana je cirilska strana pravopisom uzajemnim, prikladnim vsemu slavjanstvu i se derži stalno jednoduhoga i pravila: Vsaki posebni zvuk imej svoj posebni znak, i vsako pisme stoj po sebě za se. Za to stoji tamo: za jednostavne samoglasnike . . . a, e, i, o, y město jotovanih, jotom (j) složenih samoglasnikov stoje-

За цїрїлско ж : джбъ, мжжъ . . . пишу само Болгарі по старославјанску ж і Польакі *q*: *dqb, mqz* . . . само мі Словенці, нас једва полдругі міліои, пишемо *o*: *dob, moz* . . . всі остали Славјани: Русі Хорваті, Сербі і Чехославјани, всѣх вкуп чрез 64 міліонои, пишу *y*: *dub, muž* . . . Тако стоји і в овом списѣ *y*, јер мања страна се мора придружити вечјеј.

3. Списан је на једној странѣ латинскимі писмени, правописом обдобним, јер тако пишемо Словенці, Хорваті і Чехославјани; латиној пишу і Польакі.

4. Списан је на другој странѣ таке цїрїцој, то је необходимо морало тако бити із дву причин, првѣч јер је те спис посвечен к честі светому Цїрїлу і Методу, славјанскимі апостолама і основатељема писма і словства славјанскога; другѣч, јер далеко вечји дѣл Славјанов пише цїрїлицој грађанској, то је Русі, Сербі і Болгарі, нѣх 60 міліонои.

5. Списана је цїрїлска страна правописом узајемним, прикладним всему славјанству і се держи стално једнодухога правла: Сваки посебни звук імеј свој посебни знак, і свако писме стоји по себѣ за се. Зато стоји тамо: за једноставне самогласнике . . . а, е, і, о, у; мѣсто јотованих, јотом (*j*) сложеніх самогласников стоје-

čih v početku silabe . . . i + a, i + e, i + i, —, i + ou
to je, město cirilskih . . . и, ѳ, н, —, юу
město ruskih я, е, и, —, ю
stoji uzajemno ja, je, ji, jo, ju;
na priměr:

с. яворѣ, ѳдва, искра, —, югѣ,

г. яворѣ, едва, истра, —, югѣ,

uz. явор, једва, јистра, — југ.

Tako j pisati ni nič novego, tako piše Vuk Štefanovič Karadžič i Serbi njega naslědujuči.

Dalje stoji tamo: město samoglasnikov jerovanih, jcrom (ь) složenih, stojećih po soglasnikih:

с. и, ѳ (ѳ), н, —, юу,

г. я, ѳ (е), и, —, ю,

stoji uzajemno . . . ѳа, ѳе, (ѳ). ѳі, ѳо, ѳу.

na priměr:

с. ко-ни, по-лѳе, ко-ни, —, ко-ниу,

г. ко-ня, по-ле, ко ни, —, ко-ню,

uz. ко-нѳа, по-лѳе, ко-нѳі, —, ко-нѳу.

Dalje stoji tamo město složenih samoglasnikov:

љ, ѳ, ѳ, ѳ, ѳ, ѳ,

ль, нѳ, дѳ, тѳ(ч), дж, шч (штѳ);

na priměr za:

мољ, коњ, рођен, ноч, целат, шука,

stoji uzajemno: мољ, конѳ, родѳен, ноч, джелат, шчука.

Těm se azbuka verlo pokrajša, odpadu namreč

чїх в почетку сілабе . . . і + а, і + є, і + і —, і + юу
то је, мѣсто цїрїлскїх . . . ѡ, ѳ, н, —, юу,
мѣсто русяїх я, е, и, —, ю
стоїї узаїемно ја, је, јї, је, ју;
на прїмѣр :

ц. яворъ, ядва, искра, —, югъ,

р. яворъ, едва, искра, —, югъ,

уз. явор, једва, јїскра, —, југ.

Тако ј писати нї нїч новаго, тако пише Вук Штефановїч Караджїч и Сербї нѣга наслѣдујучї.

Далье стоїї тамо: мѣсто самогласнїков јеро-
ванїх, јером (ь) сложенїх, стојечїх по согласнїкїх :

ц. ѡ, ѳ (ѳ), н, —, юу,

р. я, ѳ (е), и, —, ю,

стоїї узаїемно . . . ѡа, ѳе, (ѳ), ѳї, ѳо, ѳу.

на прїмѣр :

ц. ко-нѡ, по-лѳ, кѳ-нн, —, ко-нѡу,

р. ко-нѡ, по-ле, ко-нн, —, ко-нѡ,

уз. ко-нѡа, по-лѳе, кѳ-ннї, —, ко-нѡу.

Далье стоїї тамо мѣсто сложенїх согласнїков :

љ, њ, ѣ, ѣ, ц, ш,

љ, њ, дь, ть(ч),дж, шч (штъ);

на прїмѣр :

мољ, коњ, рођен, ноч, целат, шука

стоїї узаїемно : мољ, коњ родьен, ноч, джелат, шчука

Тѣм се азбука верло покрајша, одпадно на-

Umreč slédeča pismena kako izlišna i nepotrebna i to

iz cirilice cerkovne:

ѣ, ѝ, ѿ, ѣ, ѥ, ѧ, Ѩ, ѩ, ѫ, Ѭ, ѭ, Ѯ, ѯ, Ѱ;

iz cirilice gradjanske:

и, ш, ъ, ы, я, е, э, ю, ѱ, Ѳ, ѳ, ц.

Kolikoj se po takovoj uzajemnoj azbuki pravopis i slovnica pokrajša i polajša to ovdě obširno dokazovati ne naměravam, to dokazujem dokazi na jinom městě.

S takovim pisanjem nistem naměravал nikoga žaliti, molim zato lěpo, da mi radi toga i nikto ne zaměri: po jeziku i pravopisu sem se trudil i staral, približati se vsemu slavjanstvu, sem se trudil i staral pisati uzajemno. Bolje je uzajemnost jiskati, nego v neuzajemnosti stati.

Matiija Majcar Ziljski.

визначення і ввійти якогось значення в науку і в життя.

із різними перекладами :

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20.

з різними перекладами :

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20.

Кожно се по такому порядку записано і подано в одній книжці.

і в кожній книжці і в кожній книжці і в кожній книжці.

і в кожній книжці і в кожній книжці і в кожній книжці.

і в кожній книжці і в кожній книжці і в кожній книжці.

і в кожній книжці і в кожній книжці і в кожній книжці.

і в кожній книжці і в кожній книжці і в кожній книжці.

і в кожній книжці і в кожній книжці і в кожній книжці.

і в кожній книжці і в кожній книжці і в кожній книжці.

і в кожній книжці і в кожній книжці і в кожній книжці.

і в кожній книжці і в кожній книжці і в кожній книжці.

Манастирський

OBSEG KNJIGE.

I. Kako se je osnovalo slavjansko pismo i slavjanska služba božja i slavjansko slovstvo.	od §	1	do	25
II. Kako sta slovstvo staroslavjansko i služba božja slavjanska — po obredě rimokatoličkom pismeni glagolitičkim propadala.	"	26	"	32
III. Kako sta slovstvo staroslavjansko i služba božja slavjanska — po obredě pravoslavnom pismeni cirilskimi krěpko napredovala i se širila	"	33	"	40
IV. O slovstvě slavjanskom sadajne dobe.	"	41	"	43
V. Cirilovske pēsni.	"	44	"	50

OBSEG КНЪІГЕ.

I. Како се је основало славјанско писмо i славјанска служба божја i славјанско словство	од §	1	до	25
II. Како ста словство старославјанско i служба божја славјанска — по обредѣ римокатоличком писмени глаголitičkimi propadala	"	26	"	32
III. Како ста словство старославјанско i служба божја славјанска — по обредѣ православном писмени cirilskimi krěpko napredovala i se širila	"	33	"	40
IV. O slovstvѣ slavjanskom sadajne dobe	"	41	"	43
V. Циріловске пѣсни	"	44	"	50

I.

KAKO SE JE OSNOVALO SLAVJANSKO PISMO, SLAVJANSKA SLUŽBA BOŽJA I SLAVJANSKO SLOVSTVO.

1. Sveta brata Ciril i Metod sta velika dobrotnika vsega slavjanskoga naroda, sta slavjanska apostola, sta oznanovala Slavjanom hristjansku věru, sta osnovala pismo i slovstvo slavjansko, sta upeljala božju službu v slavjanskem jeziku: za to se nju hvaležno spomēnjamo vsi Slavjani i se ju budu hvaležno spomēnjali, dokle bude naroda slavjanskoga.

Konstantin, imenovan Ciril, i brat njegov Metod sta se narodila v Selonji, v městě zajedno slavjanskom i gerčkom, iz roda slavná i imenitna. Otec njeju, Lev po imeni, muž plemenit i bogat je bil pri carju carigradskom drugar, podvojvoda, čto je bilo drugo dostojanstvo, pri carji carigradskom. Splodil je sedem sinov, izmed njih je bil Konstantin mezimec, najmladji, rođen lěta 827. i v sedmom lětě svoje starosti se je počel knjige učiti l. 834.

Oba bratra sta se naučila uže od perve mladosti v Selonji, tom ljudnatom primorskem, tergovačkom městě rozličnim jezikom, gerčkomu i latinškomu, oba sta věrojatno dobro znala uže od doma

I.

КАКО СЕ ЈЕ ОСНОВАЛО СЛАВЈАНСКО ПИСМО, СЛАВЈАНСКА СЛУЖБА БОЖЈА І СЛАВЈАНСКО СЛОВСТВО.

1. Света брата Ціріл і Метод ста велика добротніка всега славјанскога народа, ста славјанска апостола, ста озановала Славјаном христјанску вѣру, ста основала писмо і словство славјанско, ста упелјала божју службу в славјанском језіку: зато се нју хвалежно спомѣјамо всі Славјані і се ју буду хвалежно спомѣјали, докле буде народа славјанскога.

Константин іменован Ціріл і брат његов Метод ста се народила в Селонји, в мѣстѣ заједно славјанском і герчком из рода славна і іменитна. Отец њеју, Лев по імені, муж племенит і богат је бил при царју царіградском другар, подвојвода, что је било друго достојанство при цары царіградском. Сплодил је седем синов, измед ных је бил Константин мезімец, нај младји, родьен лѣта 827. і в седмом лѣтѣ своје старості се је почел кнѣге учіти лѣта 834.

Оба брата ста се научила уже од перве младості в Селонји, том лѣуднатом приморском терговачком мѣстѣ различнім језіком, герчкому і латинскому, оба ста вѣројатно добро знала уже од дома

čistu slavjanščinu, která je onda vladala ne samo v Macedoniji pred městnimi vratami selonjskimi, nego skoro v celoј Gerčkoј zajedno s jezikom gerčkim.

2. Otec Lev je umerl Konstantinu 14 lět staromu l. 841. Upravitelj carskoga grada (dvora) v Carigradě Teokist, věropodobno rodjak Konstantinov vslišav o marljivom učenji njegovom je poslal po nja, da bi se učil v Carigradě zajedno s mladim carjem. Konstantin se je ondě naučil celoј slovnici v třeh mēsecih; on se je učil izverstno take zemljoměrju, govorničtvu i všem naukam mudroslovnim: kromě toga ješče računstvu, zvězdarstvu i gudbě; bil je verlo pobožen i verlo učen tako, da suga nazvali filosofom. Teokist je dal Konstantinu oblast v svojem domě i mu je dovolil hoditi svobodno i v grad carjev; hotel ga je oženiti s svojoј kumoј, obečaje mu, da ga carj povisi na čast kneza i na čin vojvode; no Konstantin tomu ne privolji, nego postrize se i stupi v dubovski stan i postane knjižničarjem pri patrijarhu v svetoј Sofiji; pa ostane samo malo časa v toј službě i otide tajno na Uzko morje i se tamo skrije v samostaně, da su ga jedva najšli po pol lěta. Vrativši se opet v Carigrad nije hotel biti več knjižničarjem, nego je sprijel čin javnoga učitelja mudroslovja i je podučeval domače i tudje učence.—

3. Po ukazu carja se je prepíral ješče ves mlad o častenji obrazov s patrijarhom Janom iz dostojanstva zverženim radi obrazoborstva l. 843.

Saraceni su pozvali hristjane k prepíranju o věrě i zato je šel Konstantin, tada 24 lět star, v zem-

чисту славјаншчину, ктера је онда владала, не само в Македоніји. пред мѣстнімі вратамі селонскімі, него скоро по цѣлој Герчкој заједно с језіком герчкім.

2. Отец Лев је умерл Константину 14 лѣт старому лѣта 841. Управитель царскога града в Цариградѣ Теокіст, вѣроподобно родѣак Константинов вслишав о марљивом ученіи његовом, је послал по ња, да би се учио в Цариградѣ заједно с младим царѣм. Константин се је ондѣ научио цѣлој словниці в трѣх мѣсецих; он се је изверстно учио таке земљомѣрју, говорничтву і всѣм науком мудрословним; кромѣ тога і рачунству, звѣздарству і гудбѣ; бил је верло побожен і верло учен, тако да су га назвали књижевником. Теокіст је дал Константину област в својем домѣ і му је доволио свободно ходити і в град царѣв; хотел га је таке оженити с својој кумој, обечаје му, да га царѣ повісі на част кнеза і на чин војводе: но Константин тому не приволи: него постриже се і ступи в духовскі стан і постане књижничарѣм при патриарху в светој Софіји; па остане само мало часа в тој службѣ і отіде тајно на Узко морје і се тамо скрїје в самостанѣ, да су га једва најшли по пол лѣта. Вративши се опет в Цариград није хотел бити веч књижничарѣм: него је сирїјел чин јавнога учитеља мудрословја і је подучевал домаче і тудѣ ученце.

3. По указу царѣа се је препирал јешче вес млад о частенји образов с патриархом Іаном із достојанства зверженім ради образоборства лѣта 843.

Сарацени су позвали христїјане к препіранју о вѣрѣ і зато је шел Константин, тада 24 лѣт стар в зем-

lju kneza saracenskoga i je s svojoj učenostju nad protivniki zvitezil i slavno jih premagal, pa iz sovražtva su mu dali zaužiti jed, strup, hoteći ga otraviti l. 851. Ovdě se je naučil i saracenskomu jeziku.

Metod brat Konstantinov je bil nekoliko lět knez, upravitelj, slavjanske pokrajine, věropodobno strumske, pa je opustil to dostojanstvo i se je podal v goru Elim, kdě sveti otci žive i tamo se postrize i stupi v duhovski stan.

Konstantin povrativ se od Saracenov se podá k svojemu bratu Metodu take na goru elimsku. Tu sta oba brata pobožno i bogougodno živela, moli-la, bdela i se postila.

4. Kazari su prosili carja, da bi jim poslal ljudi učene, koji bi jih obranili iz jedne strane Hebrejov, iz druge strane Saracenov, hotećih Kazare na svoju věru obrnuti.

Carj pošle Konstantina k Kazarom lěta 857. i ovi se podá iz Carigrada na Černo morje, kdě je priležno razlagal hristjansku věru. Tu povzbudi nadvladiku hersonskoga jiskati tělo svetoga Klimenta, nekđajnoga, vladike rimskoga kojega su umučili lěta 102. v tavrinskom Hersoně. Tělo sv. Klimenta su najšli v morji. Međ tēm, ko sta Konstantin i Metod se zaderževala v Horsuně, pride kazarski vojvoda s vojskoj i obleže město; pa posredovanjem Konstantina sopet vojskoj odide i pusti obivatelje pri mirě. Onda vsede se Konstantin na ladiju i se ladija iz kazarskoga jezera na meotisko morje i na kaspiska vrata kavkazkih gor.

љу кнеза сараценскога і је с својој ученостју над противнікі звїтезіл і славно јїх премагал, па із совражтва су му далі заужіті јед, струп, хотечі га отравіті лѣта 851. Овдѣ се је паучил і сараценскому језіку.

Метод брат Константінов је бїл нѣколико лѣт кнез, управітель, славјанске по крајіне вероподобно струмске: па је опустїл то достојанство і се је подал в гору Елім, кдѣ светї отці живе і тамо се пострїже і ступї в духовскї стан.

Константїн повратїв се од Сараценов се пода к својему брату Методу таке на гору елімску. Ту ста оба брата побожно і богоугодно жївела, молїла, бдела і се постїла.

4. Казарї су просїлі царѣа, да бї јїм послал лјудї учене, кої бї јїх обравїлі із једне стране Хебрејов, із друге стране Сараценов, хотечїх Казаре на своју вѣру обернутї.

Царѣ пошлѣе Константїна к Казаром лѣта 857. і ові се пода із Царьїграда на Черноморѣе, кдѣ је прїлежно разлагал хрїстїјанску вѣру. Ту поузбудї надвладїку Херсонскога јїскаті тѣло светога Клімента, нѣкдајнога владїке рїмскога, којега су умучїлі лѣта 102. в таврїском Херсонѣ. Тѣло св. Клімента су најшлї в морї. Мед тѣм ко ста Константїн і Метод се задержевала в Хорсунѣ, прїде казарскї војвода с војској і облеже мѣсто: па по срѣдованїем Константїна сопет с војској одїде і пустї обївателѣе прї мїрѣ. Онда вседе се Константїн на ладїју і се ладја із казарскога језера на меотїско морѣ і на каспїска врата кавказкїх гор.

Tu je dokazoval Judom i Saracenom pravdu hristjanskoga věrozakona tako jasno, da je scěla zvitezil i izposloval za hristjansku věru tu predpravicu, da bi svobodno směl, ktogod bi hotěl, hristjansku věru sprijeti i se dati pokerstiti: naprotiv da bi glavu zapadel, ktokoli bi přestupil od hristjanske věre na kazarsku, ali judovsku, ali mohamedansku. Blizo do 200 ljudi se je dalo kerstiti. Město vsěh darov, koje su Konstantinu nudjali, si je izprosil od saracenskoga vladarja samo tu milost, da bi 20 vjetih hristjanov pustil na svobodu i onda se je pripravil opet na cestu nazad v Carigrad i je vzel seboj ostatke sv. Klimenta. (l. 858.)

V Carigradě je živěl Konstantin, pri cerkvi svetih apostolov. Metod pak se je odrekel knežskoga i upraviteljskoga dostojanstva i je šel v samostan Polihron, kdě je živělo 70 starcev.

5. Sada seje Konstantin s družils bratom svojim Metodom, da bi slavjanskemu narodu priskerbel pismena prikladna vlastnostim jezika slavjanskoga. Slavjani su onda na balkanskom polotoku bili dělom svobodni, dělom pod vladoj Gerkev, dělom pod vladoj uralskih Bolgarov i su zauzimali verlo obširne pokrajine, namreč Slavjani svobodni i stoječi pod vladoj gerčkej su prebivali v Traciji, Macedoniji, Tesaliji, Livadiji i v Peloponesě i v ostatnoj Gerčkej. — V lětih od 746. do 799. su se Slavjani v Peloponesě i v ostatnoj Gerčkej tako pomnožili i razšitili, da pozdněji spisovatelji gerčki se bitko tuže na poslavjanjenje

Ту је доказовао Јудом і Сараценом правду христјанскога вѣрозакона тако јасно, да је сцѣла зви-тезио і изпословао за христјанску вѣру ту пред-правцу, да би свободно смѣл, когод би хотел, христјанску вѣру спријети і се дати покерстити: на-против да би главу западел, коколи би преступио од христјанске вѣре на казарску, али јудовску, али мохамеданску. Близо до 200 људи се је дало кер-стити. Мѣсто всѣх даров, које су Константину ну-двали, си је изпросио од сараценскога владарѣа са-мо ту милост, да би 20 вјетих христјанов пустио на свободу, і онда се је приправио опет на цесту назад в Цариград і је взял себој остатке светога Климента (л. 858.)

В Цариградѣ је живѣл Константин при церкѣ светих апостолов. Метод пак се је одрекел кнеж-скога і управительскога достојанства і је шел в са-мостан Полихрон, кдѣ је живѣло 70 старцев.

5. Сада се је Константин сдружил с братом својим Методом, да би славјанскому народу прискербел писмена прикладна властностим језика славјанскога. Славјани су онда на балканском по-доотоку били дѣлом свободни, дѣлом под владој Герков і дѣлом под владој уралских Болгаров і су заузимали верло обширне покрајине, намреч Слав-јани свободни і стојечи под владој герчкој су пре-бивали в Трацији, Мацедонији, Тесалији, Ливадји і в Пелопонесѣ і в осталој Герчкој. В љѣтих од 746. до 799. су се Славјани в Пелопосѣ і в осталој Герчкој тако помножили і разширили, да позднѣји списователи герчки се брѣтко туже на пославјанѣје

čele Gerčke. Mesiju i Macedoniju imenuju na ravnost: Slavija. Ovi Slavjani balkanskoga poloostrova su i v Maluasiju svoje naseljence pošiljali i su založili selišča, na priměr: Obseka (gerčko: Obsikion), koja krajina se je prostirala od pomorja pri Abidě na iztok do Iznika (Nicee) i na jug do Apameje.

V Mesiji i Macedoniji su se zvali Slavjani — njihovi naseljenci v Maloj Asiji pak: Slavjanski, to je, naseljenci. — Selišče Obseka je bilo tako ljudnato, da su ti Slavjanski oružani s vojskoj uderli v Pelopones. (okolo l. 945.)

V selě Kizdere ali Kizderbend, od Iznika den ceste ješče do dnes žive Slavjani. Mnogo Slavjanov se je dobrovoljno preselilo v Malu Asiju i se jih je okolo dvě stě i osem tisuč osadilo na južnom pomorji (pontus euxinus) v kraji reke Artane ali Aghvah. Odtuda dalje na iztok na reki někada imenovanoj, Halis sada, Kizil Irmak je gornato primorje Zagora, ješče dalje proti iztoku okolo města Trapezunta se i dandanas nalaze vesi i sela od Slavjanov naseljena.

Mnogi Slavjani, deržeći se vlade gerčke su onda dostali visoka dostojanstva svetovna i duhovna v gerčkom carstvě, na priměr: Dobrogost, upravitelj gerčke mornarske vojske i Vsegerd, vojvoda proti Persom lěta 555. i 556.; vojvoda Tatimir lěta 592., boljar Onogost l. 575., dalje patriarh carigradski Niceta od lěta 766. do 780. Damijan komornik carja Mihala od lěta 842. do 867. itd. Take rodovina carja Justiniana je bila slavjanska,

цѣле Герчке. Месіју і Македоніју іменују на
равност: Славіја. Ові Славјани балканскога полоо-
строва су і в Малуасіју своје населѣнце пошліљалі
і су заложілі селішча, на примѣр: Обсека (герчко:
Obsikion), која крајина се је простірала од поморја
прі Абідѣ на істок до Ізніка (Нисее) на југ до
Апамеје.

В Месіји і Македоніји су се звали Славјани,
нѣхові населѣнци в Малој Асіји пак: Славјанскі,
то је, населѣнци. Селішче Обсека је біло тако
људнато, да су ті Славјанскі оружані с војској
удерлі в Пелопонес (около л. 945.)

В селѣ Кіздере алі Кіздербенд, од Ізніка ден
цесте јешче до днес живе Славјани. Много Слав-
јанов се је добровољно преселіло в Малу Асіју
і се јіх је около двѣ стѣ і осем тисуч осаділо на
јужном поморји в краји рѣке Артане алі Агхвах.
Одтуда даље на істок на рѣки нѣкада іменованој
Халис, сада Кізіл Ірмак је горнато приморје Загора,
јешче даље проті істоку около мѣста Трапезунта
се і данданас налѣзе весі і села од Славјанов на-
селѣна.

Многі Славјани держечі се владе герчке су
онда досталі вісока достојанства световна і ду-
ховна в герчком царствѣ, на примѣр: два погла-
варѣ Доброгост, управітель герчке морнарске вој-
ске і Всегерд, војвода проті Персом лѣта 555. і 556;
војвода Татімір л. 592., бољар Оногост л. 575. даље
патріарх царіградскі Ніцета од лѣта 776. до 780. Да-
міјан коморнік царѣ Міхала од л. 842. до 867. ітд.
Таке родовіна царѣ Јустініјана је біла славјанска,

jerbo v Slaviji doma med rodjaki je bilo ime Justianu Upravda, otcu njegovu, Sabatiju Iztok, materi i sestri Biljenica. Znano je, da je i carj Basilij Macedonski nedvojbeno bil slavjanskoga plemena.

Slavjani na balkanskem poloostrovu su bili večji del uže davno pred Cirilom na hristjansku vëru obrnjeni, vendar pred Cirilom nisu imeli vlastnih slavjanskih pismen, niti slavjanskoga čitanja, niti slavjanskoga podučevanja i su zato nerëdko opet nazad lezli v poganstvo, za toliko več, jerbo je jedna čast njih živela v Bolgariji podjarmljena pod poganskimi vladarji.

Učeni Konstantin je dobro vedel, da imaju o njegovom vremeni Armeni, Iberi, Siri, Kopti i jini iztočni narodi, jezikom se razlikujuči od Gerkov, svoj prirodjeni materinski jezik v vërozakonskih i bogoslužebnih knjigah i si je umënil, ovi veliki dobrotnik Slavjanov, takodjer Slavjane usrečiti vlastnim pismom slavjanskim. Lëta 855. je Ciril stvoril Slavjanom scëla nova pismena, koja su bila po zvuku slavjanščinë prikladna po slici od hebrejskih, gerčkih i latinskih različna, to je stvoril je azbuku onda imenovanu kjurilicu, sada imenovanu glagolieu i je počel berzo prekladati božju službu po obredu pravoslavnom na jezik slavjanski. — Velikoj radostju su sprijeli Slavjani ovi vispreni dar i berzo i veselo se je širila služba božja v slavjanskom jeziku med Slavjani svobodnimi i med poddanimi gerčkoj i bolgarskoj vladë od leta 855 do 862.

6. Sveti Metod brat Konstantinov je i bolgarski narod na hristjansku vëru spreobernul.

јербо в Славїї дома мед родьакі је било іме Јустиніану : Управда, отцу његовому Сѣ батіу : Изток, матері і сестрі : Більеница. Знано је, да је і царь Басиліј Македонскі недвојбено бїл славјанскога племена.

Славјані на балканском полоостровѣ су бїлі вечјі дѣл уже давно пред Цїрілом на хрїстјанску вѣру оберњени, вендар пред Цїрілом нїсу імелі властнїх славјанскїх писмен, нїті славјанскога читанја, нїті славјанскога подучеванја і су зато нерѣдко опет назад лезлі в поганство, за толико веч, јербо је једна част нїх живела в Болгарїї подјармљена под поганскімі владарї.

Учені Константин је добро ведел, да імају о његовом времені Арменї, Іберї, Сїрі, Коптї і јїні істочнї народї, језіком се разлікујучі од Герков, свој прїродњенї матернскї језік в вѣрозаконскїх і богослужебнїх кнѣгах : і сі је умѣнїл ові велїкі добротнїк Славјанов, такодјер Славјане усречїті властнїм писмом славјанскїм. Лѣта 855. је Цїрїл створїл Славјаном сцѣла нова писмена, која су бїла по звуку славјанщїнѣ прїкладна по слїкі од герчкїх, хебрејскїх і латнскїх различна, то је, створїл је азбуку онда іменовану кјурїліцу, сада іменовану глаголицу ; і је почел берзо прекладати божју службу на језік славјанскї. — Велїкој радостју су спрїјелї Славјанї ові віспренї дар і берзо і весело се је шїрїла служба божја в славјанском језїку мед Славјанї свободнїмі і мед подданїмі герчкој і болгарској владѣ од лѣта 855. до 862.

6. Светї Метод брат Константинѡв је і болгарскї народ на хрїстјанску вѣру спреобернул.

Bolgari uralški, narod neslavjanski, su od ljeta 678. do 860. prišli iz svoje stare domovine v Me-siju i su premagali uže popred ovdě osedle poljo-delstvu i mirnom gospodarstvu oddane Slavjane. Voj-vode bolgarski su se pooblastili s nevelikoj pa hrabroj vojskoj pokrajin Slavjanov i su si osvojili verhnju vladu nad njimi, su se ponaselili posred Slavjanov, su se navadili na pokojno in prijemno življenje slavjansko, su se v kratkom časě s svojimi novimi poddanimi tako sbratřili, da su posleđnič sprijeli njih jezik, njih običaje i navade, čto več, da su s njimi sprijeli hri-stjanski věrozakon i se spreměnili iz čudskih Bolga-rov v prave hristjanske Slavjane; na uzajem su pak Slavjani ovdešnji sprijeli od totih svojih gospodov narodno ime Bolgari i ga zaderžali do sadajne dobe. Tota verlo važna preměna narodnosti Bolgarov čud-skih se je stala ljeta 861. Toga ljeta je sprijel kerst bolgarski knez Boris s narodom bolgarskim. Boris je bil uže popred hristjanom naklonjen i jer su ga zadele razne težave, nesrečne vojne, jer je v zemlji njegovoj povstal glad i morija, kuga, jer se je vzdvig-nul nad njega carj Mihal po suhom i po morji, ga je vse to ješče več obmekčilo, k tomu sta prišla ješ-če dva miniha iz Gerčke: Teodor Kufara i Metod i sta ga pobudila i ga nagovorila, da bi pristupil k věřě hristjanskoj; take sestra Borisova, koja je bila prie-vjeta v Carigradě i se je tamo pohristjanila, ga je take k tomu nagovarjala i onda se je sklonul i spri-jel sveti kerst pod imenom Mihal, tako da se je od tada imenoval Mihal Boris.

Болгарі уралскі, народ неславјанскі, су од лѣта 678. до 860. пришли из своје старе домовине в Месіју і су премагали уже попред овдѣ оседле пољодѣлству і мирном господарству оддане Славјане. Војводе болгарскі су се пообластїлі с невеликој па храброј војској покрајн Славјанов і су сі освојїлі верхњу владу над нїмі, су се понаселїлі посрѣд Славјанов, су се навадїлі на покојно і прїємно живљенїе славјанско, су се в кратком часѣ с својїмі новїмі подданїмі тако сбратрїлі, да су последнїч спрїјелї нїх језїк, нїх обїчаје і наваде; что веч, да су с нїмі спрїјелї хрїстјанскї вѣрозакон і се спремѣнїлі из чудскїх Болгаров в праве хрїстјанске Славјане; на узајем су пак Славјанї овдешнї спрїјелї од тотїх своїх господов народно іме: Болгарї і га задержали до садајне добе. Тота верло важна премѣна народности Болгаров чудскїх се је стала л. 861. Тога лѣта је спрїјел керст болгарскї кнез Борїс с народом болгарскїм. Борїс је бїл уже попред хрїстјаном наклонѣн і јер су га заделе разне тежаве, несречне војне, јер је в земљи његовој повстал глад і морїја, куга, јер се је уздвїгнул над њега царь Міхал по сухом і по моры, га је все то јешче веч обмекчїло, к тому ста прїшла јешче два мїніха из Герчке: Теодор Куфара і Метод і ста га побудїла і га наговорїла, да бї прїступїл к вѣрѣ хрїстјанској; таке сестра Борїсова, која је бїла прїе вјета в Царїградѣ і се је тамо похрїстјанїла, га је таке к тому наговарѣла і онда се је склонул і спрїјел светї керст под іменом Міхал, тако да се је од тада іменовал Міхал Борїс.

Kerstil ga je v Bolgariji sveti Metod apostol slavjanski, brat Konstantina, zvanoga Cirila, leta 861.

Bolgarija je obsegala onda Mesiju, Daciju (sadašnju Romaniju i Sedmigradsko) i se prostirala do Dunava v Pešti pod Matroj v Jagrě i dalje do rěke Torise i se je dotikala velike Morave, v kojoj je vladal slavni Rastislav.

7. Sveta brata Ciril i Metod sta onda pohristjanila i Slavjane velike Morave.

Pravděpodobno okolo leta 863. je Rastislav, po domače nazvan Rastic, moravski knez slišal o slavjanskoj božjej službě i o bogoslužebnih knjigah v slavjanskom jeziku složenih za Slavjane balkanskoga poloostrova, se je posvetoval s svojimi knezi i Moravani i je prosil gerčkoga carja Mihala, da mu pošle slavjanske učitelje, rekuč: „Ljudem našim, koji su od paganstva odstupili i se hristjanstva derže, učitelja neimamo takoga, koji bi nam v našem jeziku hristjansku věru razlagal, da bi i jine strane tō videč podobile se nam i naslědovavši nas sprijele svetu věru. Tada pošlji nam, vladarju! učitelja i vladiku takoga: jer od vas na vse strane dober zakon izhadja. Carj se je posvetoval v sborě i je izbral k tomu dělu Konstantina i Metoda i je nju nagovarjal sprijeti to opravilo govoreč: „Vi dva sta Selonjčana: dá, Selonjčani govore vsi čisto slavjanski.“ — Konstantin, ako ravno bolehen, nije odrekel, samo je želěl, zveděti: ali imaju Moravani svoja vlastna pismena. Carj

Керстил га је в Болгаріји свети Метод апостол славјанскі, брат Константина, званого Цірила, лѣта 861.

Болгаріја је обсекала онда Месіју, Дацију (садајну Романіју і Седміградско) і се простірала до Дунава в Пешті под Матрој в Јагрѣ і даље до рѣке Торісе і се је дотікала велике Мораве, в којеј је владал славні Растислав.

7. Света брата Цірил і Метод ста онда похрїстјанила і Славјане велике Мораве.

Правдѣподобно около лѣта 863. је Растислав, по домаче назван Растиц, моравскі кнез, слішал о славјанској божјей службѣ і о богослужебних кнїгах в славјанском језіку сложеніх за Славјане балканскога полоострова, се је посветовал с својемі кнези і Моравані і је просіл герчкога царѣ Мїхала, да му пошље славјанске учітеле, рекуч: „Људем нашім, кої су од паганства одступілі і се хрїстјанства держе, учітелеа неімамо такога, кої бї нам в нашем језіку хрїстјанску вѣру разлагал, да бї і јіне стране то відеч подобіле се нам і наслѣдовавші нас спрїјеле свету вѣру. Тада пошлі нам, владарѣу! учітелеа і владіку такога: јер од вас на все стране добер закон ізхадѣа. Царѣ се је посветовал в сборѣ і је ізбрал к тому дѣлу Константин і Метода і је нѣу наговарѣал спрїјеті то оправіло говореч тѣма селоньскіма братома: „Вї два ста Селоньчана: да, Селоньчані говоре всі чїсто славјанскі.“—Константин, ако равно бо-лехен, нїје одрекел, само је желѣл звѣдеті: алі імају Моравані своја властна писмена. Царѣ

odgovori: Déd moj i otec moj i jini mnogi iskali su toga i nisu najšli.“ Učeni muž odgovori: „Ako neimaju svojih pismen, kto može na vodě besědu napisati, ali si napraviti rāzkolničko ime tēm, da bi upeljāl nova pismena?“ Po nagovarjanji carja uzeme na se to veliko dēlo, pokloni se i pomoli se Bogu i složi s jinimi pomočniki nova pismena Slavjanom i počne pisati besědu evangeljsku: „iskoni bē slovo, i slovo bē u boga i bog bē slovo.“ — Uzradoval se je carj verlo i je poslal Konstantina k Rastislavu s dari i s listom. Zajedno s Konstantinom je šel i Metod v veliku Moravu, v vlast Rastislavovu i sta vzela seboj ostatke svetoga Klimenta.

Rastislav je bil onda do cěla neodvisen od Nēmcev.

8. Konstantin dojde s Metodom i s pomočniki v veliku Moravu; kada su prebivavci o njih prihodu zvědeli, su se uzradovali verlo, ker su slišali, da prineseta seboj sveto evangelje od Cirila književnika v slavjanski jezik prevedeno.

Ko prideta v prestolni grad velike Morave, v Velegrad, sadajno Gradišče, ju sprime Rastislav velikoj slavoj i tako čestno i radostno sprijeta se ovdě slavjanska apostola nastaneta i apostolsko svoje dēlo počneta velikoj gorljivostju, zidata cerkve, prekladata s pomočniki bogoslužebne knjige na slavjanski jezik, cěli cerkevni čin, jamačno evangelje, apostol i psaltir, osnovata slavjanska učilišča, zbereta učence i učita jih služiti božju službu, časoslov, juterno, godine, večernice, povečernice i tajne službe i se trudita upeljati

одговорі: „Дѣд мој і отец мој і јіні многі іскали су тога і нісу најшли.“ Учені муж одговорі: Ако не-імају својих писмен, кто може на водѣ бесѣду напи-сати али сі направити разколничко іме,“ тѣм, да бі упе-љал нова писмена? По наговарѣанјі царѣа уземе на се то велико дѣло, поклоні се і помолі се Богу і сложи с јінімі помочнікі нова писмена Славјаном і почне пи-сати бесѣду евангелску: нсконн бѣ слово, н слово бѣоу бога, н богъ бѣ слово. — Узрадовал се је царѣ верло і је послал Константіна к Растіславу с дарі і с листом. Заједно с Константіном је шел і Метод в велику Мораву, в власт Растіславову і ста взела себој остатке светога Клімента.

Растіслав је біл онда до цѣла неодвісен од Нѣмцов.

8. Константін дојде с Методом і с помочнікі в велику Мораву; када су пребивавці о ных при-ходу звѣдели, су се узрадовали верло, кер су слі-шали, да прінесета себој свето евангеліје од Ціріла књижевніка в славјанскі језік преведено.

Ко прідета в престоли град велике Мораве, в Велеград, садајно Градишче, ју спрїме Растіслав великој славој і тако честно і радостно спрїјета се овдѣ славјанска апостола настанета і апостолско своје дѣло почнета великој горљивостју, зідата цркве, прекладата с помочнікі богослужебне кнѣге на славјанскі језік, то је, цѣлі црквені чїн, јамачно евангеліје, апостол і псалтїр, основата славјанска учїлишча, сберета ученце і учїта јїх служїті божју службу, часослов, јутерно, годїне, вечерніце, по-вечерніце і тајне службе і се трудїта упељати

božju službu v slavjanskem jeziku v velikoj Moravě i širiti prosvětu v vlasti slavnoga kneza Rastislava.

Bog se je nad tēm vzradoval i čert je stal na sramotě.

Daleko i široko se je razglasilo, da slavjanskí duhovniki Slavjane v slavjanskem pismě podučavaju, svetu věru po slavjansku razlagaju i jim po slavjansku božju službu služe v Moravě: kdě su prej latinski duhovniki ljudstvom upravljali i cerkovnu oblast nad njimi si prisvojevali; berzo su se najšli i protivniki tomu naj več bogougodnomu dělu i su počeli govoriti. „Ne slavi se Bog v tom; jer, ako bě Bogu tako vgodno bilo, ali ne bě mogel stvoriti, da bi su uže iz perva, ko su počeli pismeni pisati, v svojem jeziku slavili Boga? Ale samo triji su jeziki, v kterih se spodobi slaviti Boga: hebrejski, gerčki i latinski.“ —

Tri lěta sta se zadrževala v Velegradě na velikoj Moravě, v vlasti Rastislavovoj.

9. Potom se je podal Konstantin s Metodom na cestu v Rim, skoz zemlje blatenskoga kneza Kocelja, onda ješče paganskoga. Knez Kocelj je sprijel oznovavce sv. vére prijazno, se je obradoval nad slavjanskimi pismeni — i sam se jih je naučil i dal Konstantinu 50 učencov. Tamo, v Koceljevom glavnom i prestolnom městě Salě (madj. Szalavar) sta se pomudila nekoliko času.

Ko je Konstantin bil v Vnecih, su se vzdignuli proti njemu latinski biskupi, duhovniki i minihi kako vrane na sokola i su začeli govoriti o trijezič-

божју службу в славјанском језіку в великој Моравѣ і шіріті просвѣту славјанску в власти славнога кнеза Растіслава.

Бог се је над тѣм узрадовал і черт је стал на срамотѣ. —

Далеко і шіроко се је разгласило, да славјанскі духовнікі Славјане в славјанском пісмѣ подучавају, свету вѣру по славјанску разлагају, і јім по славјанску божју службу служе в Моравѣ: кдѣ су пріе латінскі духовнікі људством управљали і церковну област над њімі сі присвојевали; берзо су се најшли і противнікі тому нај веч богоугодному дѣлу і су почелі говоріті: „Не слави се Бог в том; јер ако бѣ Богу тако угодно біло, алі не бѣ могел створіті, да бісу уже із перва, ко су почелі пісмені пісати, в својем језіку славілі Бога? Але само тріји су језікі, в ктеріх се сподобі славіті Бога: хебрејскі, герчки і латінскі.“

Трі љѣта ста се задержевала в Велеградѣ на великој Моравѣ, в власти Растіславовој.

9. Потом се је подал Константин с Методом на цесту в Рим скоз земље блатенскога кнеза Коцелья, онда јешче паганскога. Кнез Коцель је спріјел ознаменованце светевѣре пріјазно, се је обрадовал над славјанскімі пісмені і сам се јіх је научіл і дал Константіну 50 ученцов. Тамо, в Коцельевом главном і престолном мѣстѣ Салѣ (мадь. Салавар) ста се помуділа нѣколико часа.

Ко је Константин біл в Внетціх, су се vzdвгнулі проті њему латінскі біскупі, духовнікі і мініхі, како вранѣ на сокола, і су зачелі говоріті о тріјезіч-

nom krivověrstvě rekuči: „Človeče! povej nam, kako si sada stvoril Slavjanom pismena i učiš je, ktere prie nikto jini nije izuměl ni apostol, ni rimski papa, ni bogoslov Gregor, ni Jeronim, ni Avgustin? Mi pak věmo samo tri jezike, kojimi se spodobi slaviti Boga: hebrejski, gerčki i latinski.“ I odgovori jim učeni muž: „Ali Bog ne pošilja dež jednako na vse ljudi i narode? Ali ne světi solnce všem? I kako ne stidite se imeti samo tri jezike i ostalim všem plemenom i narodom velite i ukažujete biti slěpimi i gluhi ni? Povějte mi, ali dělate vi Boga nemočnoga, da bi to ne mogel dati, ali zavidljivoga, da bi ne hotel dati? Mi pak poznamo mnoge rode, koji imaju svoja pismena i Boga slave v svojem jeziku, takovi su: Armeni, Persi, Avazgi, Iyeri, Gugdi, Goti, Obri, Tursii, Kazari, Arabi, Egíptjani, Siri i jini mnogi.“

10. Kada je papa Nikolaj zvěděl o takovih apostolskih mužih, o Konstantině i Metodě, pošlje po nju, pokliče ju před se, želeč viděti ju lěta 867. Konstantin se poda s svojim bratom v Rim svetit učencov svojih na duhovski čin i vzame seboj ostatke svetoga Klimenta. Rastislav i Kocelj sta iz počtovanja na prošnju oznanovavcov besěde božje propustila na svobodu devet set ujetih Gerkov.

Med tēm umre papa Nikolaj i naslědnik njegov papa Hadrijan sliši, da Konstantin i Metod prineseta seboj ostatke svetoga Klimenta, gre sam iz města jima naproti, sprijemat ju i sprime ju osobito prijazno l. 868. zatim ukaže dvěma vladikama svetiti slavjanske učence, tri za svešćenike (du-

ном кривовѣрствѣ рекучі: „Чловече! повеј нам, како си сада створиѣ Славјаном писмена и учиш је, ктере прие нікто јіні ніје ізумел, ні апостол, ні римски папа, ні богослов Грегор, ні Јеронім, ні Августин? Ми пак вѣмо само трі језіке, којімі се сподоби славити Бога: хебрејски, герчки и латински.“ I одговори јім учени муж: „Али Бог не пошља деж једнако на все људи и народе? Али не свѣти солнце всѣм? I како не стидите се имети само трі језіке и осталим всѣм племеном и народом велите и укажујете бити слѣпими и глухими? Повејте ми, али дѣлате ви Бога немочнога, да би то не могл дати, али завидљивога, да би не хотел дати? Ми пак познамо мите народе, који имају своја писмена и Бога славе в својем језіку, такови су: Армени, Перси, Авазгі, Ивері, Гугди, Готи, Обри, Турсији, Казари, Араби, Египтѣани, Сіри и јіні многи.“

10. Када је папа Николај звѣдел о такoвих апостолских мужих, о Константинѣ и Методѣ, пошље по њу, покліче ју пред се, желеч видѣти ју лѣта 876. Константин се пода с својим братом в Рим светит ученцов својих на духовски чин и узаме себој остатке светога Климента. Растислав и Коцель ста із почтованја на прошњу ознавовавцов бесѣде божје пропустила на свободу девет сет ујетих Герков.

Мед тѣм умре папа Николај и наслѣдник његов папа Хадријан сліши, да Константин и Метод принесета себој остатке светога Климента, гре сам із мѣста јіма напроти спріјемат ју и спрїме ју особито прїјазно л. 868. затім укаже двѣма владікама светити славјанске ученце, трі за свешченіке (ду-

hovnike, pope) i dva za dijakona. Potom sprime slavjanske bogoslužebne knjige, posveti je i položi je na oltar sv. Petra i su spěvali s njimi božju službu v cerkvi sv. Petra, drugi den su pěli v cerkvi sv. Petronile i tretji den su pěli v cerkvi svetoga Andreja, potle pak po noči su pěli božju službu po slavjansku v cerkvi velikoga učitelja nevěrnikov svetoga Pavla apostola nad njegovim pokopališčem.

Konstantin i Metod sta se pred papoj čisto opravičila i sta věrodostojno i jasno dokazala, zašto sta upeljala nova slavjanska pismena i poslavjanila Slavjanom bogoslužebne knjige i sveto pismo; sta podstatno i osnovateljno dokazala, da je bilo toga neobhodno potřeba. Po svojej iskrenosti i po svojih uznešenih krepostih sta zadosegla vsu dověrnost i pouzdanje pape i on nije poslušal njunih protivnikov, koji su nju krivo tužili nepravo tvrdeči, da imaju biti svete knjige spisane samo v jezicik hebrejskom, gerčkom i latinskom. Obdivoval je papa veliko dělo i ostermel nad njim, što sta ga oprabila Konstantin i Metod za slavu božju i prosvětu naroda slavjanskoga v Slaviji macedonskoj, v Bolgariji i v Velikoj Moravě; zato je povisil Metoda na dostojanstvo vladike, i hotel je povisiti jednako i Konstantina.

11. Konstantin nije sprijel vladičestvo, nego mnogimi opravili utrudjen, umedljen i umorjen je v Rimě zbolel. Mnoge dni je terpel hudu bolezen i je čutil, da se mu bliža posljednja godina, viděl je i javljenje božje i počne tako pěti: „ВЪЗВЕСЕ-

ховніке) і два за діякона. Потом спрїме славјанске богослужебне кнїге, посветї је і положи је на олтар светога Петра і су спїввали с нїмї божју службу в церкві светога Петра, други ден су пїли в церкві свете Петронїле і третї ден су пїли в церкві св. Андреја, потле пак по ночї су пїли божју службу по славјанску в церкві великога учителя невїрников светога Павла апостола над његовїм покопалїшчем.

Константїн і Метод ста се пред папој чисто оправїчила і вїродостојно і јасно доказала, зашто ста унелъала нова славјанска писмена і пославјанїла Славјаном богослужебне кнїге і свето писмо, ста подстатно і основательно доказала, да је бїло тога необходимо потрѣба. По својеј їскреностї і по своїх узнешенїх крѣпостїх ста задосегла всу довїрност і поузданје папе і он нїје послушал њуних противников, којї су њу крїво тужїлі неправо твердечї, да їмају бїтї свете кнїге спїсане само в језїкїх хебрејском, герчком і латїнском. Обдївовал је папа велико дїло і остермел над нїм, што ста га оправїла Константїн і Метод за славу божју і просвїту народа славјанскога в Славїї мацедонској, в Болгарїї і в великој Моравѣ; зато је повїсїл Метода на достојанство владїке, хотел је повїсїтї једнако і Константїна.

11. Константїн нїје спрїјел владїчество, него многїмї оправїлі утрудїен, умедљен і уморїен је в Рїмѣ зболел. Многе днї је терпел худу болезен і је чутїл, да се му бїжа послѣдња годїна; вїдел је і јављенје божје і почне тако пїтї: „вѣзве-

АНХСА О РЕКШНХЪ МНѢ: ВЪ ДОМѢ ГОСПОДНѢ
ПОНДЕМЪ: ВЪЗВЕСЕЛН СА ДОУША МОЯ И СРЪЦЕ
ВЪЗРАДОВА СА.

Metod je osobito miloval samostansko življenje na gorě Elimskoj*), zato je Konstantin pred smertju svojoj opoměnjal svojega brata, da bi ne zanehal i ne opustil započeto dělo u Slavjanov, i reče Metodu: „Glej brate! mi dva sva bila dva so-prežnika, sva na jednom progonji (razkladě) orala i ja na lihi (njivi) padam, v dělě obnemorem i svoje dni dokončam. Ti samostansko življenje na gorě Elimskoj verlo miluješ, ne ostavljaj, ako Boga zna-deš, radi gore učenja v slavjanskih zemljah.“ Pred-sluteč svoju blizu smert reče: „Od sada nisem niti carju sluga, niti jinomu komu na zemlji, nego samo Bogu vsederžitelju, i bil sem i budem na veke.“ Zjutra se je oblekel v oblačilo miniško, je sprijel ime Ciril i petdeseti den po tom se je ješče Bogu pomolil: da bi Bog pomnožil občestvo hristjansko, vtverdil věrne v slogi, v svornosti i v pravoj věř i je usnul v gospod-bogu 14. februarja lěta 869. Metod je hotel vzeti seboj tělo svojega brata, svetoga Cirila, da bi ga položil po posłědnjej želji svoje matere v svojem samostaně: pa latinski biskupi su prosili, da bi ga ostavil v Rimě, k čemu je posłědnič privoljil, i su pokopali tělo v Rimě v cerkvi sv. Klimenta.

12. Sada je poslal Kocelj poslanstvo v Rim, prosit papu, da bi odpustil od sebe Metoda opet natrag l. 869. Papa Hadrijan je odgovoril: „Ne samo

*) Olimp.

сєлнхса о рекшнхъ мнѣ: въ домъ господнь
пондемъ: възвесєлн сѧ доуша моѧ н срѣдце
възрадова сѧ.

Метод је особито миловал самостанско живленје на горѣ Елімској, зато је Константин пред смертју својој опомѣнѧл својега брата, да бѧ не занєхал і не опустѧл започето дѣло у Славјанов і рече Методу: „Глеј брате! мѧ два сѧ бѧла два со-прежнѧка, сѧ на једном прогонѧ (разкладѣ) орала і ја на ліхі (нѧвѧ) падам, в дѣлѣ обнеморем і своје днѧ докончам. Тѧ самостанско живленје на горѣ Елімској верло мѧлујеш: не остављѧј, ако Бога знадеш, радѧ горе ученѧ в славјанскѧх земљѧх.“ Предслутєч своју блѧзу смєрт рече: „Од сада нѧсем нѧтѧ царју слугѧ, нѧтѧ јѧному кому на земљѧ, него само Богу всєдєржѧтєљу, і бѧл сєм і будєм на вєкє.“ Зјутра сє је облєкєл в облѧчѧло мѧнѧшко, је спрѧјєл імє Цѧрѧл і пєтдєсєтѧ дєк по том сє је јєщє Богу помолѧл: да бѧ Бог помножѧл обшчєство хрѧстѧнско, втвєрдѧл вѣрнє в слогѧ, в сворностѧ і в правој вѣрѣ, і је уснул в господ богу 14. фебруарѧ лѣта 869. Метод је хотєл взєтѧ себој тѣло својега брата свєтога Цѧрѧла, да бѧ га положѧл по послѣднѣј жєлѧ своје матєрє в својєм самостанѣ: па лѧтѧнскѧ бѧскупѧ сѧ просѧлѧ, да бѧ га оставѧл в Рѧмѣ, к чєму је послѣднѧч прѧвољѧл і сѧ покопѧл тѣло в Рѧмѣ в цєрквѧ свєтога Клѧмєнтѧ.

12. Сада је послѧл Коцєль послѧнство в Рѧм просѧт папу, да бѧ одпустѧл од сєбє Мєтодѧ натраг л. 869. Папа Хадрѧјѧн је одговорѧл: „Не само

*) Олімп.

tebě jedinomu, nego všem těm zemljám i deržavam slavjanskim pošljem ga za vladiku i učitelja od Boga i od apostola Petra pervostolnika imajučega klučě kraljestva nebeskoga.“ Metod se je onda opet podal v pokrajine slavjanske i papa mu je dal priporučiven list na kneze slavjanske, na Rastislava, Svatopluka i Kocelja okolo lěta 870.

Rastislav i njegov sinovec Svatopluk sta imela ravno tada huđu i krutu vojnu s Ljudvikom, kraljem němečkim i sinom njegovom Karlomanom, zato nije šel Metod v veliku Moravu, nego je med těm prebival v vlasti Koceljevoj, kdě je opet od iskrenoga Kocelja na vse strane podporovan učence v slavjanskom pismě marljivo podučeval, božju službu slavjansku dalje upeljeval, koja narodu razumljiva i zato ljubljena se je divno berzo širila na vse strane: razjaren, razdraždjen i razljujen se je zato odtuda pobral solnogradski erzpristar Rihbalt lěta 870.

Ko se je ona vojska moravska skončila i Svatopluk vladati počel, je Metod iz nova se preselil v veliku Moravu i je opet prebival v Velegradě, kdě je českoga kneza Bořivoja kerstil lěta 871.

13. K Čechom je prišlo hristjanstvo od dvu stran, iz Němec okolo lěta 845. s latinskou služboj božjoj i iz Morave okolo lěta 871. s slavjanskou služboj božjoj, tako da ste za něko vreme obě jedna zraven druge zajedno obstojale: latinska i slavjanska, ova posleđnja narodu razumljiva i zato osobito ljubljena. Uže lěta 845. se je dalo 14 českich boljarov, lehov, v Rezně*) kerstiti i věrojatno

*) Regensburg.

тебѣ јединому, него всѣм тѣм земљам і державам славјансѣм пошлем га за владіку і учителя од Бога і од апостола Петра первостолника імајучега кључе краљества небескога.“ Метод се је онда опет вернул в покрајине славјанске і папа му је дал припоручивен лист на кнезе славјанске, на Растіслава, Сватоплука і Коцелѣа около лѣта 870.

Растіслав і његов синовец Сватопук ста імела равно тада худу і круту војну с Људовіком краљем нѣмечким і сином његовим Карломаном, зато није шел Метод в велику Мораву, него је мед тѣм пребивал в власти Коцелѣевој, кдѣ је опет од іскренога Коцелѣа на все стране подпоровац ученце в славјанском писмѣ марљиво подучевал, божју службу славјанску даље упелѣвал, која народу разумљива і зато љубљена се је дивно берзо шірила на все стране: разјарен, раздраждѣн і разљућен се је зато одтуда побрал солноградскі ерцпрістар Ріхбалт лѣта 870.

Ко се је она војска моравска скончила і Сватопук владати почел, је Метод из нова се преселіл в велику Мораву і је опет пребивал в Велеградѣ, кдѣ је ческога кнеза Боривоја керстіл лѣта 871.

13. К Чехом је прішло хрістіјанство од дву стран, из Нѣмец около лѣта 845. с латінској службој божјој і из Мораве около лѣта 871. с славјанској службој божјој, тако да сте за нѣко врѣме обѣ једна зравен друге заједно обстојале : латінска і славјанска, ова послѣдња народу разумљива і зато особіто љубљена. Уже лѣта 845. се је дало 14 ческіх больаров, лехов, в Резиѣ*) керстіті, вѣројатно

*) Регенсбург.

je, da su němečki duhovniki hristjanstvo zatim v Čeahah oznanovati počeli, pa se nije dobro pri-
jelo iz dvu pričín, prvič zato, jer su lukavi ně-
mečki vladarji pohristjanjenim Slavjanom s věroj
i svoje težko jigo nevoljničtva i sužanstva nakla-
dati običavali; drugič jer duhovniki němečki nisu
slavjansčíně znali i su narodu slavjanskomu v slav-
jansčíně prosvěte potřebujučemu silili tudju, ne-
znanu i merzku němščinu i latinu. Ale vse se je
na bolje spreměnilo, ko sta sveta brata Ciril i
Metod upeljala v bratinskoj Moravě slavjanska
pismena i slavjansku službu božju narodu razumljivu:
tu je knez česki Bořivoj hristjanstvo sprijel i sveti
Metod ga je kerstil v moravskom Velegradě. Kneza
svojega su naslědovali i se dali kerstiti i česki bo-
ljari i ostala gospoda zajedno s priprostem ljudstvom;
cerkve su se zidale, slavjanska služba božja se je
upeljevala i slavjanska učilišča se snovala, na priměr
učilišče imenovano Budeč.

Sveta Ljudmila, velika prijateljica pisma slav-
janskoga i posebna milovnica božje službe v slav-
janskom jeziku je svojega unuka, svetoga Vaclava,
dala najpred po slavjanskih dnhovnikih izučiti slav-
janskim knjigam i onda v Budeču take knjigam la-
tinskim i gerčkim i se je tako dobro naučil kako
„dober episkop ili pop.“

Perve cerkve v Čeahah su bile posvečene sve-
tomu Klimentu, jerbo sveti Ciril i sveti Metod sta
toga svetnika osobito čestila i sta njegove ostatke
iz Korsuna do velike Morave i onda odtuda do
Rima prenesla. Cerkvica svetoga Klimenta v Lito-

је, да су нѣмечки духовници христјанство затим в Чехах ознановати почели, па се није добро пријело из дву причин, првѣч зато, јер су лукави нѣмечки владарѣ похристјанјеним Славјаном с вѣрој, и своје тежко јѣго невольничтва и сужанства накладати обичавали; другѣч јер духовници нѣмечки нису славјаншчине знали и су народу славјанскому в славјаншчинѣ просвѣте потрѣбујучему сѣлили тудѣ, незнану и мерзку нѣмшчину и латину. Але все се је на боље спремѣнило, ко ста света брата Цѣрил и Метод упельяла в братинској Моравѣ славјанска писмена и славјанску службу божју народу разумљиву: ту је кнез чески Борѣвој христјанство спрѣјел и свети Методга је керстил в моравском Велеградѣ. Кнеза својега су наслѣдовали и се далѣ керстити чески бољари и остала господа заједно с припростом људством; цркве су се зѣдале, славјанска служба кожда се је упельевала и славјанска учѣлишча се сновала, на пример: учѣлишче именовано Будеч.

Света Људмила, велика пријательца писма славјанскога и посебна мѣловница божје службе в славјанском језику је својега унука, светога Вацлава, дала најпред по славјанских духовничких изучити славјанским књѣгам и онда в Будечу таке књѣгам латинским и герчким и се је тако добро научил како „добер епископ ѣли поп.“

Перве цркве в Чехах су биле посвечене светому Клименту, јербо свети Цѣрил и свети Метод ста тога светника особито честѣли и ста његове остатке из Корсуна до велике Мораве и онда одтуда до Рѣма пренесла. Црквица светога Климента в Лито-

mišlji sta posvetila ta dva božja služabnika i sta v njej za něki čas položila tělo sv. Klimenta; tako je naj starjša cerkev v někdajnoj kneževině pražskoj ona sv. Klimenta v Levomgradci na ľevom břegu Veltave pol druge verste od Zlatnoga Praga proti severu, isto tako cerkev sv. Klimenta na Višegradě.

Da je bila někada slavjanska služba božja v Čeah zraven latinske obična i razširjena, dokazuje i potverdjuje take prastara, do početka hristjanstra v Čeah spadajuća cevkevná pesem: Gospodine pomiluj ni. — Ova pesem je prvi i naj starjši spomenik hristjanstva v Čeah upeljanoga. Věrepodobno je složena od apostolov slavjanskih Cirila i Metoda ali od naj starjših učencov njunih; jerbo je tu pesem prosto česko ljudstvo spěvalo v cerkvi uže pri posvećenji pervoga biskupa pražskoga Dět-mara lěta 973. i ju spěvava do naše dobe. Glasi ovako:

Gospodi pomiluj ny,
Jesu Kerste, pomiluj ny!
ty spase vsěgo mira,
spasiž ny i uslyš,
gospodi glasy naše.
Daj nam vsěm, gospodi!
žizň a mir v zemi!
Kerleš, kerleš, kerleš!

14. Metod povišan od pape na dostojanstvo vladike moravskoga i panonskoga je dobil ješće već protivnikov i sovražnikov: nadbiskup solnogradski je sklical cerkveni sbor němečkih biskupov i duhovnikov

мішлы ста посветіла та два божја служабніка і ста в нѣј за нѣкі час положила тѣло св. Клімента; тако је нај старѣјша церкев в нѣкајној кнежевінѣ пражској она св. Клімента в Левомградці на лѣвом брѣгу Велтаве нолдруге версте од Златнога Прага проти северу, исто тако церкев св. Клімента на Вишеградѣ.

Да је била нѣкада славјанска служба божја в Чехах зравен латінске обічна і разшірѣна до-казује і потвердѣје таке прастара до почетка христ-јанства в Чехах спадајуча церквена пѣсен: Господі помілуј ні. Ова пѣсем је перві і нај старѣјші спо-менік христјанства в Чехах упельянога. Вѣроподо-бно је сложена од апостолов славјанскіх Ціріла і Метода алі од нај старѣјшіх ученцов нѣуних; јербо је ту пѣсем просто ческо лѣудство спѣвало в церкві уже прі посвечені первога біскупа пражскога Дѣт-мара лѣта 973 і ју спѣвава до наше добе. Гласі овако :

Господі помілуј ні,
 Јесу Керсте, помілуј ні!
 ті спасе всѣго міра,
 спасіж ні, і усліш,
 господ, гласі наше.
 Дај нам всѣм, господі,
 жізнь а мір в земьі!
 Керлеш, керлеш, керлеш!

14. Метод повішан од папе на достојанство владіке моравскога і панонскога је добіл јешче веч противніков і совражніков: надбіскуп солноградскі је скліцав церквені сбор нѣмечкіх біскупов і духовніков

i su se od vsěh stran usuli na Metoda. „Stari vrug dobru i protivnik pravice je podpihal serdce cesarju Arnulfu, neprijatelju Kocelja kralja moravskoga na nas s vsěmi biskupi [němečkimi govorećimi: „Ti pać na našej vlasti, na našej zemlji ućiš.“ Sv. Metod jim odgovori: „Ako bi sem vėdel, da je vaša, bi sem se je sognul i uklonil: pa nije vaša vlast, nego svetoga Petra. Ako vi samo radi svoje vlasti branite ućiti slovo božje, ćuvajte se i varite se, da ne skušate železnu goru prebiti kostenim temenom svojim i da svoj mozek nezbrodite.“ I rekli su mu ljutito govoreći: „Zla se dobudeš, dobro ti ne pojde!“ On pak odgovori: „Pravicu govorim i pred carji í ne stidim se: vi pak dělajte s menoj po svojej volji, jerbo nisem bolji onih, koji su pravicu govorili i mnogimi mukami svoje življenje zgubili.“ I ko su se dolgo prikarjali i prepirali i nisu nić mogli dokazati proti njemu, je rekel kralj: „Ne trudite i nemučite mojega Metoda, on se je uže upotil, kako pri peći.“ I Metod reće: „Vladaru! Srećali su někde ljudi književnika upotnoga i su ga uprašali, zaćto se potiš? I je djal: S grubom ljudinstvom sem se prepiral.“ Tako su se prikarjali i sovražno se razšli, Metoda obsudili i ga poslali v Švabe, v Němce, i su ga deržali tamo ujetoga pol tretjega lěta, od lěta 872. do 874. dokle toga ni zveděl papa rimski. To zveděti papa razdraždjen pošlje kletbu na nje, da bi vsi kraljevski, němećki biskupi ne směle pěti božje službe, dokle Metoda derže ujetoga. — Onda su ga spustili, Kocelju govoreći: „Ako toga imaš pri

і су се од всѣхстран усулі на Метода. „Старі враг добру і противнік правіце је подпіхал сердце цесарју Арнулфу непријателју Коцельа краља моравскога на нас с всѣми бискупі нѣмечкімі говоречімі: „Ті пач на нашеј власти, на нашеј земљи учіш.“ Св. Метод јім одговори: „Ако бі сем ведѣл, да је ваша, бі сем се је согнул і уклоніл: па ніје ваша власт, него светога Петра. Ако ві само раді своје власти браніте учіті слово божје: чувајте се і варіте се, да не скушате пребіті железну гору костенім теменом својім і да свој мозек не збродіте.“ І реклі су му лютіго говоречі: „Зла се добудеш, добро ті не појде!“ Он пак одговори: „Правіцу говорім і предцары і не стідім се: ві пак дѣлајте с меној по својеј вољи; јербо нісем болы оніх, који су правіцу говорілі і многімі мукамі своје живленје згубілі.“ І ко су се долго прикаръалі і препіралі і нісу ніч могли доказати проті нѣму, је рекел краљ: „Не трудіте і не мучіте мојега Метода, он се је уже употіл, како прі печі.“ І Метод рече: „Владарју! Сречалі су нѣкдѣ лјуді књижевніка употенога і су га упрашалі: зашто се потіш? І је дјал: С грубом лјудінством сем се препірал.“ Тако су се прикаръалі і совражно се разшлі, Метода обсуділі і га послалі в Швабе, в Нѣмце, і су га держалі тамо ујетога полтретъега лѣта од л. 872 до 874. докле тога н'је звездѣл папа римскі. То звездѣті папа раздраждѣн пошлѣ клетбу на нѣе, да бі всі краљевскі, нѣмечкі бискупі не смѣлі пѣті божје службе, докле Метода держе ујетога. — Онда су га спустили, Коцельу говоречі: „Ако тога імаш прі

sebě, nebude ti od nas dobro, ne ujideš nam.“ — Pa le oni nisu ušli sudbě i kazni svetoga Petra, jerbo četirji biskupi izmed njih su umerli ješće onoga istoga lěta 875. to je: nadbiskup solnogradski Adalbert, biskup brikserski, biskup frisingenski Hano i poševski*) Hermenerik.“

Da je potrebno prekladati svete knjige v narodni jezik, to su dobro spoznali Němci sami i su skerbeli, koliko su mogli, svojim Němcem to učiniti: samo nisu hotěli da bi se to zgodilo Slavjanom. Na cerkvenom sněmě frankfurtskom lěta 794. se je ustanovilo za Němce v pravilě 52.: Nikto ne-ima misliti, da se može Bogu moliti samo v trěh jezikeh: može se moliti v vsakom jeziku, Bog sprijema prošnje, samo da su pravične.“ — Ni jim niti bilo toliko do jezika i do slavjanske službe božje, nego do oblasti, do vladě nad Slavjani, koju su se bali zgubiti, ako bi slavjanski duhovniki Slavjane po slavjansku podučevali i po slavjansku božju službu jim služili.

15. Poslědnič su občutili nepravednost toga nasilja take Moravani, da su němečki duhovniki hotěli jih samo obderžati pod nadvladu svoju, zato su izgnali te duhovnike iz svoje zemlje i su poslali k papě tako se prošnju: „Kako su uže někada naši otcı sprijeli kerst od svetoga Petra, to je iz Rima, tako smo i mi pravověrnı: daj nam Metoda za nadvladiku i učitelja.“ Papa je svetoga Metoda v istině povišal za nadvladiku moravskoga i panonskoga lěta 874. Ko je Metod prišel od

*) Passau.

себѣ, не буде ти од нас добро, не уїдеш нам.“ — Па ле они нису ушли судбѣ і казни светога Петра, јербо четирѣ бискупи измед њих су умерли јешче онога истога лѣта 875. то је: надбискуп солноградски Адалберт, бискуп бриксенски, бискуп фрисингенски Хано, і пошевск*) Херменерік.“

Да је потрѣбно прекладати свете књиге в народни језик, то су добро спознали Нѣмци самі і су скербели, колико су могли, својим Нѣмцем то учинити: само нису хотѣли, да би се то згодило Славјаном. На церквеном сборѣ франко-фуртском лѣта 794. се је установило за Нѣмце в правилѣ 52.: „Никто не іма мислити, да се може Богу молити само в трѣх језикѣх: може се молити в сваком језику, Бог спрїјема прошње, само да су правичне.“ — Ни јим ниіе било толико до језика і до славјанске службе божје, него до области, до владѣ над Славјани, коју су се бали згубити, ако би славјански духовници Славјане по славјанску подучевали і по славјанску божју службу јим служили.

15. Послѣднїч су обчутілі неправедност тога насїльа таке Моравани, да су нѣмечки духовници хотѣли јїх само обдержати под надвладу свој, узато су изгнали те духовнике из своје земље і су послали к папѣ тако се прошњу: „Како су уже нѣкада наші отци спрїјели керст од светога Петра, то је из Рїма, тако смо і ми правовѣрни: дај нам Метода за надвладїку і учитеља.“ Папа је светога Метода в істинѣ повїшал за надвладїку моравскога і панонскога лѣта 874. Ко је Метод прїшел од

*) Пассау.

Kocelja v veliku Moravu, je njemu sam Svatopluk izručil vse cerkve vse duhovništvo i miništvo v vsěh městih. Od toga dne je počelo učenje božje berzo, veselo i radostno rasti i se širiti i duhovništvo se množiti v vsěh městih i nevěrniki věrovati v pravoga Boga. Take svetovna vlast moravska je počela se razprostranjevati na vse strane i premagovati protivnike i zvitežovati nad sovražniki svojimi.

Morava se je prostirala o časě Svatopluka po obu stranah Dunave i se je imenovala velika Morava i je obsegala denešnju Moravu, priležeci Rakus (Avstrije) i čelo ugersko slavjanstvo od řeke Morave do řeke Torise na jugu do Matre i do Vacova. Ova velika Morava se je imenovala i „višnja“ Morava na razliku od bolgarske Morave ležeče na jugu v denešnej Serbiji i v južnoj Ugerskoj. — Slavni Svatopluk, ovi veliki i mogućni vladar, je vladal ne samo v velikoj Moravě, nego njegovu verhnju vladu su uznavale i mnoge jine zemlje, kako : Česka, Mišensko, Lužice, preděl Šleska i Malopoljsko; vendar ove zemlje se nisu imenovale Morava, nego su imele svoje vlastne kneze s svojimi vlastnimi zakoni i pravicami, i ti knezi su bili obvezani Svatopluku samo godišnji danek plačati i svoju vojsku s vojskoj Svatoplukovoj sdružiti v boji proti občemu neprijatelju.

Pa ne samo v velikoj Moravě, nego i pri bližnjih plemenih slavjanskih se je slavjanska služba božja i slavjansko pismo i slovstvo divno naglo širilo, kako v Horvatih, Serbiji, Poljakih itd.

Коцелѣ в велику Мораву, је њему сам Сватоцлук ізручил все цркве, все духовничтво і мініштво в всѣх мѣстѣх. Од тога дне је почело ученје божје берзо, весело і радостно расті і се шіріті і духовничтво се множиті в всѣх мѣстѣх і невѣрнікі вѣровати в правога Бога. Таке световна власт моравска је почела се разпространѣвати на все стране і премаговати противніке і звітежовати над совражнікі својімі.

Морава се је простірала о часѣ Сватоцлука по обу странах Дунаве, і се је іменовала велика Морава і је обсегала денешњу Мораву, прілежечі предѣл Ракус і цѣло угерско славјанство од рѣке Мораве до рѣке Торісе на југу до Матре і до Вацова. Ова велика Морава се је іменовала і „вшнња“ Морава на разлику од болгарске Мораве лежече на југу в денешњѣј Сербіји і в јужној Угерској.— Славні Сватоцлук, ові великі і могучні владар, је владал не само в великој Моравѣ, него његову верхњу владу су узнавале і многе јіне земље, како: Ческа, Мішенско, Лужице, предѣл Шлеска і Малопольске; вендар ове земље се нису іменовале Морава, него су імеле своје властне кнезе с својімі властнімі законі і правіцями, і ті кнезі су білі обвезані Сватоцлуку само годішњи дәнек плачати і своју војску с војској Сватоцлуковој сдружиті проти обчему непріјателу.

Па не само в великој Моравѣ, него і прі ближніх племеніх славјанскіх се је славјанска служба божја і славјанско пісмо і словство дівно нагло шіріло, како в Хорватіх, Сербіх, Полькаіх ітд.

16. V Horvatih se je hristjanstvo počelo širiti uže berzo po njih priselitbě v staru Iliriju. Tada se mora razlikovati dvojna Horvatska, dalmatinska s glavnima městoma Bělgradom na primorji jadranskom i s Bihaćem na Uně; posavska s glavnim městom Sisekom. Uže okolo leta 638 se je car Heraklij pričnjeval i si prizadeval Horvate i Serbe hristjanstvu pridobiti, pa niegov trud je malo izdal, jerbo duhovniki rimski nisu podučevali v narodnom materinskom jeziku, velik děl Horvatov se je deržal poganstva i po smerti toga carja (l. 641.) se je čeli narod cpet osvobodil vlade gerčke. Med lěti od 868. do 878. stal se je Sedeslav velikim županom horvatskim. Za čas njegove vlade su se poddali Horvati opet pod višju vladu carja carigradskoga i su odstupili od pape rimskoga. Činili su to osobito zato, jer se je v zemljah Horvatom blizo ležećih v Bolgarskoj, v velikoj i maloj Moravě po slavjanskima apostoloma Cirilě i Metodě služba božja v slavjanskom jeziku upejljala. Do tada su bili Horvati i Serbi v věre nestanovitni, neimajući nauka v materinskom jeziku. Sv. Ciril i sv. Metod sta se leta 868. poputovaje v Rim nekoliko časa v bližnej pokrajině, v vlasti blatenskoga kneza Kocelja, velikoga i iskrenoga podpiratelja i razširovatelja slavjanskoga pisma, kojega se je i sam priležno učil i 50 učencov sv. Cirilu i sv. Metodu v podučevanje dāl: uže tada je vėropodobno prišlo pismo slavjansko i slavjanska služba božja do Horvat i Serbov; ješće bolje se je pak oboje udomaćilo, ko je sv. Metod vrativši se

16. В Хорватіх се је христјанство почело ширити уже берзо по нѣх приселитбѣ в стару Гіріју. Тада се мора разліковати двојна Хорватска : далматинска с главніма мѣстома Бѣлградом на приморји јадранском і с Біхачем на Унѣ ; посавска с главним мѣстом Сісеком. Уже около лѣта 638. се је царь Хераклиј причиньевал і сі прізадевал Хорвате і Сербе христјанству придобіти: на његов труд је мало издал, јербо духовнікі римскі нису подучевали в народном материнском језіку ; велик дѣл Хорватов се је держал поганства і по смерті тога царьа (л. 641.) се је цѣлі народ опет освободил владе герчке. Мед лѣти од 868. до 878. стал се је Седеслав великім жупаном хорватскім. За час његове владе су се поддали Хорвати опет под вишју владу царьа цариградскога і су одступили од папе римскога. Чивілі су то особіто зато, јер се је в земљах Хорватом близо лежечіх в Болгарској в великој і малој Моравѣ по славјанскіма апостолама Цірілѣ і Методѣ служба божја в славјанском језіку упеляла. До тада су білі Хорвати і Серби в вѣрѣ нестановітні, неімајучі наука в материнском језіку. Св. Ціріл і св. Метод ста се лѣта 868. попутоваје в Рим нѣколико часа в ближњеј покрајинѣ, в власти бластенскога кнеза Коцелъа, великога і искренога подпірателъа і разшірователъа славјанскога писма, којега се је і сам прілежно учил і 50 ученцов св. Цірілу і св. Методу в подученје дал : уже тада је вѣроподобно прішло писмо славјанско і славјанска служба божја до Хорват і Сербов ; јеще болъе се је пак обоје удомачило, ко је св. Метод вративші се

iz Rima dalje časa v prostolnom městě Koceljevom v Salě se zaderževal. Onda je vladal Serbom knez Muntimir i tada su Horvati i Serbi tako zaljubili se v slavjansku službu božju. da su sami carja Basilija za učitelje prosili i se dali kerstiti.

Ko je po smerti sv. Metoda okrutno pronasledovanje se vzdignulo soper slavjanske duhovnike v velikoj Moravě, je večji njih děl utekel v Bolgariju pa věropodobno i do bližnje Horvatske i Dalmacije i po tom sta se slavjansko pismo i slavjanska služba božja opet bolje razširila med Horvati; ješče bolje pak o časě pada velike Morave. Madjari su priburili v Panoniju, su ovdašnje obitelje slavjanske ali pobili, ali si jih podjarmili i ostale iz zemlje izgnali i izpudili, i ovi posljednji tako razkropljeni su utekli k bližnjim narodom, osobito k Horvatom. Konstantin Porfirogenita piše o tom: „Turki (vlastně Madjari) su v veliku Moravu prihruli i su obitelje izpudili i se sami tamo nastanili.“ — „Vsa množina (Moravanov), što je preostala, je razkropljena poběgnula k susednim narodom, to je Bolgarom, Turkom, Horvatom i k jinim narodom.“ Po těh bēguncih se je slavjansko pismo s slavjauskoj služboj božjoj največ razširilo v Horvatskoj, v Dalmaciji i na otokih i v Istriji. Ob časě vlade horvatskoga kneza Tomislava, koji je vladati počel okolo lěta 920. je bila slavjanska služba božja tako razširjena i ukoreninjena v ovih pokrajinah, da su protivniki njezini na sborě cerkvenom v Splětě deržanom lěta 925. ju ojestro prepovėdali.

із Ріма дальше часа в престолном мѣстѣ Коцельјевом в Салѣ се задержевал. Онда је владал Сербом кнез Мунтимір і тада су Хорвати і Сербі тако заљу-білі се в славјанску службу божју, да су самі царь-ја Басіліја за учитеље просілі і се ділі керститі.

Ко је по смерті св. Метода окрутно пронаслѣ-дованје се вздвігнуло сопер славјанске духовнике в великој Моравѣ, је вечји нѣх дѣл утекел в Болгаріју, па вѣроподобно і до ближње Хорватске і Далмаціје і по том ста се славјанско писмо і слав-јанска служба божја опет болше разширила мед Хор-вати; јешче боље пак о часѣ пада велике Мораве. Мађарі су прибурили в Паноніју, су овдашње обі-ватеље славјанске али побілі, али сі јіх подјармили і остале із земље изгнали і испудили, і ови послѣдні тако разкропљени су утекли к ближнім народом, особито к Ховатом. Константин Порфірогенита пише о том: „Туркі (властѣ Мађарі) су велику Мораву прихрулі і су обіватеље испудили і се самі тамо на-станлі.“ — „Вса множина (Мораванов), что је пре-остала, је разкропљена побѣгнула к суседнім наро-дом, то је к Болгаром, Турком, Хорватом і к јінім народом.“ По тѣх бѣгунцѣх се је славјанско писмо с славјанској службој божјој нај веч разширило в Хорватској, в Далмаціји і на отокѣх і в Істріји. Об часѣ владе хорватскога кнеза Томіслава, којі је вла-даті почел около лѣта 920., је біла славјанска служба божја тако разширѣна і укоренињена в овѣх покра-јинах, да су противнікі нѣзніні на сборѣ церквеном в Сплѣтѣ держаном лѣта 925. ју ојстро преповѣдали.

17. Slove n c i su sprijeli hristjanstvo iz dvu stran, najpred iz Vogleja (Aquileja), pozdnjeje iz Solnograda.

Cerkovna oblast voglejskih vladik je segala izviro po celom Norikum do same Donave. Iz Vogleja se je ustanovila uže v 4. veku biskupija v tadajnom městě gorotanskom Turnji (Teurnia) ležečem na Turji (Lurnfeld) v sadajnoj gornjej Koruškoj, i duhovniki selski (Misionäre) su po deželě ljudstvo v hristjanstvě podučevali, paganske molitvene dome posvečovali v hristjanske cerkve i su nove cerkve zidali. Pripověduje se, da je tak molitveni dom s paganskim pokopališčem stal na hribě Molci (Molzbüchel) i se je posvetil v hristjansku cerkev; pravi se, da su tudi pagani sozidali cerkvicu okrožlicu blizo Sovodnja (Kreuschlach bei Gmünd) i cerkvicu Plesnicu v župě Ljubdně (Leoben bei Gmund) dalje cerkvicu sv. Cirjaka v župě Kaplě na grobničkom polju stoječu (Haidkirchen Pfarre Kapel in Krapfeld) šest ur severno od Celovca. Dokazano pak je, da je velika cerkev sv. Petra v Brezji blizo Turja (Fresna sada St. Peter in Holz) posvečena od biskupa voglejskoga Janeza I. lěta 605; věropodobno su blizo toga časo sozidane i posvečene i velike cerkve v Požarnici (Pusarnitz), na Bělici (Velutz, sada Obervelach) i v gornjej Lipě (Lind ob Sachsenburg).

Ko je vladal slovenski knez Borut su prišli Slovenci pod vladu bavorsku (lěta 748). Karat, Borutov sin i Hotimir sinovec sta prišla v zastavu v Bavorsku kdě su nju izredili v hristjanskoj věri. Sv. Virgil, biskup solnogradski je pošiljal gorljive duhovnike i menihe němečke spreobračat Slovence. Slovenski knez Hotimir ga je podporo.

17. Словенці су спрїјели христјанство из дву страв, најпред из Воглеја, позднїје из Солнограда.

Церковна област воглејских владїк је сегала извїрно по цѣлом Норїкум до саме Донаве. Из Воглеја се је установила уже в 4 веку бїскупїја в тадајном мѣстѣ горотанском Турњи лежечем на Турњи в садајној Корушкој і духовнїкї селскї су по дежелѣ лѣудство в христјанствѣ подучевалї, паганске молїтбене доме посвечевалї в христјанске цркве і су нове цркве зїдалї. Прїповедује се да је так молїтвенї дом с паганскїм покопалїшчем стал на хрїбѣ Молци і се је посветїл в христјанску цркву; правї се таке, да су паганї созїдалї црквїцу окржлїцу блїзу Соводнѣа і црквїцу Плеснїцу в жупѣ Лѣублнѣ блїзу Соводнѣа даље црквїцу св. Цїрјака в жупѣ Каплї на гробнїчком полї стојечу (Haidkirchen) шест ур северно од Целовца. Доказано пак је да је велїка цркву св. Петра в Брезї блїзо Турња посвечена од бїскупа воглејскога Јанеза I. лѣта 605. вѣроподобно су блїзу тога часа созїдане і посвечене і велїке цркве в Пожарнїці, на Бѣлїці і в горнїеј Лїпѣ.

Ко је владал словенскї кнез Борут су прїшли Словенці под владу баворску (лѣта 748). Карат, Борутов сїн і Хотїмїр сїновец ста прїшла в заставу в Баворску, кдѣ су нѣуїзредїлї в христјанској вѣрѣ. Св. Вїргїл, бїскуп солноградскї је пошїлѣл горлїве духовнїке і менїхе нїмечке спреобращат Словенце. Словенскї кнез Хотїмїр га је подпоро-

val, koliko je mogel; tada se je sozidala cerkev Gospe svete (Maria Saal) i već drugih, i take nekogji samostani v Gorotaniji, ktera je onda obsegala i Bistričku dolinu (Pusterthal) do slovenske Motreje (Windisch-Matraj) i do slovenskih Turov (Windischtauern) v sadajnoj Tirolskoj i črez gornju Štajersku do slovenskih Ograd (Windischgarten) v Avstriji. — Leta 780 su prišli Slovenci pod vladu mogućnih Frankov i solnogradski biskupi, nasledniki Virgilia, su se isto tako gorljivo prizadevali Slovence pohristjaniti: pa ni hotelo nič prav izdati.

Němečki duhovniki su služili Slovincem božju službu v jeziku latinskom, ljudstvu nerazumljivom. su se preganjali s duhovniki voglejskimi, branečimi svoju staru pravdu na te slovenske pokrajine; Němci su naložili Slovincem različne davke i desetinu svetovnu, duhovniki opet drugu desetinu cerkovnu, i su Slovence s ženami i s čelimi družinama, s hišami i s poljimi vred cerkvam, samostanom i biskupijam darovali, je prodajali i jih izmjenjevali; već ko je nekto Slovincov pohristjanil, već je imel poddanih i služebnih ljudi i već se mu je nabralo davkov i desetine. Prišli su tēm Slovenci v krutu služebnost: zato su večkrat zagnali kramulu, to je bunu, po smerti Hotimira (l. 769) su skočili s oružjem v rukah na noge i su spodili vse nemečke duhovnike i menihe iz dežele: nisu se branili hristjanske vjere, nego nekonečnih davkov, različnih desetina i krutoga nasilja Frankov. Některo lęto zatim ni bila nemečkoga duhovnika ali meniha v Gorotaniji; pozdnęje su sicer opet prišli, i bilo je uže ne malo cerkev sozida-

вал колико је могел; тада се је создала церков Госпе свете і веч другіх і таке нѣкојі самостані в Горотаніји, ктера је онда обсегала і Бистричку долину до словенске Мотреје і до словенских Туров в садајној Тіролској і чрез горњу Штајерску до словенских Оград в Австріји. — Лѣта 780. су прішли Словенци под владу могучних Франков і солноградскі бискупі, наслѣднікі Віргіліја, су се исто тако горљиво призадевали Словенце похристјаниті: па није хотѣло ніч прав издати.

Нѣмечкі духовнікі суслужілі Словенцем божју службу в језіку датінском, лѣудству неразумљивом, су се преганјали с духовнікі воглејскимі, бранечімі своју стару правду на те словенске покрајіне; Нѣмци су наложілі Словенцем различне давке і десетіну световну, духовнікі опет другу десетіну церковну і су Словенце с женамі і с цѣдїмі дружинамі, с хішама і с пољїмі церквам, самостаном і бискупіјам даровали, продајали і јих измѣнјевали; веч ко је нѣкто Словенцов похристјаніл, веч је імел подданих і служебних лѣуді і веч се му је пабрало давков і десетіне. Прішли су тѣм Словенци в круту служебност: зато су вечкрат загнали крамулу, то је буну. По смерті Хотіміра (лѣта 769.) су скочили с оружјем в руках на ноге і су споділі все нѣмечке духовніке і меніхе із дежеле; нісу се бранілі христјанске вѣре, него неконечних давков, различних десетин і крутога насіља Франков. Нѣктеро лѣто затім ні біло нѣмечкога духовніка алі меніхя в Горотаніји; поздиѣје су сіцер опет прішли і біло је уже не мадо церкев созіда-

nih v slovenskih pokrajinah, na priměr: l. 861 cerkev na Ostrovici sv. Partolomea v Brežah (Friesach), v Trebnji (Treffen), v Otoku (Maria Werth), v Podkernosom (Gurnitz) . . . Pa Slovenci nisu imeli pravoga veselja do věre, s kateroj se jim je i težko jigo služebnosti nesmiljeno nakladalo.

Tu sta prišla iz bratinske Morave, brata i apostola slavjanska sv. Ciril i sv. Metod popotovaje v Rim skoz Salu, glavno město blatenskoga kneza Kocelja, koji je nju s veseljem sprijel i jima 50 učencov dal. Seboj sta nesla tělo svetoga Klimenta i kděkoli sta se několiko pomudila, sta božju službu v slavjanskom jeziku služila i kděkoli sta v někoj cerkvi několiko časa tělo svetoga Klimenta položila sta ju k česti svetomu Klimentu posvetila; to sta dělala po Čehah, po Moravě i take po cestě v Rim. Naravno je, da se iz Sale nista podala proti Terstu, kamo je ješče do novějih časov peljal samo slab samarski put, nego da sta šla v Italiju po glavnoj italijanskoj cestě skoz tada ješče slovenske pokrajine, skoz srědnju Štajersku, skoz grobničko polje v Koruškoj, kdě je hristjanstvo procvětalo, kako na Turji, uže pod voglejskimi duhovniki popred nego su Němci v Sloveniju prišli. Věropodobno je, da sta v osadě hristjanskoj na grobničkom polju malo se pomudila i tělo položila v selsku cerkvicu (Missionskirchlein), od onda imenovanu cerkvicu sv. Klimenta, koja je sada podružnica k Kaplě (Kapel in Krapfeld).

сіх в словенских покрајинах, на примѣр в Штајерској церквѣ св. Бенедикта в словенских Горіцах (л. 853.), церков в Птуји (л. 846.), в Корушкој су стали уже лѣта 861. церкви: на Островіці св. Партоломеја в Брежах, в Требњи, в Отоку, в Подкерносом . . . На Словенці нісу імелі веселья к латинској службѣ божјей і до вѣре, с ктерој се јім је і тежко јіго служебности несміљено накладало.

Ту ста пришла із братинске Мораве брата і апостола славјанска свети Цірил і Метод попутоваје в Рим, скоз Салу, главно мѣсто блатенскога кнеза Коцелъа, који је нју с весельем спріјел і јіма 50 ученцов дал. Себој ста несла тѣло светог Клімента і кдѣколи ста се нѣколико помуділа, ста божју службу в славјанском језіку служіла і кдѣколи ста в нѣкој церкві нѣколико часа тѣло светог Клімента положила, ста ју к честі светому Кліменту посветіла; то ста дѣлала по Чехах, по Моравѣ і таке по цестѣ в Рим. Наравно је, да се із Сале ніста подала проті Терсту, камо је јешче до наших часов пелъал само слаб самарскі пут, него да ста шла в Італіју по главној італіјанској цѣстѣ, скоз тада јешче словенске покрајине, скоз срдњу Штајерску, скоз гробничко поље в Корушкој, кдѣ је хрїстјанство процвѣтало, како на Турји, уже подвоглејскимі духовнікі, попереднего су Нѣмці в Словеніју прішли. Вероподобно је, да ста в осадѣ хрїстјанској на гробничком пољу мало се помуділа і тѣло положила в селску церквіцу од онда іменовану церквіцу светог Клімента, која је сада подружніца к Капль.

Nazad grede iz Rima je sv. Metod opet već časa zaderževal v Koceljevoj kneževině (léta 869. i 870.) i je s svojimi pomočniki neposrédno učil Slovence, upeljeval božju službu v slavjanskem jeziku i knez Kocelj ga je v tom bogougodnom dělé podpiral i ga branil od němečkih duhovnikov i biskupov solnogradskih. Kneževina Koceljeva je spadala nedvojbeno pod oblast nadvladike Metoda i je segala po Panoniji, v Sloveniju črez Ptuj (Petau) proti zapadu do gorotanske medje. Ta medja se je vlekla na toj straně od izvora Rabe i Labnice, preko Mure, črez Maribor pod podnožjem Pohorja črez Cetinje pri Ločah, mimo koruskoga Kamena i črez Celje.

Gotovo je i dokazano, da je neutrudljivi Metod s mnogimi svojimi pomočniki slovensku službu božju upeljal v kneževině Koceljevoj, pa take po velikoj straně tadajnih slovenskih krajin, to je po srědnjej Štajerskoj, tada ješče slovenskoj, po srědnjej Krajskoj i po dolnjej i srědnjej Koruskoj. Povsuda su njega i njegove pomočnike veselo sprijeli i se nad božjoj služboj v slavjanskem jeziku služenoj serdečno uzradovali i veselili tako, da nisu nič več marali za službu božju v latinskom jeziku. To naročito priča, tada živeči němečki spisovatelj solnogradski Anonymus pišuč: „Několiko časa po njem (po Osvaldu) pride něki Slavjan, po imeni Metod, kteri je izumel slavjanska pismena i je po slavjansku služil božju službu i je učinil, da je latinska služba božja stavala malovažna, poslédníč su ga spodili (Němci) iz goro-

Назад греде із Ріма се је св.Метод опет веч часа задержал в Коцельевој кнежевінѣ (л. 869. і 870.) і је с својімі помочнікі непосрѣдно учіл Словенце, упелывал божју службу в славјанском језіку і кнез Коцель га је в том богоугодном дѣлѣ подпірал і га браніл од нѣмечкіх духовніков і біскупов солноградскіх. Кнежевіна Коцельева је спадала недвојбено под област надвладіке Метода і је сегала по Паноніји в Словеніју чрез Птуј проти западу до горотанске медье. Та медья се је влекла на тој странѣ од ізвора Рабе і Лбвице, преко Муре чрез Марібор под подножјем Погорја чрез Цетинје при Лочах, мімо корушкога Камена і чрез Целье.

Готово је і доказано, да је неутрудливі Метод с многімі својімі помочнікі словенску службу божју упелывал в кнежевінѣ Коцельевој, на таке по великој странѣ тадајніх словенскіх крајин, то је по срѣдњеј Штајерској, тада јешче словенској, по срѣдњеј Крајнској і по долњеј і срѣдњеј Корушкој. Повсуда су њега і његове помочніке весело спрїјели і се над божјој службој в славјанском језіку служеној сердечно узрадовали і веселілі тако, да нісу нич веч марали за службу божју в латинском језіку. То нарочито прїча тада живечі нѣмечкі спісователь солноградскі Анонімус пишуч: „Нѣколико часа по њем (по Освалду) прїде нѣкі Славјан, по імені Метод, ктері је ізумел славјанска писмена і је по славјанску служіл божју службу і је учініл, да је латинска служба божја ставала мадоважна, послѣдніч су га споділі (Нѣмци) із горо-

tanskih predělov i se je podal v Moravu i tamo počiva.“

Zato nije to nikako čudo, da se pripoveduje, da je sveti Metod i jini slavjanski duhovniki, njegovi pomočniki, po Sloveniji po slavjansku božju službu služili; pravi se, da je sveti Metod božju službu služil v slavjanskem jeziku v selě Jarenině, dvě uri ceste severno od Maribora v staroj dosta prostranoj kapelici svetoga Mihaela, stojećej na starom pokopališču, kdě se sicer sada ne služi več božja služba, pa stari ljudi se ješče spoměnaju, da se je tamo služila; tako se misli dosta věropodobno i od cerkvice svetoga Klimenta na grobničkom polju v Koruškoj.

18. Poljskoj se je hristjanstvo približilo tiho i mirno mnogo prie, nego to zgodovina spoměnja. Ne da se tajiti, da se od starodavna pripověduje v Polskoj da je ondě slavjanska služba božja bila v običaji prie, nego latinska; i to je věrojetno i scěla naravno. Poljska bila je obdana od trěh stran, od iztoka, od zapada i od juga samo zemljami, v kojih su prebivali narodi imajući slavjansku službu božju i jedva na severě se je dotikala narodov, med kterimi su Němci uže popred razširovali hristjanstvo s božjoj služboj v jeziku latinskom. Scěla naravno je, da su Poljaki hristjanstvo radje sprijeli od učiteljev slavjanskih s slavjanskoj služboj božjoj, koju su razuměli, nego od němečkih s latinskoj, koju nisu razuměli. — Němečke duhovnike su nad vse to pošiljali němečki cesarji v te naměn, da bi se Slavjani naj pred spre-

танских предълов і се је подал в Мораву і тамо ноціва.“

Зато није то никако чудо, да се приповедује, да је свети Метод і јіні славјанскі духовнікі, нѣгові помочнікі, по Словеніји по славјанску божју службу служілі; праві се да је свети Метод божју службу служіл в славјанском језіку в селѣ Јаренинѣ двѣ урі цесте северно од Марібора в старој доста просторној капеліци светога Міхаела, стоје чеј на старом покопалішчу, кдѣ се сіцер сада не служі веч божја служба, па старі људі се јешче спомѣњају, да се је тамо служіла; тако се мислі доста вѣроподобно і од церквіце светога Клімента на гробнічком пољу в Корушкој.

18. Польској се је христјанство приближило тихо і мирно много прие, него то згодовіна спомѣња. Не да се тајіті, да се од стародавна приповѣдује в Польској, да је ондѣ славјанска служба божја біла в обічаји прие, него латінска; і то је вѣројетно і сцѣла наравно. Польска біла је обдана од трѣх стран, од истока, од запада і од југа само земљама, в којіх су пребівалі народі імајучі славјанску службу божју, і једва на северѣ се је дотікала народов, мед ктерімі су Нѣмці уже попрел разшіривалі христјанство с божјој службој в језіку латінском. Сцѣла наравно је, да су Пољакі христјанство радѣ спріјелі од учитељев славјанскіх с славјанској службој божјој, коју су разумѣлі, него од нѣмечкіх с латінској, коју нісу разумѣлі. — Нѣмечке духовніке су над все то пошіљалі нѣмечкі цесары в те намѣн, да бі се Славјані најпред спре-

obernuli na hristjanstvo i zatim se dostali take v svetovnu poddanost nemečkih vladarjev. Nije se zato nikako čuditi da su se nemečkih duhovnikov s latinskoj služboj božjoj štitili i branili i radje od duhovnikov slavjanskih svetu věru sprijeli.

Zanimivo je, što glede toga piše nepristrani Piasecki, biskup Premiski v svojem lětopisě (v Krakově l. 1645.), v kojem je skerbnó tadajne pověsti sbiral o starodavnoj zgodovině, on piše: „Poljska i Slavija čěla merzi na nauke i umetnosti Němcov i vse, čtogod dojde od njih, budi čto budi, kromě promiselnih děl ima za sebě škodljivo i zametuje, kao sumnjivo. Zato nisu hotěli sprijeti niti hristjansku věru od Němcov, nego od iztočnih Gerkov, Cirila i Metoda i pozněje od Francuzov i Italijanov, ako ravno su ovi bolje oddaljeni.“

19. Neprestano su nemečki biskupi obrekovali Metoda pred papoj i před narodom. Papa želeč Panoniju zadržati svojemu patriarhatu, je Metoda, nadvladiku moravskoga postavil take nad panonske preděle někđajnoga nadvladičestva srěmskoga, i je v obče njega i njegovu cerkovnu oblast množil, branil i podpiral, take v listě poslanom kralju Ljudevitu (lěta 874.) i Karlomann (lěta 875.); ale nije nikako mogel utešiti tužbe i žalobe solnogradskoga duhovničtva, ktero se je neprestano zlobilo nad Metodom, tvrdeč, da je on Panoniju odtergnul, od njih oblasti i su ga nedolžna tužili i vinili razkolničtva, krive věre i krivoga učenja lěta 875. Papa Ivan VIII. je svetomu Metodu pre-

обернули на христјанство і затім се достали таке в световну подданост нѣмечких владарѣв. Није се зато никако чудити, да су се нѣмечких духовников с латинској службој божјој штитили і бранили і радѣ од духовников славјанских свету вѣру спрјели.

Занимиво је, что гледе тога пише непристрані Пиасецкі, бискуп Премискі в својем лѣтописѣ (в Краковѣ л. 1646.), в којем је скербно тадајне повѣсти сбѣрал о стародавној згоовинѣ, он пише: „Польска і Славја цѣла мерзі на науке і уметности Нѣмцов, і все чтогод дојде од них, буди что буди, кромѣ промиселних дѣл, има за себѣ шкодливо і заметује као сумњиво. Зато нису хотѣли спрјети ніті христјанску вѣру од Нѣмцов, него од источних Герков, Цѣрла і Метода і роздѣје од Французов і Италијанов, ако равно су ови болѣе оддалѣни.“

19. Непрестано су нѣмечкі бискупі обрековали Метода пред папој і пред народом. Папа желеч Панонију задржати својему патриархату, је Метода, надвладіку моравскога, поставил таке над панонске предѣле нѣгдајнога надвладічества срѣмскога, і је в обче њега і његову церковну област множил, бранил і подпірал, таке в листѣ посланом кралю Аѣудовіку (л. 874.) і Карломану (л. 875); але није никако могел утешити тужбе і жалобе солноградскоге духовничтва, ктеро се је непрестано злобіло над Методом, твердеч, да је он Панонију одтергнул од них области і су га недолжна тужили і винили разколничтва, криве вѣре і кривога ученја лѣта 875. Папа Иван VIII. је светому Методу пре-

povēdel sluŹiti sluŹbu boŹju v slavjanskom jeziku i ga je poklical na odgovor v Rim lēta 879.

Sveti Metod se je slavno opraviēil i se skazal pravovernim i pravoslavnim, bil je za ēisto nevinnoga spoznan i proglašen 14. junija lēta 879., slavjanska boŹja sluŹba sicer opet shvaljena i dozvoljena, pa i latinska v svojej pravici ponēhana i za biskupa nitranskoga, v vlasti Svatoplukovoj Nēmec Viking postavljen.

Od te dobe je bilo dējano, za sreēu i za pokoj boŹjega muŹa Metoda. „Bil je toti Viking ēlovek burljiv i nadut, sami Nēmci su ga sovraŹili. Lēta 894. se je ponudjal Arnulfu za kancelerja, i Arnulf ga je ustanovil za biskupa Poševskoga, pa lēta 899, ga je solnogradski nadbiskup svergel iz dostojanstva biskupskoga. V lētopisē Poševskom je o njem poznamenovano: „Vikingus der war ein weltgescheiter Herr. Das Evangelium den Mähren predigt er, wird Bischof mehr durch Gewalt als Einhelligkeit.“ Miklosich Vita S. Clem. 1847. p. XIV.

Ovi zviti, i lukavi Viking je na vse strane vsiloval i si prizadeval, da bi svetoga muŹa Metoda knezu Svatopluku oēernil i ga njemu pristudil, ga ob ljubezen i prijateljstvo pripravil i ga je take rozliēnimi jinimi teŹavami i neprilikami do konca umoril.

20. Papa je zaŹitovao i branil Metoda, pohvalil slavjansku sluŹbu boŹju v posebnom listu pisamom Svatopluku lēta 880., v kojem piše: „Mi smo spoznali da je Metod v vsēh cerkvenih nau-

повѣдел служити службу божју в славјанском језику і га је покліцал на одговор в Рим лѣта 879.

Светі Метод се је славно оправчи́л і се сказал правовѣрним і православним, бѣл је за чисто невинога спознан і проглашен 14. јунија лѣта 879., славјанска божја служба сѣпер опет схвалѣна і дозвољена, па і латинска в својеј правѣци понѣхана і за бѣскупа нѣтранскога, в власти Сватоплуковој, Нѣмец Вѣкинг постављен.

Од те добе је бѣло дѣјано, за сречу і за покој божјега мужа Метода. „Бѣл је тоті Вѣкинг човек бурљив і надут, самі Нѣмци су га совражілі. Лѣта 894. се је понудјал Арнулфу за канцлеря, і Арнулф га је установѣл за бѣскупа Пошевскога, па лѣта 899, га је солноградскі надбѣскуп свергел із достојанства бѣскупскога. В лѣтописѣ Пошевском је о њем познаменовано: „Vikingus der war ein weltgescheiter Herr. Das Evangelium den Mähren predigt er, wird Bischof mehr durch Gewalt als Einhelligkeit. Miklosich Vita S. Clem. 1847. p. XIV.

Овѣ звѣті, і лукаві Вѣкинг је на все стране всѣловал і сѣ призадевал, да бѣ светога мужа Метода кнезу Сватоплуку очерни́л і га њему прѣступѣл, га об лјубезен і прѣјателство прѣправѣл і га је таке розлѣчнимі јѣнимі тежавама і непрѣликама до конца уморѣл.

20. Папа је зашѣтѣвал і бранѣл Метода, похвалѣл славјанску службу божју в посебном лѣсту пѣсамом Сватоплуку лѣта 880., в којем пише: „Ми смо спознали да је Метод в всѣх церквенѣх нау-

kih i obredih pravověren, pravoslaven i častitliv i ga vam opet pošljemo v vašu zemlju, da vlada čeredu božju, i to tako, da po cerkevnih pravilih vsa vlast njemu pripada. Božje ljudstvo je namreč njemu poručeno. Ukažeme dalje, da duhovniki i điakoni i minihi v tvojih zemljah prebivajući, budite kterogakoli reda, budite Slavjani, budite tudji, slušaju imenovanoga sobrata našega, nadvladiku vašega. Ako bi se tverdovratni i tverdokorni prederznuli soblazen i razkol činiti, zakretimo i zakažemo da se imaju kako razsějavci pleveli po našem vkazu izklučiti i izobčiti iz vaših občin i iz granice vaših zemelj, zvlastě po pravilih, koja smo mu dali i jih vam poslali: pismena poslednič slavjanska od Konstantina književnika iznajdena, kojimi bi se kako se spodobi, Bog stavil po pravici pohvalimo, i ukažemo, da se v tom jeziku děla Jesu Krista gospoda našega oznanuju. Niti se to pravoj věřě i věrozakonu čto protivi, ili božju službu (liturgiju) v tom slavjanskom jeziku pěti, ali sveto evangelje, ali sveto pismo novoga i staroga zavěta dobro prestavljeno čitati, ali vse druge časoslovne službe pěvati: jerbo koji je stvoril tri glavne jezike judovski namreč, gerčki i latinski, oni isti stvoril je i vse druge v hvalu i slavu svoju. Jer ne toliko v třeh jezicich nego v vsih jezicich se ima Bog slaviti.“

21. Pa biskupi němečki nisu nehali Metoda v pokoji. Tu javno, tu tajno su razglaševali v narodě, da papa njim dá cerkevnu vladu v Moravě i da ukaže Metoda i njegovo učenje izgnati. Na-

ких і обредіх правовѣрен, православен і частітльв
і га вам опет пошљемо в вашу земљу, да влада
чреду божју, і то тако, да по церковних правліх
вса власт њему пріпада. Божје људство је намреч
њему поручено. Укажеме даље, да духовнікі і
діяконі і мініхі в твојіх земљах пребівајучі, бу-
діте ктерогаколі реда, будіте Славјані, будіте туді,
слушају іменованого собрата нашега, надвладіку
вашега. Ако бі се твердовратні і твердокорні пре-
дерзнули соблазен і разкол чініті, закретімо і за-
укажемо да се імају како разсѣјавці плевелі по
нашем вказу ізклучіті і ізобчіті із вашіх обчн і
із границе вашіх земель, звластѣ по правліх, која
смо му далі і јіх вам послалі: пісмена послѣд-
ніч славјанска од Константіна кнїжевніка ізнај-
дена, којімі бі се, како се сподобі, Бог ставіл
по правіці похвалімо, і укажемо, да се в том је-
зіку дѣла Јесу Кріста господа нашега ознанују.
Нті се то правој вѣрѣ і вѣрозакону что протіві,
ілі божју службу (літургіју) в том славјанском је-
зіку пѣті алі свето евангелје алі свето пісмо но-
вога і старога завѣта добро престављено чітаті,
алі все друге часословне службе пѣваті: јербо којі
је створіл трі главне језіке јудовскі намреч, гер-
чкі і латінскі, ові істі створіл је і все друге в хва-
ду і славу своју. Јер не толіко в трѣх језікіх
него в всіх језікіх се іма Бог славіті.“

21. Па біскупі нѣмечкі нісу нехалі Метода
в покојі. Ту јавно, ту тајно су разглашевалі в на-
родѣ, да папа нїм да церковну владу в Моравѣ
і да укаже Метода і његово ученје ізгнаті. На-

rod sobravši se je těrjal, da bi se javno jim predčital te list papin. Aleko su papine apostolske liste prečitali, su se prepričali, da brat sveti Metod je pravovėren i pravoslaven, da apostolska dėla opravljaja i da su v njegovih ruku od Boga i od apostolske stolice vse slavjanske zemlje, da koga on prokolne, da je proklet, koga on posveti, te da bude svet.

22. Nemogavši škoditi Metodu v Rimě su hotěli mu škoditi na drugoj straně, zagnali su govor: da se na njega gněva Basilij carj carigradski, da ako Metodu najde, je za jegovo življenje dējano. Zgodilo se je uprav protivno. Carj povabi Metoda k sobě v Carigrad, sprime ga vrlo čestno, ohrani iz njegovih učencov i pomočnikov popa in dijakona s knjigami slavjanskimi i ga odpusti vrlo prijazno s dari. Tako prijazno sprime i ga take patriarh. To se je zgodilo med lěti 880. i 884.

23. Popred pak, nego je odputoval v Carigrad, je posadil dva berzopisca, preložil vse knjige popolno (koje nisu ješče bile popolno poslavjanjene) kromě Mahabejskih iz gerčkoga jezika na slavjanski v šesti mēsecov od brezna do 26. septembra. Sveto evangelje, apostol i psalmi i mnoga jina izbrana čitanja staroga zavěta, koja su se vpotrebovala pri službě božjej i v časoslově sta preložila uže popred Ciril i Metod s svojimi učenci i pomočniki. Najizverstnėjši i naj glavnėjši pomočniki njuni su bili: Gorazd Moravan, Kliment Bolgar Sava, Naum, Angelar i već jinih. Tada su take preložili nomokanon, to je: pravilo zakonov

род собравши се је тѣрјал, да би се јавно јим пред-
читал те лист папін. Алеко су папине апостолске
листе предчитали, су се препричали, да брат свети
Метод је правовѣрен і православен, да апостолска
дѣла оправља і да су в његових руку од Бога і од
апостолске столице все славјанске земље, да кога он
проколне, да је проклет, кога он посветі, те да
буде свет.

22. Немогавши шкодіти Методу в Римѣ су хо-
тѣли му шкодіти на другој странѣ, загнали су говор:
да се на њега гнѣва Басиліј царь царіградскі, да
ако Методу најде, је за јегово живљење дѣјано.
Згоділо се је управ противно. Царь повабі Метода
к собѣ в Царіград, спрїме га верло честно охрани
із његових ученцов і помочников попа ин діјакона
с кнѣгами славјанскімі і га одпусти верло прија-
зно с дарі. Тако пријазно спрїме і га таке патри-
арх. То се је згоділо мед лѣти 880. і 884.

23. Попред пак, него је одпутовав в Царі-
град, је посадил два берзописца, преложил все кнѣге
пополно (које нїсу јешче биле пополно пославјан-
јене) кромѣ Махабејских із герчкога језика на
славјанскі в шести мѣсецов од брезна до 26. сеп-
тембра. Свето евангелје, апостол і псалмі і мно-
га јина избрана читанја старога завѣта, која су се
впотрѣбовала при службѣ божјеј і в часословѣ ста
преложила уже попред Цірил і Метод с својімі учен-
ци і помочники. Најізверстивѣjší і нај главнѣjší по-
мочники њуни су білі: Горазд, Мораван, Клімент,
Болгар, Сава, Наум, Ангелар і веч јіних. Тада су
таке преложілі номоканон, то је: правіло законв

i otcovske knjige. Metod je posvětil take cerkev sv. Petra v Berně 29. junija lěta 884.

24. Sv. Metod je i prihodne prigodbe vědel i predpovědel, na priměr: Něki velmi mogačen, nevěren pagansk knez se je hristjanom spakoval i različne jim škoda dělal. Metod je poslal k njemu i mu ukazal povědati: Dobro bi ti bilo, sinu! da se pokerstiš po svojej prostoj volji v svojej zemlji, da bi ujet pokerščen ne bil siloj na zemlji tudjej i spomeneš se na mene. — Čto se je i zgodilo. Ko je někada Svatopluk bojoval proti nevěrnikom, paganom, i njegova vojska uže toliko obnemogla, da nije mogel več napadati, nego se samo braniti, je poslal Metod k njemu povědat mu: „Ako mi obljubiš i obečas na den svetoga Petra, koji se približuje, s vojskami svojimi biti pri meně, pri službě božjej: nadam se v Boga, da protivnike berzo premagaš.“ — Čto se je i zgodilo.

Den svoje smerti je tri dni pred povědel.

25. Ko se je Metod trutil med Slavjani i za Slavjane 24 lět, je poslednič se približal pravíčnomu ovomu mužu i zvestomu služabniku božjemu čas počitka. Pitali su Metoda učenci: „Koga měniš, otče i učitelju naš čestni, da bi izmed učencov tvojih bil v učenji tvojim naslědnikom?“ Metod pokaže na jednoga, najznamenitějšega iz svojih pomočnikov, rodjenoga Moravana, imenom Gorazda i reče: „Te jest vaše zemlje sin, pravověren i pravoslaven, svoboden muž i dobro učen v obu jeziku, v slavjanskih i latinskih knjigah. To budi božja volja i vaša ljubav, kako i moja.“ Cvětnu

і отцовске кнѣге. Метод је посвѣтил таке церкев св. Петра в Бернѣ 29. јунија лѣта 884.

24. Св. Метод је і приходне пригодбе вѣдел і предповѣдел, на примѣр: Нѣки велми могучен невѣрен паганск кнез се је христјаном спаковал і различне јим шкоде дѣлал. Метод је послаал к њему і му указаал повѣдати: Добро би ти било, сину! да се покерстиш по својеј простој волји в својеј земљи, да би ујет покершчен не бил сілој на земљи тудјеј і споменеш се на мене. — Что се је і згодило. Ко је нѣкада Сватоцлук бојовал проті невѣрником, паганом, і његова војска уже толико обнемогла, да није могел веч нападати, него се само бранити, је послаал Метод к њему повѣдат му: „Ако ми облјубиш і обечаш на ден светого Петра, који се приближује, с војскама својими бити при менѣ, при службѣ божјеј: надам се в Бога, да противнике берзо премагаш.“ — Что се је і згодило.

Ден своје смерти је три дна пред повѣдел.

25. Ко се је Метод трудил мед Славјани і за Славјане 24 лѣт, је последнич се приближал правичному овому мужу і звестому служабнику божјему час почитка. Питали су Метода ученици: „Кога мѣниш, отче і учитељу наш честни, да би ізмед ученицов твојих бил в ученјі твојим наслѣдником? Метод покаже на једнога, најзнаменитѣјшега својих помочников, родјенога Моравана, іменом Горазда, і рече: „То јест ваше земље син, правовѣрен і православен, свободен муж і добро учен в оба језику, в славјанских і латинских кнѣгах. То буди божја воља і ваша лјубав, како і моја.“ Цвѣтну

nedelu je posleđnjokrat šel v cerkev i je besėdil, pridigal svojoj ĉredě uže bolen. Predvėdil je svoju blizu smert i reĉe okolostojėĉim: „Strežite me i pazite na me, dėtca! do tretjega dnu. I jutrom tretjega dnu, to je 6. aprila lėta 885. je usnul i zaspal v Gospod-bogu. Uĉenci njegovi su deržali pogrebnu sveĉanost, pogrebna opravila po njem v latinskom, gerĉkom i slavjarskom jeziku, i su ga položili v velikoj sbornoj cerkvi device Marije v prestonom mėště velike Morave v Velegradě. —

неделу је послѣдњикрат шёл в церкев і је бесѣділ, прідігал својеј чредѣ уже болен. Предвѣділ је своју близу смерт і рече околостојечім: „Стрежіте ме і пазіте на ме, дѣтца! до третјега дну. І јутром третјега дну, то је 6. априла лѣта 885. је уснул а заспал в Господ-богу. Ученці његові су держали погребну свечаност, погребна оправіла по њем в латінском, герчком, і славјанском језіку, і су га положили в великој сборној церкві девице Маріје в престолном мѣстѣ велике Мораве в Велеградѣ.—

II.

KAKO STA SLOVSTVO STAROSLAVJANSKO I SLUŽBA BOŽJA SLAVJANSKA PO OBREDE RIMOKA- TOLIČKOM, PISMENI GLAGOLITIČKIMI PROPADALA.

26. Po smerti svetoga Metoda je počela slavjanska služba božja po obredu rimokatoličkom pismeni glagolitičkim propadati i to v Velikoj Moravě, v Čeah, v Poljskoj i v Gorotaniji, sadajnoj Sloveniji, i samo v Dalmaciji i na dalmatinskih otokih se je nam ta svetinja za silu začuvala. Toliko veselje naprotiv je staroslavjansko slovstvo procvétalo pri Slavjanih iztočnih, kdě se je slavjanska služba božja po obredě pravoslavnom, iztočnom, pismeni cirilskimi dalje i dalje širila, kako je i sada v običaji pri Rusih, Serbih, Bolgarih i pri istih Romunih

V Velikoj Moravě je po smerti svetoga Metoda zviti i sovražni Vihink zagnal s němečkimi duhovniki grozno pronasledovanje nad slavjanske duhovnike. Dokle je ješće sveti Metod živil, je uměl i znal vse zvijače i zasěde svojega protivnika odvracati i uničiti: pa po smerti toga svetoga muža su počeli Němci po Vihinku nahuskani, du-

II.

КАКО СТА СЛОВСТВО СТАРОСЛАВЈАНСКО I СЛУЖБА БОЖЈА СЛАВЈАНСКА ПО ОБРЕДѢ РИМОКАТОЛІЧКОМ, ПИСМЕНИ ГЛАГОЛІТІЧКИМИ ПРОПАДАЛА.

26. По смрти светога Метода је почела славјанска служба божја по обреду римокатоличком писмени глаголитичкими пропадати и то в Великој Моравѣ, в Чехах, в Польској и в Горотанији, садајној Словенији, и само в Далмацији и на далматинских отокѣх се је нам та светинја за сіду зачувала. Тільки веселѣје напротив је старославјанско словство процвѣтало при Славјаних източних, кдѣ се је славјанска служба божја по обредѣ православном, източном, писмени цѣрлскимѣ даље и даље шѣрила, како је и сада в обичаји при Русѣх, Сербѣх, Болгарѣх и при ѣстѣх Ромуних.

В Великој Моравѣ је по смрти светога Метода звѣти и совражни Вѣхѣнк загнал с ѣмечкими духовникі грозно пронаслѣдованје над славјанске духовнике. Докле је јешче свети Метод живѣл, је умѣл и знал все звѣјаче и засѣде својега противника одвращати и уничтити : па по смрти тога светога мужа су почелѣ Нѣмци по Вѣхѣнку нахускани, ду-

hovnike slavjanske grozno proganjati i su te božje muže i oznanovavce svete vjere v ječu i temnicu vergli, jih grozno mučili i trapili i po tom iz zemlje izgnali. Knez Svatopluk tada upravo ni bil doma v svojej vlasti; v priču njega, v njegovoj pritomnosti, ne bisu směli s oznanovavci pravde tako okrutno nakladati. Toti divjaki, bili su to zaisto Němci, po naravě surovi i ljuti. Videč slavjanski duhovniki, da jim nije prestatu na Moravě i v Panoniji, su se razletěli i utekli v Bolgariju, Macedoniju i Albaniju okolo lěta 886. Naj znamenitějši med njimi su bili Gorazd, Kliment, Sava, Naum, Angelar i već jinih. — Slavjanska služba božja od protivnikov tako okrutno proganjana, po Svatopluku premalo branjena se je sicer ješće za některi čas ovdě ondě na Moravě i v Panoniji obderžala, pa ubraniti se nije već mogla. Ješće slaběje se je godilo slavjanskoj službě božjej po smerti Svatoplukovoj lěta 894. Lehkomišni i prepirljivi sini Svatoplukoviči: Mojmir, Svatopluk mladji i Svatojoj su si otčinu zemlju razdělili i su se pustili medjusobno nadražđiti od zloradnoga Vihinka i lukavoga Ariba i Mojmir i Svatopluk sta se na veliku radost sovražnikov svojih s vojskoj sprijela. Na prošnju Mojmirovu je sicer papa Ivan IX. moravsku nadvladičnu stolicu po smerti Metodovoj izpraznjenu opet obnovil i dal posvetiti v Moravě nadvladiku i tri vladike: proti čemu sta pa naj silněje se upirala i ustavljala nadbiskupa solnogradski i moguntinski, koja sta za čas vlade mogućnoga Svatopluka lěpo pohlevno i

ховніке славјанске грозно проганјати і су те божје муже і ознановавце свете вѣре в јечу і темницу вергли јих грозно мучили і трапили і по том із земље изгналі. Кнез Сватоплук тада управо ні біл дома в својеј власти; в причу њега, в његовој прітомности, не бісу смѣли с ознановавци правде тако окрутно накладати. Тоті дівјакі, білі су то заісто Нѣмци, по нравѣ сурові і люті. Відеч славјанскі духовнікі, да јим ніје престати на Моравѣ і в Паноніји, су се разлевѣли і утекли в Болгаріју, Македоніју і Албаніју около лѣта 886. Нај знаменитѣјши мед њими су білі Горазд, Клімент, Сава, Наум, Ангелар і веч јіних. — Славјанска служба божја од противников тако окрутно проганјана, по Сватоплуку премало бранѣна се је сіцер јешче за нѣктері час овдѣ ондѣ на Моравѣ і в Паноніји обдержала, па убраніті се ніје веч могла. Јешче слабѣје се је годіло славјанској службѣ божјеј по смерті Сватоплуковој лѣта 894. Лехкоміслині і препірљиві сіні Сватоплуковічі: Мојмір, Сватоплук младји і Сватобој су сі отчину земљу раздѣлили і су се пустілі медјусобно надраждіті од злораднога Віхінка і лукавога Аріба і Мојмір і Сватоплук ста се на велику радост совражников својих с војској спіјела. На прошњу Мојмірову је сіцер папа Иван IX моравску надвладичну столицу по смерті Методовој ізпразниѣну опет обновил і дал носветіті в Моравѣ надвладіку і трі владіке: проті чему ста па нај сілнѣје се упірала і устављала надбіскупа солноградскі і могунтинскі, која ста за час владе могучнога Сватоплука лѣпо похлевно і

smireno molčala, sada pak, ko su Franki Mojmira premagali, nevidjeno naduto si počinjala; moguntinski Hato je pisal papě o Moravanih: ali hoćeju ali noćeju, budu morali podvreći svoje vrate, svoje šije, knezom frankovskim.

K vsemu tomu su prihruli Madjari vsoj siloj na Moravu i Panoniju i su veliku Moravu grozno razdjali lěta 907. Obivatelje su dělom umorili, dělom v robstvo jih uvergli, dělom jih razprodali, dělom su se razutikali v susedne pokrajine i zemlje v Tatre, v Horvatsku, v Dalmaciju, na otoke Dalmatinske, v Istriju i kamobudi.

Tako je propadla slavjanska služba božja obreda rimokatoličkoga v Velikoj Moravě. Pa sveta brata Ciril i Metod se od hvaležnih Moravanov ješče v sadajnoj době visoko čestita, kako apostola i prosvetitelja Slavjanov.

27. V Čehah je slavjanska služba božja propadati počela, ko se je mogućna deržava Velike Morave zasula, jer je Česka tēm odlučena od zemelj Panonije, Bolgarske i iztočne Galicije, kdě je slavjanska služba božja ješče bila v običaji, osobito pak su nastupili žalostni časi v Čehah po smerti svete Ljudmile, velike prijateljice slovstva slavjanskoga i slavjanske službe božje i njenoga unuka svetoga Vaclava, vladarja českoga lěta 936. Onda je Boljeslav, brat i ubojica svetoga Vaclava s protivnoj strankoj deržeč, pustil slavjanske duhovnike siloj izgnati iz českih pokrajín, kako se čita v životopisě sv. Vaclava: „Mladenče njegove su zbili i božje sluge poplenili izgnavše je iz

смирено молчала, сада пак, ко су Франкі Мојмира премагали, невидљено надуто си починјала, могућински Хато је писао папѣ о Мораваних: али хочеју али ноcheју, буду морали подвречи своје врате, своје шије, кнезом франковским.

К всему тому су прихрули Мађари всој сілој на Мораву і Панонију і су велику Мораву грозно раздјали лѣта 907. Обиватеље су дѣлом уморили, дѣлом в робство јих увергли, дѣлом јих разпродали дѣлом су се разутикали в суседне покрајине і земље, в Татре, в Хорватску, в Далмацију, на отоке Далматинске, в Істрију і камобуди.

Тако је пропадла славјанска служба божја обреда римокатоличкога в Великој Моравѣ. Па света брата Цірил і Метод се од хвалежних Мораванов јешче в садајној добѣ високо честита, како апостола і просвѣтитеља Славјанов.

27. В Чехах је славјанска служба божја пропадати почела, ко се је могучна держава Велике Мораве засула, јер је Ческа тѣм одлучена од земель Паноније, Болгарске і істочне Галиције, кдѣ је славјанска служба божја јешче біла в обичаји, особито пак су наступили жалостні часі в Чехах по смерті свете људмиле, велике пријатељице словства славјанскога і славјанске службе божје і њенога унука светога Вацлава, владарѣа ческога лѣта 936. Онда је Болѣслав, брат і убојца светога Вацлава с противној странкој держеч пустил славјанске духовеике сілој изгнати из ческих покрајин, како се чита в животописѣ св. Вацлава: „Младенче његове су збіли і божје слуге поплнили изгнавши је из

města, pa žene jih za jine muže udali i vsu ubojitu želju ugonavljali zabivše kneza svojega.“

Slavjanska služba božja je bila v Čeah tako globoko ukoreninjena, da se je i v takih vrlo neprijaznih okolnostih ješče dosta dolgo obderžala od lěta 1035. do 1097., branjena jednotlivimi opati, arhimandriti i duhovniki, imenito v samostaně sazavskom; ako ravno je ju papa Ivan uže omedjašil i ograničil, ako ravno je bila Velika Morava uže raztreskotana, ako ravno je bila Česka od ostalih pokrajin uže oddeljena, v kojih je bila slavjanska služba božja ješče v običaji: to dokazuje, koliko tverdněje je morala obstati v Čeah dotle, dokle je obstala ješče mogućna vlada Svatoplukova, dokle nije bila od pape samo dovoljena, nego i shvaljena i priporučivana, dokle sta vladarja i naroda moravski i česki ješče uzko bila sdružena.

Čehoslavjani ješče do dnešnjega dnu se hvalěžno spoměnjaju apostolov i prosvětiteljev slavjanskoga naroda, svetoga Cirila i Metoda i spěvavaju njima k česti pěsen cerkevnu: „Svati Cerho a Strahoto, naši patronove...“

Visoko časte i svetu Ljudmilu i njenoga unuka svetoga Vaclava, vojvodu česke zemlje, milovnika i podpiratelja slavjanske božje službe i mučenika božjega, njemu k česti spěvavaju ješče po dnes starodavnu cerkevnu pěsen: „Svati Vaclave vojvodo česke země...“

Na Slovenskom (u Slovakov) se je slavjanska služba božja i po groznom upadě Madjarov ješče několiko obderžala med Slovaki i Rusini.

мѣста, па жене јих зајине муже удалі і всу убојіту желју угонавлјали забівше кнеза својега.“

Славјанска служба божја је била в Чехах тако глобоко укоренињена, да се је і в такіх верло непријазніх околностіх јешче доста д'лго обдержала од лѣта 1035. до 1097., брањені једнотљівімі опаті, архімандріті і духовнікі, іменіво в самостанѣ сазавском; ако равно ју је папа Іван уже омедіашіл і оградічіл, ако равно је била Велика Морава уже разтрескотана, ако равно је била Ческа од осталих покрајін уже одѣљена, в којіх је била славјанска служба божја јешче в обічајі: те доказује колико тврднѣје је морала обстаті в Чехах дотле, докле је обстала јешче могучна влада Сватоплукова, докле нїје била од папе само довољена, него і схвалѣна і пріпоручівана, докле ста владарѣа і народа моравскі і ческі јешче узко била сдружена.

Чехославјані јешче до днешнѣга дну се хвалежно спомѣњају апостолов і просвѣтителѣв славјанскога народа, светога Ціріла і Метода і спѣвавају нїма к честі пѣсен церкверу: „Сваті Церхо а Страhoto наші патроне . . .“

Вісоко часте і свету Људмілу і њенога унука свет га Вацлава, војводу ческе земље, міловніка і подпірателѣа славјанске божје службе і мученіка божјега, њему к честі спѣвавају јешче по днес стародавну церквену пѣсен: „Сваті Вацлаве војводу ческе земѣ . . .“

На Словенском (у Словаков) се је славјанска служба божја і по грозном упадѣ Мађаров јешче нѣколико обдержала мед Словакі і Русіні.

Slavjanski minihi sazavski izgnani iz Čeh léta 1055. su se podali v Ugersku, odkuda nazad poklicani su se opet vernuli v Česku léta 1061.

28. V Poljskoj se je hristjanstvo vseobčno razširilo o časě vlade kneza Mečislava I. (Meška), koji se je narodil l. 931. i umerl l. 992. Da bi se dal kerstiti su mu svetovali hristjani tada uže v Poljskoj živeči i naklonila ga je poslednič k tomu njegova nježna i prijazna žena, kneginja Dobrova, hčer kneza českoga Boleslava I. Kerstil ga je český duhovnik Bogovid v Gnězdne i večji děl gospode poljske je naslědoval ovi priměr svojega kneza i se je dal take kerstiti.

Nedvojbeno je bilo i pred Mečislavom mnogo hristjanov v Poljskoj imajučih službu božju dělom v latinskome jeziku, dělom v slavjanskome, kako su namreč někamo prišli duhovniki ali němečki ali slavjanski; jer tada hristjani nisu imeli stalnih duhovnikov, nego duhovnike selske (Missionäre), kako je to bilo iz perva i pri jinih poganskih narodih.

Da je slavjanska služba božja propadla v Poljskoj je došlo od toga, jer slavjanski duhovniki nisu ustanovili stalnih dieces, niti stalnih vladik, niti v obče stalne cerkevne vlade s slavjanskoj služboj božjoj: duhovniki němečki s latinskoj služboj božjoj naprotiv su vse to učinili: i zato je latinska služba božja zvitězila nad slavjanskoj i ju je zadnič scěla odtisnula. To se je zgodilo za Mečislava I.

Cesarji němečki su uže rano pošiljali duhovnike služeče službu božju v latinskome jeziku k severoevropskim narodom, Poljakom i Rusom, da bi

Славјански мініхі сазавски изгнани из Чех лѣта 1055 су се подалі в Угерску, одкуда назад поклицани су и опет вернули в Ческу лѣта 1061.

28 В Польској се је христјанство всеобчно разширило о часѣ владе кнеза Мечислава I. (Мешка), који се је народил лѣта 931. и умерл лѣта 992. Да би се дал керстити су му световали христјани тада уже в Польској живечи и наклоніла га је послѣднич к тому његова њежна и пријазна жена, кнегинја Доброва, хчер кнеза ческога Болеслава I. Керстил га је ческі духовник Боговид в Гнѣздиѣ и вечји дѣл госпoде польске је наслѣдвал ови примѣр својета кнеза и се је дал таке керстити.

Недвојбено је било и пред Мечиславом много христјанов в Польској имајучих службу божју дѣлом в латинском језику, дѣлом в славјанском, како су намреч њькамо пришли духовники; јер тада христјани нису имели сталних духовников, него духовнике селске, како је то било из перва и пријиних поганских народих.

Да је славјанска служба божја пропадла в Польској је дошло од тога, јер славјански духовники нису установили сталних діцес, нити сталних владік, нити в обче сталне црквене владе с славјанској службој божјој: духовники њьмечки с латинској службој божјој напротив су все то учинили: и зато је латинска служба божја звитезила над славјанској и ју је заднич сцѣла одтиснула. То се је згодило за Мечислава I.

Цесари њьмечки су уже рано пошљивали духовнике служече службу божју в латинском језику к североевропским народом, Польаком и Русом, да би

jih spravili najpred pod duhovsku vladu i pozdnjeje jih podvergli i svojej vladě svetovnoj. Jmenito cesar Oto I. je v Mogunci (Mainz) ustanovil leta 962. dvě biskupiji naslovně (in partibus infidelium) poznajnsku i rusku, želeč ove zemlje, podrobiti najpred duhovnoj oblasti, zatěm svojej oblasti svetovnoj. Naslovná biskupija poznanijská se je spreměnila v džansku uže leta 968. i leta 1000. se je povisila uže na nadbiskupiju.

Vsega toga nisu slavjanski duhovniki nič stvorili i zato neimajuči tverdně podloge, neimajuči stalnih duhovnikov, niti stalnih dieces, niti stalno uredjeně vlade cerkvene nisu mogli se ubraniti krěpko uredjenih duhovnikov němečkich i jezika latinskoga. Sovsěm se je hristjanstvo v Poljskoj razširilo, ko je hristjansku věru tamo oznanoval sveti Vojtěh leta 995. i 996. i onda je latinská služba božja odtisnula slavjansku, koja vendar nije berzo scěla izginula i zibnula. Naruševič i jini spisovatelji poljski pripovědaju, da ima biti najstarejša cerkev v Krakově cerkev svetoga križa na Kleparzy, kteru su, kako se pravi, slavjanski duhovniki postavili uže v 10. veku i su tamo božju službu služili v slavjanskom jeziku. Jini tvrde, da je ovu cerkev postavila i slavjanske duhovnike ondě upeljala kraljica Jadviga, žena Vladislava Jagela okolo leta 1386. O časě spisovatelja Dugoša (umrel leta 1480) su slavjanski duhovniki ješče ondě prebivali služeč božju službu v slavjanskom jeziku. Naj starějše knjige cirilske su tiskane v Krakově leta 1491.

їх справілі наї пред под духовску владу і поздиѣје їх подвергли і својеї владѣ световної. Іменито цесар Ото I. је в Могунци установил лѣта 962. двѣ бїскупїї насловнѣ познаньску і руску, желеч ове з мље подробїті најпред духовної областї, затѣм својеї областї световної. Насловна бїскупїя познаньска се је спремѣнила в джанску уже лѣта 968. і л. 1000. се је повїсила уже на надбїскупїю.

Всєга тога нїсу славянскї духовнїкї нач створїлі і зато неїмајучї твердне подлоге, неїмајучї сталнїх духовнїков, нїтї сталнїх дієцес, нїтї стално уредѣне владе церквене нїсу могли се убранїті крѣпко уредѣнїх духовнїков нѣмечкїх і језїка латїнскога. Совсѣм се је хрїстїанство в Польскої разшїрїло, ко је хрїстїанску вѣру тамо ознаовал светї Воїтѣх лѣта 995. і 996. і онда је латїнска служба божїа одтїснула славянску, коїа вендар нїје берзо сцѣла їзгїнула і зїбнула. Нарушевіч і їнї спїсователѣ польскї прїповѣдају, да їма бїтї најстарѣїша церкев в Краковѣ церкев светога крїжа на Клепарї, ктеру су, како се правї, славянскї духовнїкї поставлї уже в 10 веку і сутамо божїу службу служїлі в славянском језїку. Їнї тверде, да је ову церкев поставїла і славянске духовнїке ондѣ упелѣала краљїца Јадвіга, жена Владїслава Јагела околo лѣта 1386. О часѣ спїсователѣ Дугоша (умрел лѣта 1480.) су славянскї духовнїкї јешче ондѣ пребївали служеч божїу службу в славянском језїку. Наї старѣїше кнїге цїрїлске су тїскане в Краковѣ лѣта 1491.

Cirilske pění poljske neimamo iz onih starih časov. Naj davnější spomėnik jezika poljskoga je pėsen složena svetim Vojtėhom okolo lėta 994. imenovana: „Bogarodzica.“

29. Slovenci v sadajnoj spodnjej i srėdnjej Stajerskoj, srednjej i spodnjej Krajskoj i spodnjej i srėdnjej Koruškoj su se verlo uzradovali nad božjoj služboj v slavjanskom jeziku, kojn je v Sloveniji tada imenovanoj Gorotaniji upeljal sveti Metod i mnogočislni pomočniki i učenci ujevovi: pa to veselje Slovenci nisu dolgo uživljali, jer Němci su Metoda siloj iz gorotanskih pokrajin izpudili (fugatus est a karantanis partibus). Tu je božja služba v slavjanskom jeziku med Slovenci prestala i slavjansko pismo iz Slovenije zibnulo.

Pravo divno čudo se je sbilo, da se je slovstvo slovensko blizo 680 lėt po svetom Cirilu i Metodu to je o časė ponovljenja vėrozakona (reformation) opet iz nova oživilo i to pravoj jugoslavjanskoj uzajemnostju, tako da su onda Slovenci izdajali na svėtlo knjige pismeni latinskimi, cirilskimi i glagolitičkim i v narečjih slovenskom, horvatskom i dalmatinskom. Naj marljivėjši muž onoga časa za slovensko slovstvo je bil Primuž Trubar, Slovenec, rođen na Raščici blizo Ljubljanė, župnik v Loki blizo Rateč, zatėm kanonik v Ljubljanė lėta 1531, potle kanonik v Terstė, radi ponovljenoga (luteranskoga) vėrozakona, kojega se je deržal, izgnan iz domovine je pobegnul v Němce, bil za dušnoga pastirja (pastorja) v Rotenburgu l. 1548, zatėm v Kempenė. K njemu se je pridružil v Něm-

Цірілске пѣсні польске неімамо із оних старіх часов. Нај давнѣjší спомѣник језіка польскога је пѣсен сложена светім Војтѣхом около лѣта 994. іменована: „Богародыца.“

29. Словенці в садајној споднѣј і срѣднѣј Штајерској в срѣднѣј і споднѣј Крајінској, в споднѣј і срѣднѣј Корушкој су се верло узрадовали над божјеј службој в славјанском језіку, коју је в Словеніји, тада іменованој Горотаніји, упельал свети Метод і многочислені помочнікі і ученці његові: па то веселье Словенці нісу долго ужівљали, јер Нѣмці су Метода сілој із горотанских покрајін ізпуділі. Ту је божја служба в славјанском језіку међ Словенці престала і славјанско пісмо із Словеніје збнуло.

Право дивно чудо се је сбіло, да се је словство словенско блізо 680 лѣт. по светом Цірілѣ і Методѣ, то је о часѣ поновљенја вѣрозакона опет із нова оживіло і то правој југославјанској узјемностју, тако да су онда Словенці издајали на свѣтло кнѣге пісмені латінскімі, цірілскімі і глаголітїчкімі в наречїях словенском, хорватском і далматинском. Нај марљивѣjší муж онога часа за словенско словство је біл Прімуж Трубар, Словенец родѣн на Рашчіці блізо Љубљанѣ, жупник в Локи блізо Ратеч, затѣм канонік в Љубљанѣ лѣта 1531, потле канонік в Терстѣ ради поновдѣнога (лутеранскога) вѣрозакона, којега се је держал. ізгнан із домовіне је побегнул в Нѣмце, біл за душнога пастірѣа (пасторѣа) в Ротенбургу лѣта 1548, затѣм в Кемпенѣ. К њему се је прідружил в Нѣм-

cih Peter P. Vergerius bivši biskup koparski (Capo d' Istria), take izgnanik i ona dva sta slovenske knjige marljivo spisovala i jih na svétlo izdajala v Tibinku (Tübingen) i v Vittembergu. Trubar si je naménil dati knjige na svétlo take za Horvate i Dalmatince v njihovom naréčji pismeni cirilskimi i glagolitičkimi. Pomagoval je Štefan Konsul, rođen v Buzetě (Pinguente) v Istriji, koje je take radi vĕre, moral pobĕgnuti v Nĕmce. Glagolitička pismena su si napravili v Norimberku l. 1560 i jih prenesli v Tibink, cirilska v Urahu l. 1561.

Njim su se pridružili i Ljubljančan Anton Dalmata, Juri Juričić, Slovenec iz Krajske, Leonard Merčerič, Dalmatinec. Trubar, pastor v Urahu, od krajskih stališev postarljen take za pastorja krajske dežele, je prišel za nekoliko časa v svoju domovinu i je vzel od tuda seboj dva pravoslavna svešćenika Materža Popoviča i Ivana Maleševca, rodjena, kako se pravi, iz Srbije i Bosne. Ti i ješće někoji jini su si uzajemno pomagovali, knjige v slavjanski jezik predstavljali, popravljali i jih na svétlo izdajali, veđji děl vĕrozakonske i pobožne, evangelije, molitne knjižice i celo sveto pismo v Vittembergu lĕta 1584. Take v Ljubljanĕ, v Tibinku i v Urahu su ovi muži tiskali knjige. Podporovali su onda slovensko slovstvo osobito krajski stališi i znameniti Janez Ungnad baron v Soneku.

Pozdnĕje su se morali vsi iz Slovenije izseliti, koji su se ponovljenoga verozakona deržali i njih knjige su se sožgale, kdĕkoli su se najšle,

цих Петер П. Вергеріус, бівші біскуп конарскі, таке ізгнанік і она два ста словенске кнѣге марльиво, спісовала і јіх на свѣтло издајала в Тібінку і в Вітембергу. Трубар сі је намѣнл дајати кнѣге на свѣтло таке за Хорвате і Далматінце в нѣховом наречјі пісмені цїрлскімі і глаголітїчкімі. Помаговал је Штефан Консул родьен в Бузетѣ в Істріји, који је таке раді вѣреморал побѣгнути в Нѣмце. Глаголітїчка пісмена су сі направлі в Норімберку лѣта 1560. і јіх пренесли в Тібінк, цїрлска в Урагу л. 1561.

Нѣм су се придружілі і Љубљанчан Антон Далмата, Јурі Јурічич, Словенец із Крајнске, Леонард Мерчеріч, Далматінец. Трубар, пастор в Урагу, од крајнскіх сталіщев постављен таке за пасторѣа крајнске дежеле, је прішел за нѣколіко часа в своју домовіну і је взел од туд себој два православна свешченіка Матевжа Поповіча і Івана Малешевца, родьена како се праві, із Сербіје і Босне. Ті і јешче нѣкојі јіні су сі узајемно помаговали, кнѣге в славјанскі језік престављалі, поправљалі і јіх на свѣтло издајалі, вечјі дѣл вѣрозаконске і побожне, евангеліје, молітне кнѣжіце і цѣло свето пісмо в Вітемберску лѣта 1584. Таке в Љубљанѣ, в Тібінку і в Урагу су ові мужі тїскалі кнѣге. Подпоровалі су онда словенско словство особіто крајнскі сталіші і знаменіті Јанез Унгнад барон в Сонеку.

Позднѣје су се моралі всі із Словеніје із селіті, који су се поновљенога вѣрозакона держалі і нѣх кнѣге су се сожгале, кдѣколі су се најшле,

— i slovensko slovstvo je na dolgo časa prestalo i umolknilo.

Sadajni izobraženi Slovenci su v obče osobiti prijatelji pisma cirilskoga i uzajemnosti slavjanske i visoko časte sveta brata Cirila i Metoda apostola i prosvětitelja naroda slavjanskoga i spěvaju jima na čest ljepu pësen: Dvě světľě zvěždě bliščete na nebě nam Slavjanom, oj sveti Ciril i Metod! . . .

30. Horvatom, osobito pak Slavjanom stanujučim v Dalmaciji i na dalmatinskih otokih se imamo zahvaliti, da se je nam začuvala božja služba v slavjanskom jeziku po obredě rimskom, pismeni glagolitičkimi.

V Horvatih je slavjanska služba božja propadati počela lëta 925. Uže papa Ivan X. je horvatskoga kneza Tomislava s zvlastnim listom počastil, kojim ga je nagovarjal, da bi v službě božjej upeljal latinski jezik město onda v Horvatih navadnoga slavjanskoga. Čudno je, da su uprav rimokatolički hristjani rimokatoličku službu božju uprav po nehrisťjansku proganjali samo zato, ker se je služila v jeziku slavjanskom, narodu slavjanskomu razumljivom. Lëta 925. se je obhadjal v Splëtě cerkveni sbor, na kojem su slavjansku službu božju ostro prepovëdali. V listinah toga sbora je zaukazano: „Da se nijeden biskup naše pokrajine ne prederzne i ne usudi, nekoga v kojegod dostojanstvo povisiti slavjanskim jezikom, koji su pak uže ponamëstjeni v duhovničtvě i v miništvě mogu Bogu služiti slavjanskim

— і словенско словство је надолго часа престало і умолкнуло.

Садајні ізображені Словенці су в обче особіті пријателі пісма цїрїлскога і узајемности славјанске і високо часте света брата Цїрила і Метода апостола і просвѣтителѣа народа славјанскога і спѣвају јима на чест лѣпу пѣсен: Двѣ свѣтлѣ звѣздѣ блшчете на небѣ нам Славјаном, ој светі Цїрил і Метод! . . .

30. Хорватом, особіто пак Славјаном станујучим в Далмаціји і на далматинских отокѣх се имамо захвалити, да се је нам зачувала божја служба в славјанском језику по обредѣ римском писмени глаголитичкимі.

В Хорватих је славјанска служба божја пропдати почела лѣта 925. Уже папа Иван X. је хорватскога кнеза Томислава с звластним листом почастил, којим га је наговарѣал, да би в службѣ божјеј упелѣал латински језик мѣсто онда в Хорватих наваднога славјанскога. Чудно је, да су управ римокатолички христјани римокатоличку службу божју управ по нехристјанску проганјали само зато, кер се је служила в језику славјанском, народу славјанскому разумљивом. Лѣта 925. се је обхадѣал в Сплѣтѣ церквені сбор, на којем су славјанску службу божју остро преповѣдали. В листинѣх тога сбора је зауказано: „Да се ниједен бискуп наше покрајине не предерзне і не усуди, нѣкога в којегод достојанство повісити славјанским језиком, који су пак уже нонамѣстјени в духовничтвѣ і в мініштвѣ могу Богу служити славјанским

jezikom; da ne pripusti takovomu v svojej cerkvi služiti božju službu, kromě ako bi mu nedostavalo duhovnikov, onda mu može po dovoljenji od rimskoga pape dovoljiti božju službu služiti.“

Lěta 1059 se je obhadjal opet v Splětě oni zloglasni cerkveni sbor, na kojem su pravověrnı, rimokatoličkn službu božju v slavjanskom jeziku opet odsudili, svetoga Metoda proglasili za krivověrca i slavjansko pismo počastili za izmišljotinu i iznajdbu arijanskih krivověrnih. němečkih Gotov. Pa zato slavjanska služba božja v Horvatskoj, v Dalmaciji i Istriji nikako nije prestala, nego je bila narodu preveč mila, v njem tako globoko ukorenjena, da lěta 1204 je bil v Horvatskoj samo jeden jedini samostan „riče latinum“ čisto latinski, tako da je vladika senjski prosil papu Inocencija IV., da bi dozvolil službu božju v slavjanskom jeziku pismeni slavjanskimi — glagolitičkimi — koja nepodstatno imenuje pismom svetoga Hieronima. Čto je papa i dozvolil lěta 1248. slědečimi slovi: „Mi smo zato promislili, da je govor stvari, na ne stvar govoru podčinjena i podredjena i dovoljimo tebě ovim listom, čto si prosil (služiti božju službu v slavjanskom jeziku pismeni glagolitičkimi po obredě rimske cerkve) pa samo v onih pokrajinah, kdě odpred uže ovi običaj obstoji tako, da se smisel ne-kazi po različnih pismenih.“

Slavjanska služba božja pismeni glagolitičkimi, dělom i latinskimi po obredě pravověrnom, rimokatoličkom se služi ješče do naše dobe v po-

језіком ; да не припусти таковоу в својеј цркви служіті божју службу, кромѣ ако бі му недоставало духовніков, онда му може по довољенјі од римскога папе довољіті божју службу служіті.“

Лѣта 1059 се је обхадѣал опет в Сплѣтѣ они злогласні црквені сбор, на којем су правовѣрну, римокаголичку службу божју в славјанском језіку опет одсуділі, светога Метода прогласілі за кривовѣрца і славјанско пісмо почастілі за ізмішљотину і ізнајдбу аріјанскіх кривовѣрних, нѣмечкіх Готов. Па зато славјанска служба божја в Хорватској, в Далмаціји і Істріји нікако ніје престала, него је біла народу превечміла, в нѣм тако глобоко укоренѣна, да лѣта 1204 је біл в Хорватској само једен једіні самостан „риче латіnum“ чісто латінскі, тако да је владіка сеньскі просіл папу Іноценціја IV., да бі дозволіл службу [божју в славјанском језіку пісмені славјанскімі — глаголітїчкімі — која неподстатно іменује пісмом светога Хіеронїма. Что је папа і дозволіл лѣта 1248. слѣдечїмі словї : „Мї смо зато проміслилі, да је говор стварі, па не ствар говору подчїнѣна і подредѣна і довољїмо тебѣ овїм ліетом, что сі просїл (служіті божју службу в славјанском језіку пісмені глаголітїчкімі по обредѣ римске цркве) па само в онїх покрајїнах, кдѣ одпред уже овї обїчај обстојї тако, да се смїсел не казі по разлічнїх пісменїх.“

Славјанска служба божја пісмені глаголітїчкімі, дѣлом і латїнскімі по обредѣ правовѣрном, римокаголичком се служї јеще до наше добе в по-

krajinama cerkvenima Senjskoj i Kerčkoj i v někojih bližnjih predělih.

31. Kdě se služ i dan danas služba božja v slavjanskom jeziku po obredu rimokatoličkom? V kojih seminišćih se uče bogoslovci ovu službu božju služiti? Kdě se ovake bogoslužebne knjige tiskaju?

Ovo su pitanja važna i verlo zanimiva za vsakoga izobraženoga Slavjana, zato priobčim ovdě verlo podučno i zanimivo pismo od jednoga veleučenoga Slavjana iz one pokrajine, koji s svojima očima vse to vidja. Piše ovi prečastni i iskreni rodoljub slědeća: „Na vaše pitanje: koliko žup je v Dalmaciji i v Istriji i na dalmatinskih i istranskih otocih, kdě se služ i božja služba po rimskom obredě a v jeziku slověnskome, — je težko odgovoriti točno:.. Něki župnik službu božju po latinsku ondě, kdě su vavěk služili po slovjansku; něki maši pol ovako a pol onako, a něki zapěva: „Pomolimo se,“ pak pěva molitvu latinsku, a zaverši ju: „Gospodom našim Isusom Hristom sinom tvojim, koji s tobom žive i kraljuje po sve věke věkov (naměsto: iže s tobou živet i carstvujet v věki věk)! I ma jih, koji vrše latinski ono, što se govori muče (secreta), a glagoljski ono, što se govori na glas; a někim služ i sadanji jezik naměsto staroslověnskoga.... Nu ako vam ne znam praviti, kdě naši popi po našu božju službu služu, to hoću vam praviti, kdě smiju tako mašiti. Po rimskom obredě a v jeziku staroslověnskome smiju vršiti

країнама церквенима Сеньској і Керчкој і в нѣко-
јих ближніх предѣлах.

31. Кдѣ се служі дан данас служба божја в славјанском језіку по обредѣ римокатоличком? В којих семінішчих се уче богословці ову службу божју служіті? Кдѣ се оваке богослужебне кнѣге тїскају.

Ово су питања важна і верло занімива за всакога ізображенога Славјана, зато приобчим овдѣ верло подучно і занімиво пісмо од једнога велеученога Славјана із оне покрајіне, који својіма очіма все то відја. Піше ові пречастні і іскрені родольуб слѣдеча.

„На ваше питање: колико жуп је в Далмаціі і в Істріі і на далматинских і истраних отоцх, кдѣ се служі божја служба по римском обредѣ а в језіку славјанском — је тежко одговоріті точно. . . . Нѣкі жупник служі божју службу по латинску ондѣ, кдѣ су је вавек служілі по славјанску, нѣкі то чініва поло овако поло онако, а нѣкі запѣва: „Помолімо се,“ пак пѣва молітву латинску, а заверші ју: „Господом нашим Ізусом Хрістом сіном твојім, који с тобом живе і краљује по све вѣке вѣков (намѣсто: іже с тобою живет і царсвујет в вѣкі вѣк!) Іма јіх, који верше латинскі оно, что се говори молче, а глагольскі оно, что се говори на глас; а нѣкім служі саданјі језік намѣсто старославјанскога . . . Ну ако вам не знам правіті, кдѣ наші попі по нашу божју службу служе, то хочу вам пак правіті, кдѣ сміју тако божју службу служіті. По римском обредѣ а в језіку старославјанском сміју вершіті

božju službu: vsemu narodu slavjanskomu po Dalmaciji, po Istri i po dalmatinskih ter kvarnerskih otocih, a i po vsėj Senjskoj biskupiji. Tako po vsem otoce Velji (osim grada Krka) svečana božja služba biva vršena jezikom slavjanskim, i to ne samo starim, nego i novim. . . A malu misu vrše něki latinski, něki staroslověnski. Ali v ovih pokrajinah možemo i među talijanskim narodom po našu božju službu služiti. Tako maše v Krci Franjevci tretjega reda, a tako i v Zadrě i drugđe.“

„V seminišču Zadarskom, Senjskom i Djakovačkom uče se bogoslovci staroslověnskomu crkvenomu jeziku, ali nikđe se ne uče misiti po slověnsku, nego po latinsku. Slavjanskoj službě moraju se sami izvan seminišća priučiti — ako je koga volja! Tako vam biva od několiko lět. Ja znam mnogo duhovnikov, koji su několiko prvih lět svojega popovstva samo po latinsku mašili, a sada maše po slověnsku, něki samo velu mašu, a něki i velu i malu. . .“

„A naše crkvene knjige slověnske jesu glagolicom tiskane, starěje v Benetcih, v Senji i na Rěci. a mladje (počam od lěta 1630.) v Rimě. Tako su tiskane i mašne knjige i časoslov i služebnik i t. d.

Nu kako užer rekoħ, něčto je i latinicom štampano . . . tako rečeni ščaveti (schiavetti od schiavo = slavo) na Rěci i v Dubrovniku, jezikom sadašnjim ovdě ovakovim, onde onakovim a največ vsakovim . . . A i služebnikov imamo latinicom štampanih, i takovimi se služe naši popi . . .“

божју службу : всему народу славјанском у по Далмацији, по Истрији і по далматинских тер кварнерских отоцих а і по всѣј Сеньској бискупіји. Тако по всем отоце Велы (осім града Керка) свечана божја служба бива вершена језіком славјанским і то не само старім, него і новім.. А малу місу верше нѣки латински, нѣки старославјански. Алі в овіх покрајинах можемо і медју італіјанским народом по нашу божју службу служити. Тако маше в Керци Франјевци третьєга реда а тако і в Задрѣ і другдѣ.“

„В семенішчу Задарском, Сеньском і Діјаковачком уче се богословци старославјанскому церквеному језіку, алі нікдѣ се не уче божју службу служити по славјанску, него по латинску. Славјанској службѣ божјей морају се самі ізван сѣминішча приучити — ако је кога воља ! Тако вам бива од нѣколико лѣт. Ја знам много духовників, који су нѣколико первих лѣт својега поповства само по латинску служили божју службу, а сада служеју по славјанску, нѣки само вѣлу машу, а нѣки і вѣлу і малу. . .“

„А наше церквене кнѣге славјанске јесу глаголицом тискане, старѣје в Венетцих, в Сеньи і на Рѣци, а младѣе (почам од лѣта 1630) в Римѣ. Тако је тискан і служебник і часослов і трѣбник і тако даље. Ну како уже рекох, нѣчто је і латиніцом тискано, тако речені шчаветі на Рѣци і в Дубровнику језіком садајним свдѣ оваковим, ондѣ онаковим а нај вѣч всакаковим. . . А і служебников имѣмо латиніцом тисканих і таковими се служе наши попи. . .“

„Narod hoće službu božju po slověnsku, a popi (někdě) ne umiju! pak dělaju, kako umiju, ili kako mogu, ili kako jih je volja.“

Kako o časě svetoga Cirila, tako i sada slavjanska služba božja nije bez protivnikov, pa nije niti bez visokih podporovateljev. Dokaz tomu okružnica, koju je razposlal blage uspomene vladika Ivan Brčić lěta 1843. iz Zadra po cěloj nadvladičiji, kdě te pobožni i gorljivi dušni pastir ukazuje, da se ima v vanjskih župah o svetkovinah služiti služba božja v glagoljskom, to je, v hrvatskom jeziku. Ta okružnica glasi ovako:

„Broj 586.

Jer vidim, da je nuždno, da po vanjskih župah ově nadvladičije ostane v životu svečana služba v glagoljskom, oliti našem hrvatskom jeziku; — dajem na znanje vam častni gospodine župniče, da ako ste do sada protivno radili, odsele se prihvatite toga prenuždnoga običaja, i da obvršavate svu službu, sve crkvene obrede glagolicom, to je našim hrvatskim jezikom.“

„Ako li pako nebiste mogli poradi neznanja, narodnoga jezika, što ne mislim, te moje zapovědi izpuniti, nalažem vam, da nastojite u tu svrhu uvježbati se, a medjutim ova uredba daje se na znanje preuzvišenoj vladi, koja o tom mari.

Iz Metropoličkoga ureda u Zadru 26. svibnja 1843.

Ivan Brčić v. r. vladika.

32. Sveta brata i apostola slavjanska Ciril i Metod sta božju službu poslavjanila v Cari-

„Народ хоче службу божју по славјанску, а поші (нѣкдѣ) не уміју! пак дѣлају, како уміју, ілі како могу, ілі како јих је воља.“ —

Како о часѣ светога Ціріла, тако і сада славјанска служба божја није без противніков, па није ніті без вісокіх подпороватељев. Доказ тому окружница, коју је разпослал благе успомѣне владика Иван Берчић лѣта 1843 із Задра по цѣлој надвладичіји, кдѣ те побожни а горљиви душни пастір указује, да се іма в ванјскіх жунах о светковінах служіті служба божја в глагольском, то је, в хорватском језіку. Та окружница гласі овако:

Број 586.

Јер відім, да је нужно, да по ванјскіх жунах ове надвладичіје остане в животу свечана служба в глагольском, сліті нашем хорватском језіку; — дајем на знање вам частні господіне жупніче, да ако сте до сада противно раділі, одселе се пріхватіте тога принужднога обічаја і да обвершавате сву службу, све церквене обреде глаголіцом, то је, нашим хорватскім језіком.“

„Ако лі пако небісте могли пораді незнање народнога језіка, што не міслім, те моје заповѣді ізпуніті, налажем вам, да настојіте у ту сверху увѣжбати се, а медьутѣм ова уредба даје се на знање преузвішеној владі, која о том марі.

Із Метрополічкога уреда у Задру 26. свібња, 1843.

Иван Берчић в. р. владика.“

32. Света брата і апостола славјанска Ціріл і Метод ста божју службу пославјаніла в Царі-

gradě po obredě ondě navadnom, pravoslavnom; v Velikoj Moravě pak po obredě tamo običnom pravověrnom rimskom. Obred slavjanski pravoslavni se je verlo daleko razširil po světě, pa i obred slavjanski rimski je bil někada upeljan v mnogih i velikih deželah, imenito v Velikoj Moravě, v Českoj, v Poljskoj, v zapadnih predělih Panonije, v Gorotaniji i v Horvatskoj pa v těch krajih nehristjansko proganjana i pronaslědovana je zginula; obderžela se je do naše dobe samo v Dalmaciji i na dalmatinskih otokih, dělom ješče v Istriji i na otokih karnerskih, pa i v těch krajih je slabo podporovana i životari bědno, kako sirota zapuščena. Nije ni jednoga šeminišča, v kojem bi se bogoslovci učili službe božje v slavjanskom jeziku po obredě rimskom, i po tom nije čuda, da od dneva do dneva žalostneje propada.

Ne dajmo, da nam ta cerkvena i narodna svetinja sčela propadne!

Mnogi narod bi želel imeti tu lěpu pravicu, da bi se směla božja služba služiti v njegovom materinskom jeziku, pa je ne ima: mi Slavjani pak tu pravicu imamo, ju imamo uže od davna, uže od one stare dobe. ko cerkev božja ješče nije bila razděljena na iztočnu i zapadnu, nego je bila samo jedna jedina vselenska, vesolna, vseobča sveta cerkev božja; mi Slavjani imamo uže od onda do suda tu pravicu priznanu od cěle svete cerkve božje i potvrđjenu od svetih rimskih pap; mi Slavjani imamo pravicu služiti božju službu —

градъ по обредъ ондъ навадном, православном; в Великој Моравѣ пак по обредъ тамо обичном пражовѣрном римском. Обред славјанскі православні се ве верло далеко разширил по свѣтѣ, па і обред славјанскі римскі је бил нѣкада упелѣан в многіх і великіх дежелах, іменіто в Великој Моравѣ, в Ческој, в Польској, в западніх предѣліх Паноніје, в Горотаніји і в Хорватској; па в тѣх крајіх нехристјанско проганјана і пронаслѣдована је згинула; обдержала се је до наше добе само в Далмаціји і на далматинскіх отоких, дѣлом јешче в Істрији і на отоких, карнерскіх, па і в тѣх крајіх је слабо подпорована і животарі бѣдно, како сірота запушчена. Ніје ніједнога сѣминішча, в којем бі се богословці учлі службе божје в славјанском језіку по обредъ римском, і по том ніје чуда, да од днева до днева жалостнѣје пропада.

Не дајмо, да нам та церквена і народна светіцја сцѣла пронадне.

Многі народ бі желел іметі ту лѣпу правіцу, да бі се смела божја служба служіті в његовом матерінском језіку, па је не іма: мѣ Славјані пак ту правіцу імамо, ју імамо уже од давна, уже од оне старе добе, ко церкев божја јешче ніје біла раздѣљена на істочну і западну, него је біла само једна једина вселенска весолна, всеобча света церкев божја; мѣ Славјані імамо уже од онда до сада ту правіцу прізнану од цѣле свете церкве божје і потвердѣну од светіх римскіх пап; мѣ Славјані імамо правіцу служіті божју службу —

i ju v istině služimo do dnešnjega dneva — po obu dvu obredih, po obredě iztočne i zapadne cerkve.

Ne dajmo, da nam slavjanskorimski obred zginе!

Ugledajmo se na svoje slavjanske brate hristjane pravoslavne, kako krěpko se derže službe božje v svojem materinskom jeziku: mi Slavjani zapadne cerkve bi pa nemarno dopustili, da nam naš pravověrni slavjanski obred propadne?

Ugledajmo se na svoje priprosto, dobroserdečno i pobožno slavjansko ljudstvo v Dalmaciji i bližnih otokih i predelih, kako se od někada i do sada krěpko derži te svetinje ako ravno su ju protivniki v staroj době okrutno pronasledovali, proganjali i ju prepovėdovali i ako ravno se ta svetinja i sada od jindě slabo ali nimalo ne podpira.

Ugledajmo se v častitljive duhovnike, sveštenike, v onih pokrajinah služeče božju službu po slavjansku: neimaju učilišča, da bi se mladi duhovniki v njem slavjanske službe božje priučili, pa uče se je sami i ju verše onda, kako umiju, kako mogu i kako znadu. Ovim verlim i častnim duhovnikom slavjanskim se imamo vlastně zahvaliti, da nam ta svetinja nije zginula iz običaja; budi jim zato obilno plačilo od Boga i slava pred vsěmkolikim narodom slavjanskim.

Da se vendar prav porazumimo, moramo ovdě dobro razlikovati glagolicu, to je, službu božju

і ју в істинѣ служимо до днешњегга днева по обу дву обредѣх, по обредѣх істочне і западне цркве.

Не дајмо, да нам славјанскорімскі обред згіне !

Угледајмо се на своје славјанске брате христјане православне, како крѣпко се держе службе божје в својем матерінском језіку : мі Славјані западне цркве бі па немарно допустилі, да нам наш правовѣрні славјанскі обред пропадне ? —

Угледајмо се на своје пріпросто, добросердечно і побожно славјанско лѹдство в Далмаціји і бліжніх отокіх і предѣлѣх, како се од нѣкада до сада крѣпко держі те светінје, ако равно су ју противнікі в старој добѣ окуртно пронаслѣдовалі, проганјалі і ју проповѣдовалі проганјалі і ју преповѣдовалі і ако равно се та светінја і сада од јиндѣ слабо алі нимало не подпіра.

Угледајмо се в частітљіве духовніке, свешченіке, в оніх покрајінах служече божју службу по славјанску : неімају учілішча, да бі се млади духовнікі в нѣм славјанске службе божје пріучілі, па уче се је самі і ју верше онда како уміју, како могу і како знаду. Овім верлім і частнім духовніком славјанскім се імамо властнѣ захваліті, да нам та светінја ніје ізгінула із обічаја, буді јім зато обілно плачіло од Бога і слава пред всѣм-колікім народом славјанскім !

Да се вендар прав поразумімо, морамо овдѣ добро разліковаті глаголицу, то је, службу божју

v slavjanskom jeziku po obredě pravověrnóm, rimskom od glagolice, to je, od glagolitičkih pismen. Samo slavjanska služba božja je tista dragocěna svetinja, o kojoj govorimo, koju imamo čuvati kako svoju zenicu, kako svoje oko — pismena glagolitička su nam naprotiv samo pripadna, nepodstatna stvar, koja se može zadržati, kdě glavnoj stvari, službě božjej, ne smeta, koja se može i mora odstraniti, kdě bi glavnoj stvari smetala. Tako v tu smisel je pisal i papa Inocenc I.: „Mi smo zato promislili, da je govor stvari, pa ne stvar govoru, podčinjena i podredjena . . .“ Podobe pismen glagolitičkih nisu glavna stvar, nego samo oblačilo stvari koje, se može spreměniti i odložiti, ako se skaže glavnoj stvari škodljivo.

Rečimo pravicu: Uprav pismena glagolitička su v sadajnoj době mnogo tomu kriva, da nam božja služba slavjanska po obredě rimskom propada.

Ta pismena su sicer zanimiva stvar za učenjake, za starinarje, za zgodovinarje, pa su verlo zapletena, neznana, ostalim evropskim alfabetom nepodobna, težko se jih ostali Slavjani nauče, težko jih čitaju, mudno jih pišu; k vsemu tomu su malo razširjena, samo v Dalmaciji i bližnjih pokrajinah, pa i ondě su v bogoslužebnih knjigah malo, v svetovnih opravilih skoro nikako v običaji. Ta neznana, učeno zavita i malo razširjena pismena odvrćaju mnogoga pobožnoga i iskrenoga duhovnika, prijatelja jinače slavjanske službe božje,

в славјанском језіку по обредѣ правовѣрном римском од глаголице то је, од глаголитичких писмен. Само славјанска служба божја је тиста драгоцѣна светинја, о којеј говоримо, коју имамо чувати, како своју зеницу, како своје око — писмена глаголитичка су нам напротив само припадна, неподстатна ствар, која се може задржати, кдѣ главној ствари, службѣ божјеј, не смета, која се може і мора одстранити, кдѣ би главној ствари сметала. Тако в ту смисел је писал і папа Иноценц IV.: „Ми смо зато промислилі, да је говор ствари, но не ствар говору подчинѣна і подређена. . .“ Подобе писемем глаголитичких нису главна ствар, него само облачило ствари које се може спремѣнити і одложити, ако се скаже главној ствари шкодљиво.

Речимо правіцу: Управ писмена глаголитичка су в садајној добѣ много тому крива, да нам божја служба славјанска по обредѣ римском пропада.

Та писмена су сіцер занімива ствар за ученјаке, за старінарје, за згодовінарје, па су верло заплетена, незнана, осталим европским алфаветом неподобна, тежко се јих остали Славјани науче, тежко јих читају, мудро јих пишу; к всему тому су мало разширѣна, само в Далмаціји і ближних покрајинах, па і ондѣ су в богослужебних књігах мало, в световних оправілих скоро нікако в обічаји. Та незнана учено завіта і мало разширѣна писмена одврачају многога побожнога і искренога духовника, пријателя јіначе славјанске службе божје,

da ne služi je po slavjansku. — Zato vendar glagolitičkih pismen nije třeba zametovati, tiskajte se temi pismeni svobodno i v buduće, bogoslužebne knjige, svobodno služi se ovih knjig vsaki, koga je volja, želi se samo slēdeće:

Da cerkvena oblast blagovolji narediti i ukazati, da se glagoljski služebnik i trebnik (missale i rituale) vnovič natisneta nepremēnjeno od pismena dopismena točno tako, kako sta od svete cerkve od nekada priznana i upeljana i od svetoga oca rimskoga pape potvrđjena i v Rimě tiskana, samo da bi se mēsto pismeni glagolitičkimi natisnula pismeni cerkvenocirilskimi.

Zadržka bi v tom nikako ne moglo biti, kerbi se čisto nič ne spremēnilo, ostala bi ona ista smisel, ona ista besēda, ostala bi v knjigi ona ista pismena, samo slike pismen bi se spremēnile mēsto glagolitičkih cerkveno cirilske. Cerkvena cirilica je tako dobro azbuka cerkvena, kako glagolitička i pritom mnogo već razširjena po svētē slavjanskom.

Tēm bi se slavjanska služba osobito podpirala, duhovniki v onih pokrajinah bi se lahko poslužili knjige bogoslužebne ili glagolitičkimi ili cerkveno cirilskimi pismeni tiskane, koje bi bil někto bolje navadjen, ali kako bi ga bila volja. V sēminišćih zadarskom, senjskom i dijakovačkom se bogoslovci uže sada uče staroslavjanskomu jeziku,

да је не служи по славјанску. — Зато вендар глаголитичких писмен није трѣба заметовати, тискајте се теми писмени свободно і в будуче богослужебне кнѣге, свободно служи се овѣх кнѣг всакі, кога је воља; желі се само слѣдече:

Да церквена област благоволѣи наредити і указати, да се глагольскі служебник і трѣбник (*missale і rituale*) внович натиснета непремѣнено од писмена до писмена точно тако како ста од свете церкви од нѣкада признана і упељана і од светого отца римскога папе потвердѣена і в Римѣ тискана, само да би се мѣсто писмені глаголитичкім се натиснула писмені церквено цѣрлскимі.

Задержка би при том никаконе могла бити, кер би се чисто нич не спремѣнило, остала би она іста смисел, она іста бесѣда, остала би в кнѣги она іста писмена, само слике писмен би се спремѣниле, би се поставиле мѣсто глаголитичких церквено цѣрлске. Церквена цѣрлица је тако добро азбука церквена, како глаголитичка і при том много даље разширена по свѣтѣ славјанском.

Тѣм би се славјанска служба особито подпирала, духовникі в онѣх покрајинах би се лежко послужили кнѣге богослужебне ілі глаголитичкім ілі церквеноцѣрлскимі писмені тискане, које би бил нѣкто болѣ навадѣн, алі како би га біла воља. В сѣминшчих задарском, сенском і діјакочком се богословци уже сада уче старославјанскому језику,

njim su dakle dobro znana pismena cerkveno ciril-
ska, dobro znan jim je take naravno i obred rimski
— zato zna vsak tak mlad duhovnik brez vsega
daljega učenja božju službu služiti po obredě
rimske cerkve v slavjanskem jeziku, nije mu čisto
nic potreba, nego samo da vzame v ruke tak slu-
žebnik ali trebnik cerkvenocirilskimi pismeni tiskan,
kako ga imeti želimo.

нім су дакле добро знана пісмена церквеноцірілска, добро знан јім јетаке наравно і обред римски — зато зна всак так млад духовник брез всега даљега ученја божју службу служити по обредѣ римске цркве в славјанском језику, није му чисто ніч потрѣба, него само, да взаме в руке так служебник алі трѣбник церквеноцірілскимі пісмені тискан, како га іметі желімо.

III.

KAKO STA SLOVSTVO STAROSLAVJANSKO I SLUŽBA BOŽJA SLAVJANSKA — PO OBREDĚ PRAVOSLAVNOM PISMENI CIRILSKIMI KRĚPKO NAPREDOVALA I SE ŠIRILA.

33. Po smrti svetoga Metoda sta slovstvo slavjansko i slavjanska služba božja po obredě zapadne cerkve pismeni glagolitičkim propadati počela v Velikoj Moravě, v Panoniji, v Čeah, v Poljskoj, v Gorotaniji, několiko i v Horvatskoj, v Dalmaciji, Istriji i na bližnjih otokih — toliko veselěje je pak procvětalo slovstvo i se širila slavjanska služba božja po obredě pravoslavnom pismeni cirilskimi v Bolgarih v Serbih i pozdněje v velikoj deržavě ruskoj. K tomu su pripomagale slědeče srečne okolnosti :

1. Po smrti svetoga Metoda su njegovi pomočniki i učenci poběgnuli iz Velike Morave i iz slavjanskih pokrajin zapadne cerkve v Bolgariju i su tamo priležno spisovali slavjanske knjige, širili prosvětu i upeljevali slavjansku službu božju po obredě pravoslavnom.

2. Sveti Kliment, jeden izmed naj znamenitěj-

III.

КАКО СТА СЛОВСТВО СТАРОСЛАВЈАНСКО І СЛУЖБА
БОЖЈА СЛАВЈАНСКА — ПО ОБРЕДЪ ПРАВОСЛАВНОМ
ПИСМЕНИ ЦІРІЛСКИМІ КРЪНКО НАПРЕДОВАЛА
І СЕ ШІРІЛА.

33. По смерті светога Метода ста словство славјанско і славјанска служба божја по обредъ западне церкви писмені глаголітичкімі пропадати почела в Велікој Моравѣ, в Паноніји, в Чехах, в Польској, в Горотаніји, нѣколко і в Хорватској, в Далмаціји, в Істріји і на ближніх отокіх — толіко веселѣје је пак процвѣтало словство і се шірила славјанска служба божја по обредъ православном писмені цірілскімі в Болгаріх, в Сербіх і поздиѣје в великој державѣ руској. К тому су припомагале слѣдече сечне околности :

1. По смерті светога Метода су његові помочнікі і ученці побѣгнулі із велике Мораве і із славјанскіх покрајин западне церкви в Болгаріју і су тамо прілежно спісовали славјанске кнѣге, шірілі просвѣту і упельевали славјанску службу вожју по обредъ православном.

2. Светі Клімент, једен ізмед нај знаменитѣј-

ših pomočnikov svetoga Cirila i Metoda je izvorno Cirilovo pismo, glagolicu, vrlo mudro preinačil tako, da je bilo gerčkim pismenom podobno, i tēm se je prikupilo Gerkom i vsēm po gerčku izobraženim Slavjanom — on je upeljal cerkvenu cirilicu.

3. Slavni carj bolgarski Mihal Boris je dobil za bolgarsku cerkev prevažnu pravicu, da je bila v cerkevnoj svezi zajedno s Rimom i s Carigradom — i zajedno od oblasti obu neodvisla i samostatna. Stolica ove slavne bolgarske nadvladice bila je onda slavna Ohrida, ognjišće prosvēte slavjanske.

4. V tēh pokrajinah je spisovalo mnogo priležnih spisovateljev knjige staroslavjanske.

5. Slovstvo slavjansko i božja služba slavjanska imelē mnogo mogućnih i visokih podpirateljev takovi su bili: bolgarski carj Mihal Boris, bolgarski carj Simeon, slavni serbski kralj i samoderžec Štefan Pervovenčani i brat njegov sveti Sava, spisovatelj i prvi nadvladika serbski, onda ruski knez Vladimir i njegov sin knez Jaroslav, velik milovnik knjig i podpiratelj spisovateljev.

34. Ko se je okrutno pronaslēdovanje uzdvignulo proti slavjanskim duhovnikom na velikoj Moravē, su od tamo pobēgnuli pomočniki i učenci svetoga Cirila i svetoga Metoda i su se razleteli v Bolgariju. Naj znamenitējši su bili slēdeći: Gorazd, Kliment, Sava, Naum, Angelar i već jinih. Gorazd rodjen Moravan, dobro učen slavjanskomu, gerčkomu i latinskomu jeziku od

ших помочніков светога Цірила і Метода је ізвірно цірілово пісмо — глаголицу — верло мудро прејначил тако, да је било герчким пісменом подобно, і тѣм се је прикупило Герком і всѣм по герчку ізображенім Славјаном — он је упельял церквену цірілицу.

3. Славні царь болгарскі Міхал Боріс је добіл за болгарску церкев преважну правіцу, да је біла в церквенној сvezі заједно Римом і с Царіградом — і заједно од області обу неодвісла і самостатна. Століца ове славне болгарске надвладічје біла је онда славна Охріда, огньішче просвѣте славјанске.

4. В тѣх покрајінах је спісовало много прилежніх спісовательев кнїге старославјанске.

5. Словодство славјанске і божја служба славјанска сте імелѣ много могучніх подпірательев, такові су білі: болгарскі царь Міхал Боріс, болгарскі царь Сімеон, славні сербскі краль і самодержец Штефан Первовенчани і брат његов свети Сава спісователь і перві надвладіка сербскі, онда рускі кнез Владімір і његов сін кнез Ярослав, велік міловнік кнїг і подпіратель спісовательев.

34. Ко се је окрутно пронаслѣдованје уздвігнуло проті славјанскім духовніком на великој Моравѣ, су од тамо побѣгнулі помочнікі і ученці светога Цірила і светога Метода і су се разлетелі в Болгаріју. Нај знаменітѣјші су білі слѣдечі: Горазд, Клімент, Сава, Наум, Ангелар і веч јініх. Горазд родьен Мораван, добро учен славјанскому, герчкому і латінскому језіку од

svetoga Metoda ustanovljen za naslédnika nadvladiku moravskoga. Kliment rodjen Bolgar, zra-ven Gorazda naj znamenitější muž med pomočniki Cirila i Metoda, je uže v mladih létih se jima pridružil zajedno s Naumom, Angelarom i s Savoj i je jima pomagoval v vséh bogougodnih dèlih, je pomagoval podučevati ljudstvo slavjansko, uredjivati službu božju v slavjanskem jeziku v Moravě, v Panoniji i v jinih deželah i sicer cël čas, dokud su v téch zemljah aposto-lovali, to je od léta 862. do 885. Ovi muži božji su po dvu cestah se podali v Bolgariju. Kliment, Naum i Angelar su poputovali vkupa črez Bèligrad serbski, kdě jih je upravitelj Borita kan prijazno sprijel i jih spremil k carju bolgarskomu Mihalu Borisu. Gorazd i Sava sta take v Bolgariju pobègnula, pa po jinom puti i sta tamo umerla, pa se ne vè pravo kada. Oba dva tamošnje ljudstvo česti za svetnika. Svetomu Gorazdu k česti je sozidan i po njegovom imeni imenovan samostan blizo Berata v Albaniji, to je Arnautskom Bèlogradě i zravno stoji take cerkev, v kojej njegovi ostatki počivaju. —

Kliment, Naum i Angelar su prebivali nekoliko časa pri carji Mihalě Borisě, i tamo je Angelar mirno v gospod-bogu usnul. Klimenta i Nauma je pak bolgarski carj Mihal Boris poslал v pokrajinu bolgarsku imenovanu Kutmici- vica, obsegajuću jeden dël sadajne Albanije i Macedonije od Vardara i Skopja do Valone, do gor akroceraunskih Kostura i Vodina, za učitelje

светога Метода установљен за наслѣдника над-
владіку моравскога. Климент, родѣн Болгар, зра-
вен Горазда нај знаменитѣјши муж мед помоч-
нікі Цірила і Метода, је уже в младіх лѣтѣх се
јѣма придружил заједно с Наумом, Ангеларом і
с Савој і је јѣма помаговал в всѣх богоугод-
ніх дѣлѣх, је помаговал подучевати људство слав-
јанско, уредивати службу божју в славјанском је-
зику в Моравѣ, в Паноніји і в јѣних дежелѣх і
сіцер цѣл час, д'куд су в тѣх земљѣх апосто-
ловали, то је, од лѣта 862. до 885. Ови шужи
божји су по дву цестах се подалі в Болгаріју.
Климент, Наум і Ангелар су попутовали вкупѣ
чрез Бѣлград сербскі, кадѣ јѣх је управитель Бо-
рѣта кан пријазно спрѣл і јѣх спремил к царју
болгарскому, Міхалу Борісу. Горазд і Сава ста-
таке в Болгаріју побѣгнула, па по јѣном путі і
ста тамо умерла, па се ке вѣ право када. Оба
два тамошње људство честі за светніка. Све-
тому Горазду к честі је созідан і по његовом
імені је іменован самостан близо Берата в Алба-
ніји, то је в арнаутском Бѣлоградѣ і зравно стоји
таке церкев, в којей његови остаткі почивају. —

Климент, Наум і Ангелар су пребивали нѣколи-
ко часа при царѣ Міхалѣ Борісѣ, і тамо је Ан-
гелар мирно в господ-богу уснул. Климента і
Наума је пак болгарскі царь Міхал Боріс по-
слад в покрајину болгарску іменовану Кутміці-
віца, обсегајучу једен дѣл садајне Албаніје і
Македоніје од Вардара і Скопја до Валоне, до
гор акроцераунскіх Костура і Водина, за учитеље

věrozakona i je naznačil Klimentu ugodno prebivališče v Děvolě, v Ohridě i v Glavinici.

Sveti Naum, neprestani i věrni drug i pomagavec svetoga Klimenta je prebival največ v městě Dijabija, (Diabat) rečenom, koje leži na iztočnom břegu jezera Ohridskoga med Ohridoj i Děvoljem blizo tri verste hoda od jednoga i drugoga; tamo je i njemu posvečen samostan, kdě su i ostatki njegovi sahranjeni i kdě se obradnimi službami njegov den slavi 20. julija.

Sveti Kliment, ovi goruči i bogougodni muž, bil je osobito, obziren i neobično praktičen, je uredil za Slavjane s Gerki narěšano prebivajuče, ali pod gerčkou vladou živeče i v obče po gerčku izobražene jine podobe slavjanskih pismen, koje su razgovetněje od onih, koje je stvoril učeni Ciril. Kliment je v slavnoj Ohridě marljivo spisoval i jine k spisovanju opoměňoval i je dal tamo cerkve zidati. V Ohridě stala je uže odprje jedna cerkev i Kliment je sozidal tamo samostan i cerkev k česti sv. Pantelejmonu, pa ješče jednu drugu cerkev tako, da su uže o časě Klimenta stale v Ohridě tri cerkve, cerkev sborna, (ecclesia catholica seu cathedralis, domkirche) i dvě manji od Klimenta sozidaně; sada je v Ohridě osem cerkvi. Ovdě je sv. Kliment s svojim věrnim drugom sv. Naumom priležno osnoval učilišča i v kratkom časě je imel 3500 dijakov i učencov iz kojih je naj marljivějše i naj izverstnějše izbral i povisil za poddijakone i dijakone i posvetil jih za duhovnike, za svešćenike. Zvlastě ga je podpiral slavni carj bolgarski Si-

вѣрозакона і је назначил Кліменту угодно пребивалиште в Дѣволѣ, в Охридѣ і в Главиници.

Светі Наум, непрестані і вѣрни друг і помагавец светога Клімента, је пребивал највеч в мѣстѣ Дијабіја (Diabat) реченом, које лежі на източном брѣгу језера Охридскога мед Охридој і Дѣволѣм близо три версте хода од једнога і другога; тамо је і њему посвечен самостан, кдѣ су і остаткі његови сахранѣні і кдѣ се обраднимі службама његов ден слави 20. јуліја.

Светі Клімент, ови горучі і догоугодні муж, бил је особито учен, обзирен і необично практичен, је уредил за Славјане с Герки намѣшано пребивалище, али под герчкој владој живече і в обче по герчку изображене јине подобе славјанских писмен, које су разговетиѣје од оних, које је створил учени Циріл. Клімент је в славној Охридѣ марљиво списовал і јине к списовању опомѣњивал і је дал тамо цркве зидати. В Охридѣ стала је уже одприје једна цркв і Клімент је созидал тамо самостан і цркв к честі св. Пантелејмону, па јешче једну другу цркв тако, да су уже о часѣ Клімента стале в Охридѣ три цркве, цркв сборна і двѣ манји од Клімента созидањ; сада је в Охридѣ осем цркви. Овдѣ је св. Клімент с својим вѣрним другом св. Наумом прилежно основавал училища і в кратком часѣ је имел 3500 дијаков і ученцов, из којих је нај марљивѣјше і нај изверстиѣјше избрал і повисл за поддијаконе і дијаконе і посветил јих за духовнике, за свешченіке. Звластѣ га је подпирал славни царь болгарски Си-

meon, mladji sin carja bolgarskoga Mihala Borisa koji je Klimenta povisil za vladiku Veličskoga v prednjej Macedoniji, v krajině Dragovičov, kdě řěčica Velica se v Strumicu izliva. Ovi učeni i slavni vladika slavjanski je umerl 27. julija lěta 916. Pokopali su ga v cerkvi njegovoga samostana v Ohridě, kdě se ješče pod tu dobu vide ostatki njegovoga telesa i nadgrobní kamen s cirilskoslavjanskim nadpisom, vendar v jinoj pozdněje sozidanoj cerkvi.

Hvaležni Bolgari su všem těm pervoučiteljem slavjanskim dali čestno ime „sedmipočetnici,“ to je, sedmiosnovatelji slovstva slavjanskoga i su jim posvetili službu božju. Ješče podnes stoje samostani i cerkve od njih imenovani. V Bitolji v cerkvi sta dvě kapelě s starima obrazoma svetoga Klimenta i svetoga Nauma, v samostanoma Slepči med Jankovcem i Prilepom i v Kališči nad jezerom ohridskim se vidi obraz svetoga Cirila, v samostaně svetoga Nauma se vide na stěně živopisani obrazi vsěh sedmipočetnih svetnikov; v cerkvima měst Pezne i Struge, imaju obradne službe k česti svetomu Klimentu; v Ohridě se obivatelji ješče živo spoměnjaju svetih učiteljev Klimenta, Nauma i Gorazda.

35. Sveti Kliment, ovi otec i prosvetitelj Bolgarov, visoko učen i praktičen, divno priležen v spisovanji slavjanskich knjig je izmislil takodjer nove slike slavjanskich pismen jasněje i razgovetněje od vonih, koje je storil sveti Ciril i těm se je daleko i široko

меон, млади син царя болгарскога Михала Бориса, који је Клімента повисио за владіку Величкога в предњеј Македоніји, в крајинѣ Драговичов, кадъ рѣчица Велица се в Струмицу издва. Ови учени і славни владика славјанскі је умерл 27. јулја лѣта 916. Покопалі су га в церкві његовога самостана в Охридѣ, кадъ се јешче под ту добу віде остаткі његовога телеса і надгробні камен с цїрлскославјанским надписом, вендар в јіној позднѣје созіданој церкві.

Хвалежні Болгарі су всѣм тѣм первоучителем славјанским далі честно іме „седмїпочетнїци“, то је седмїоснователї словства славјанскога і су јім посветилі службу божју. Јешче поднес стоје самостані і церкве од нїх созідані, алі по нїх іменовані. В Бітолы в церкві ста двѣ капелѣ с старіма образома светога Клімента і светога Наума, в самостанома Слєпчїмед Јанковцем і в Прїлепом і Калишчі над језером охридским се віді образ светога Цїрила, в самостанѣ светога Наума се віді на стєнѣ живописані образі всѣх седмїпочестнїх светнїков: в церквіма мѣст Резне і Струге, імају обрадне службе к честі светому Кліменту; в Охридѣ се обївателї јешче живо спомѣњају светїх учїтельев Клімента, Наума і Горазда.

35. Светі Клімент, ові отец і просветїтель Болгаров, вісоко учен і практичен, дївно прїлежен в списоваңї славјанскїх кнїг је ізмїслїл тако джернове слїке славјанскїх пісмен јаснѣје і разговетнѣје од онїх, које је створїл светі Цїрїл і тѣм се је далеко і шїроко

razširilo slavjansko pismo, slavjansko slovstvo i slavjanska služba božja po obredě pravoslavnom.

Slavjansko pismo, azbuku, je osnoval sveti Ciril. Pred Cirilom Slavjani nisu imeli svojih posebnih, vlastně slavjanskih pismen. Sveti Ciril je mēnil, da bi imel vsaki hristjanski narod imeti svoja posebna pismena prikladna vlastnostim jezika, kako su to imeli Gerki, Kopti, Etiopi, Siri, Goti, Armeni, Iberi (Georgii). . . . Zato je izuměl za Slavjane scēla nove pismenske slike i jim dal slavjanska poimenovanja: az, buki, vedi . . . Bolgarski mnih Hraber, koji je živel v 10. ali 11. veku i je vse to verlo dobro vēdel, piše o tom ovako: „Prie Slavjani, ko su bili ješče pagani, nisu imeli pismen, nego su čitali i nagadjali čarami i rezami. Ko su se kerstili, su se nudili pisati za potrebu i silu rimskimi i gerčkimi pismeni slavjanščinu brez ustrojnosti . . . I tako je ostalo po mnoga lēta, dokud jim Bog, človēkoljubec nije zbudil Konstantina, imenovanoga Cirila, koji jim je stvoril trideset i osem pismen i to po vlastnosti slavjanskoga jezika . . . Ako li zapitaš književnike gerčke govoreč: kto vam jest pismena stvoril ali knjige preložil ali v ko-je vreme? to redki od njih vedu: ako li zapitaš slavjanske književnike: kto vam je pismena stvoril i svete knjige preložil, to vsi vedu i od govoreči reknu: Sveti Konstantin učeni književnik, imenovani Kiril, te nam je pismena stvoril i knjige preložil i Metod brat njegov. Ako pak uprašáš: kada? koje vreme? to vedu i reku: v vremena Mihaila carja gerčkoga i Borisa kneza bol-

разширило славјанско писмо, славјанско словство і славјанска служба божја по обредѣ православном.

Славјанско писмо, азбуку, је основал свети Ціріл. Пред Цірілом Славјани нісу имелі својіх посебніх, властнѣ славјанскіх писмен. Светі Ціріл је мѣніл, да бі имел всакі хрїстјанскі народ іметі своја посебна писмена прикладна властностім језіка, како су то имелі Геркі, Копті, Етіопі, Сірі, Готі, Армені, Ібері (Георгіји)... Зато је ізумѣл за Славјане стѣла нове писменске слике і јім дал славјанска поіменованја: аз, букі, веді... Болгарскі мнїх Храбер, којі је живел в 10. алі 11. веку і је все то верло добро вѣдел, піше о том овако: „Приє Славјани, ко су білі јешче пагані, нісу имелі писмен, него су читалі і нагадјалі чарамі і резамі. Ко су се керстїлі, су се нудїлі писаті за потрѣбу і сілу римскімі і герчкімі писмені славјаншчїну без устројности... І тако је остало по многа лѣта, докуд јім Бог, чловѣкољубец ніје збудїл Константіна іменованого Ціріла, којі јім је створїл трїдесет і осем писмен і то по властности славјанскога језіка... Ако лі занїташ кнїжевніке герчке говореч: кто вам јест писмена створїл алі кнїге преложїл алі в које време? то рѣдкі од нїх веду: ако лі запїташ славјанске кнїжевніке: кто вам је писмена створїл і свете кнїге преложїл, то всї веду і говоречї реку: Светі Константин учені кнїжевнік, іменовані Кїріл, те нам је писмена створїл і кнїге преложїл і Метод брат његов. Ако пак упрашаш: када? које време? то веду і реку: в времена Міхаїла царя герчкога і Борїса кнеза бол-

garskoga i Rastislava kneza moravskoga i kneza Kocelja blatenskoga lěta od stvorenja vsega světa 6363. (855. po Kristu.)

V življenopisě svetoga Klimenta, pomočnika slavjanskih apostolov se pově o pismenih po svetom Klimentu bulgarskom izmišljenih slědeče: „Izmislil je sveti Kliment take jine slike pismen, razgovetněje, nego su one, koje je stvoril mudri Ciril.“ Iz toga slědi, da je sveti Ciril stvoril scěla nove slike pismen, nepodobne pismenom niti gerčkim, niti latinskim, to je on je stvoril azbuku slavjansku sada imenovanu — glagolicu — to ne može biti sadajna cirilica, koja nije nič jinoga, nego pismo gerčko za slavjanski jezik prikladno uredjeno.

To dokazuju i protivniki svetoga Cirila; oni su ga tužili i mu predbacivali, da je stvoril Slavjanom pismena nova, da se s njimi nespodobi sveta stvari pisati, da je to pismo pagansko. Latinski biskupi, duhovniki i minihi su se uzdignuli nad svetoga Cirila govoreći: „Človeče! povej nam, kako si sada stvoril Slavjanom knjige (pismena) i učiš je, koje prije niko jini nije izumel. . .“ Takove scěla nove pismenske slike ima jednom glagolica — ako bi bil Ciril sadajnu cirilicu izmislil, koja ima veči děl slike gerčkih pismen — tu ne bisu nič rekli, zavolju njih ne bisu ga obrekovali; Ciril bi onda jim lahko odgovoril — ta pismena nisu nova, nego uprav gerčka slavjanščině priredjena. On je pak v istině stvoril pismenu nova — glagolitička.

гарскога і Растіслава кнеза моравскога і кнеза Коцелья блатенскога лѣта од створенја всега свѣта 6363. (855. по Крѣсту).

В живљенописѣ светога Клімента, помочника славјанских апостолов се повѣ о писменѣх по светом Кліменту болгарском змішль нѣх слѣдеча : „Зміслил је свети Клімент таке јѣне слике писмен, разговетнѣје, него су оне, које је створио мудри Цірил.“ Из тога слѣди, да је свети Цірил створио сѣла нове слике писмен, неподобне писменом нѣти герчким, нѣти латинским, то је он је створио азбуку славјанску сада именовану — глаголицу — то не може бѣти садајна цірилица, која нѣје нѣч јѣнога, него писмо герчко за славјански језик прикладно уредјено.

То доказују і противники светога Цірила; онѣ су га тужили і му предбацивали, да је створио Славјаном писмена нова, да се с њѣми несподоби свете ствари писати, да је то писмо паганско. Латински бѣскупи, духовники і мѣнѣхи су се уздвѣгнули над светога Цірила говоречи: „Чловече! повеј нам како си сада створио Славјаном књѣге (писмена) і учиш је, које прѣ нѣкто јѣни нѣје изумел. .“ Такове сѣла нове писменске слике има једном глаголица — ако бѣ бил Цірил садајну цірилицу зміслил, која има вѣчји дѣл слике герчких писмен — ту не бѣсу нѣч рекли, завольу њѣх не бѣсу га обрековали; Цірил бѣ онда јѣм лехко одговорил — та писмена нѣсу нова, него управ герчка славјанщинѣ прѣредјена. Он пак је в истѣнѣ створио писмена нова — глаголитѣчка. —

Minih Hraber razlikuje dobro i točno, da pismo cirilovo nije gerčkomu podobno, ker dokazuje, da cirilovo pismo — glagolica — nije pagansko, nego da prijde od svetoga muža, naprotiv, da je gerčko pismo izvorno pagansko.

O svetom Klimentě, vladiki Veličkomu v Bolgarskoj, se pak piše, da je izmislil pismena jasněja i razgovetněja od pismen, koje je stvoril mudri Ciril. — Ktera pismena su jasněja i razgovetněja glagolitička ali cirilička? — Gotovo, jamačno je cirilica jasněja i razgovetněja, jer glagolica je verlo učeno zapletana, podobna nekakovomu skrivnomu pismu. Iz toga slědi, da je Kliment pismena cirilička izmislil; to se skaže toliko izvěstněje, ako zapitamo: Kto tverdi, da je pismo, Klimentom izmišljeno jasněje i razgovetněje? — To tverdi pisatelj življenopisa Klimentova — Gerk. — Koje pismo može měniti Gerk, kada pravi, da je jasněje i razgovetněje glagolicu ali cirilicu? Jamačno i nedvojbeno cirilicu, večji děl iz gerčkih pismenskih slik sostoječu.

Sada se sicer imenuje pismo svetoga Cirila, glagolica i pismo svetoga Klimenta cirilica — pa to malo ali nič ne smeta. Sadajno prevraćeno poimenovanje je došlo v običaj stoperv od dvou stoletij i nič ne dokaže. Izvirno su se imenovala nova svetim Cirilom stvorjena pismena; slovenskaja azbuka — pozdněje take: bolgarska knjiga, nekada take horvatska knjiga: v ruskom Novgorodě su se prepisovale lěta 1047 cerkvene knjige iz pisma slavjanskoga, — iz glagolice, na pismo rusko,

Минѣ Храбер разликује добро і точно, да писмо цїрїлово није герчкому подобно, кер доказује, да цїрїлово писмо — глаголица — није паганско, него да прїде од светога мужа, напротив да је герчко писмо извїрно паганско.

О светом Кліментѣ, владікі Величкому в Болгарској, се пак пише, да је измислил писмена јасиѣја і разговетиѣја од писмен, које је створио мудри Цїрил. — Ктера писмена су јасиѣја і разговетиѣја глаголитичка али цїрїлска? — Готово, јамачно је цїрїлица јасиѣја і разговетиѣја, јер глаголица је верло учено заплетена, подобна некаквому скривному писму. Из тога слѣди, да је Клімент цїрїлска писмена измислил; то се скаже толико извѣстиѣје, ако запитамо: Кто тврди да је писмо Кліментом измишљено јасиѣје і разговетиѣје? — То тврди писатељ живљенописа Кліментова — Герк. — Које писмо може мѣнати Герк, када прави, да је јасиѣје і разговетиѣје, глаголицу али цїрїлицу? Јамачно і недвојбено цїрїлицу, вечї дѣл из герчких писменских слик состојечу.

Сада се сїцер іменује писмо светога Цїрила глаголицој і писмо светога Клімента цїрїлицој — па то мало али ниц не смета. Садајно преврaчено поименованје је дошло в обїчај стоперв од дву столетїј, і ниц не докаже. Извїрно су се іменовала нова светим Цїрилом створѣна писмена: словенскаја азбука — позднѣје таке: болгарска кнїга, нѣкада таке хорватска кнїга: в руском Новгородѣ су се преписавале лѣта 1047. церквене кнїге из писма славјанскога — из глаголице на писмо руско,

to je, na cerkvenu cirilicu, i ono slavjansko pismo cirilovo se je imenovalo onda scěla pravo: kjurilica, to je pismo cirilovo.

36. Slavjansko pismo je vsakako sveti Ciril stvoril. Sada imamo trojna slavjanska pismena, prviĉ: izvornu cirilicu stvorenu svetim Cirilom, koja se sada zove glagolitica; drugiĉ: cerkvenu cirilicu izmišljenu Klimentom vladikoj Veliĉskom; tretjiĉ: cirilicu gradjansku, uređenu slavnim carjem ruskim Petrom Velikim, koja se imenuje take pismom bolgarsko-serbsko-ruskim. Těm se ne pomenjšaju niti za naj menju, mervicu nesmertelne zasluge svetoga Cirila, svetoga Metoda i verlih pomoĉnikov nju. Sveti Ciril i sveti Metod sta i ostaneta slavjanska apostola; sveti Ciril je vsakako pismo Slavjanom stvoril, prikladno posebnim vlastnostim slavjanskoga jezika. Vse tri slavjanske azbuke: glagolica, cirilica cerkvena i gradjanska su po svojem unuternjem znaĉaji osobito izverstno osnovane i k toj izverstnosti vsěh trěh je sveti Ciril zaklad poloŹil i to je glavna stvar; Kliment je na toj izverstnoj osnově samo dalje zidal, je samo izunajnu odělo spreměnil i je cirilovoj azbuki izverstnoj samo slike prejinaĉil, pa i ovo Klimentovo pismo se je uŹe opet znatno spreměnilo, ko je slavni ruski carj Petr Veliki iz cirilice cerkvene cirilicu gradjansku pre naredil, vse to velikih zaslug svetih pervouĉiteljev Cirila i Metoda ne zmenjša, ona dva ostaneta osnivatelja slovstva slavjanskoga veĉne hvale i slave vredna.

то је на црквену цѣрлицу и оно славјанско писмо цѣрлово се је именовало онда сѣла право: кјурилица, то је писмо цѣрлово.

36. Славјанско писмо је свакако свети Цѣрил створио. Сада имамо тројна славјанска писмена: први, извѣрну цѣрлицу створѣну светим Цѣрилом, која се сада зове глаголицом; други: црквену цѣрлицу измишљену Климентом владики велѣском; трећи: цѣрлицу грађанску, уредѣну славним царѣм руским Петром Великим, која се именује тако писмом болгарско-сербско-руским. Тѣм се не поменѣшају ни ти за нај менѣ мервѣцу несмертѣлне заслуге светога Цѣрила, светога Метода и верних помочников њу. Свети Цѣрил и свети Метод ста и останѣта славјанска апостола; свети Цѣрил је свакако писмо Славјаном створио прикладно посебним властностим славјанскога језика. Све три славјанске азбуке: глаголица, цѣрлица црквенна и грађанска су по својем унутерњем значаји особито изверстно основане и к тој изверстности всѣх трѣх је свети Цѣрил заклад положио и то је главна ствар; Климент је на тој изверстној основѣ само даље зидао, је само изунајну одѣло спремио и је цѣрловој азбуки изверстној само слике прејиначио, па и ово Климентово писмо се је уже опет знатно спремило, ко је славни руски царь Петер Велики из цѣрлице црквене цѣрлицу грађанску пренарио, все то великих заслуг светих первоучитељев Цѣрила и Метода не зменѣша, она два останѣта основатеља словства славјанскога вѣчне хвале и славе врѣдна.

Nad cirilicoj cerkvenoj je počival osobiti blagoslov božji. Neočakovano berzo i nevjerojatno daleko i široko se je razprostranila i s njoj slavjanska služba božja po obredě pravoslavnom, v ovih pokrajinah navadnom. Tomu je pripomagalo med jinim i to, jer cirilica po osnově svojej nije bila nič jinoga, nego pismo gerčko za slavjanski jezik priredjeno, zato izvorno uže znano Slavjanom med Gerki živećim, gerčkoj vladě poddanim i v obće v gerčkom duhu i smislu izobraženim, koji su se tomu gerčkoslavjanskomu pismu lahko, priučili, lahko ga čitali i lahko pisali. Bolgarski Slavjani su spadali od lěta 1019 do 1186, to je već od 150 lět pod vladu gerčku i v to vreme, je ta gerčkoslavjanska azbuka, cirilica, se osobito berzo širila i glagolicu već i već odtisnula. Ovdě je obveljalo pravilo: gerčka vlada, gerčkoslavjansko pismo — cirilica. Kamo je segla vlada carigradska, tamo se je razširila cirilica. Glagolica naprotiv je se zgubljala i je zakernela. Sve to pismo i knjige bogoslužebne i jini spisi su se tada skerbno i marljivo prepisovali iz glagolice na cirilicu, koja se je i daleko čez medje carigradskoga carstva širila na zapad i na sever. Osobito znamenito se je to zgodilo, ko je velika ruska deržava hristjanstvo iz Carigrada sprijela po obredě pravoslavnom s služboj božjoj v slavjanskom jeziku — s pismeni cirilskimi.

Da se je cirilica tako močno razširila i slovstvo staroslavjansko tako krasno upocvetelo, je

Над цїрїлицој церквеној је почио особити благослов божїи. Неочаковано берзо і невѣројатно далеко і широко се је разпространїла і с њој славјанска служба божја по обрѣдѣ православном, в овїх покраїнах навадном. Тому је припомагало мед јїним і то, јер цїрїлица по основѣ својеј нїје бїла нїч јїнога, него писмо герчко за славјанскї језїк прїредѣно, зато извїрно уже знано Славјаном мед Геркї живечїм, герчкој владѣ поданїм і в обче в герчком духу і смїслѣ изображенїм; кої су се тому герчкославјанскому писму лехко прїучїлі, лехко га читали і лехко писали. Болгарскї Славјанї су спадали од лѣта 1019 до 1186 то је веч од 150 лѣт под владу герчку і в то време је та герчкославјанска авбука, цїрїлица, се особито берзо шїрила і глаголицу веч і веч одтїснула. Овдѣ је обвелѣало правїло: герчка влада, герчкославјанско писмо — цїрїлица. Камо је сегла влада царїградска, тамо се је разшїрила цїрїлица. Глаголица на протїв се је згубљала і је закернела. Свето писмо і кнїге богослужебне і јїнї спїсї су се тада скербно і марљиво препїсовали из глаголице на цїрїлицу, која се је і далеко чрез медѣ царїградскога царства шїрила на запад і на север. Особито знаменито се је то згодило ко је велїка руска држава хрїстїанство из Царїграда спрїјела по обрѣдѣ православном с службој божїој в славјанском језїку — с писменї цїрїлскїмї.

Да се је цїрїлица тако мочно разшїрила і словство старославјанско тако красно процветело, је

verlo mnogo prouzročila take slavna nadvladičija ohridska.

37. Slavna Ohrida bila je v sredo-
vĕku zajedno slavjanski Rim i slavjanski
Carigrad, pod bolgarskim carjem Sa-
muelom Ašenom I. (vladal od l. 981. do 1014.)
take glavno i prestolno město carstva
bolgarskoga. V šestom stoletji je založil ce-
sar Justinian diecesu imenovanu: Prima Justiniana,
koja je onda obsegala děl Dacije, Prevalitansko,
Dardaniju, gorniju Mesiju i děl Panonije. Stolica
nadvladike pokrajine cerkvene justiniane primae
bila je, kako se čini v Dardaniji ali Kustend-
djilĕ. Nadvladiku ovoga učinil je cesar Justinian
s privoljenjem rimskoga pape i carigradskoga pa-
triarhe samostalnom i neodvislom od Rima i od
Carigrada; imel je nadvladika ove nadvladičije
pravicu izvoljenu i ustanovljenu biti niti od pa-
pe, niti od patriarhe carigradskoga, nego od du-
hovništva ove vladičije i bil je v svojej vladičiji
samostalen i neodvisl namĕstnik pape i carigrad-
skoga patriarhe.

V 9. stoletji se je stala Ohrida stolicoj ne-
odvisloga i samostalnoga nadvladike prve justin-
ijanske pokrajine cerkvene, koja je onda obsegala
cĕlu bolgarsku deržavu na jugu do Drača (Du-
razzo) i do Beratu, to je, do arnautskoga Bĕlograda.
Carj bolgarski Mihal Boris je ovu nadvladičiju sa-
mostanu i neodvislu osnoval zato, ker sta cerkvi
zapadna i iztočna neprestano se prikarjale i prepirale,
da bi ovdĕ, kako najednostranom zemljišči se mir i

верло много проузрочила таке главна надвладичіја охридска.

37. Славна Охрида біла је в срѣдовску заједно славјанскі Рім і славјанскі Царіград, под болгарским царѣем Самуелом Ашеном I. (владао од л. 981. до 1014) таке главно і престолно мѣсто царства болгарскога. В шестом столетјі је заложил цесарь Јустиніан діцесу іменовану: Пріма Јустиніана, која је онда обсегаła дѣл Даціје, Превалітанско, Дарданіју, горњу Месіју і дѣл Паноніје. Столица надвладіке покрајіне церквене јустиніане пріме біла је, како се чіні в Дарданіји алі в Кустендѣлѣ. Надвладіку овога учініл је цесарь Јустиніан с прівољенјем рімскога папе і царіградскога патріјархе самосталном і неодвіслом од Ріма і од Царіграда; імел је надвладіка ове надвладічіје правіцу, ізвољену і установљену біті ніті од папе, ніті од патріјархе царіградскога, него од духовнічтва ове владічіје і біл је в својеј владічіји самостален і неодвісен намѣстнік папе і царіградскога патріјархе.

В 9. столетјі се је стала Охрида столицој неодвіслога і самосталнога надвладіке перве јустиніанске покрајіне церквене, која је онда обсегаła цѣлу болгарску державу на југу до Драча і до Берату то је до арнаутскога Бѣлограда. Царь болгарскі Міхал Боріс је ову надвладічіју самосталну і неодвіслу основал зато, кер ста церкві западна і істочна непрестано се прікарјале і се препірале, да бі овдѣ, како на неједностраном земљшчі се мір і

pokoj obderžal i čuval od jedne i druge strane. Ohridski nadvladika je bil neodvisen od Rima i od Carigrada pa zajedno v prijateljskoj cerkvenoj svezi s oběma, — to je, s vsjoj cerkvoj božjoj s zapadnoj i iztočnoj. Bila je ova samostalnost verlo važna i je imela preradostne i blagodatne naslědke. Ovdě se je svobodno upeljevala služba božja i ostali obredi cerkveni v slavjanskom jeziku, tu se je svobodno osnovalo višje slavjansko učilišče, kdě je bilo o časě nadvladike Klimenta bolgarskoga 3500 dijakov, odtuda se je osnovalo mnogo nižjih učilišč po deržavě bolgarskoj. Slavna Ohrida bila je glavno město i srědišče prosvěte slavjanske, ovdě je bilo ognjišče, koje je blagodatno ogrevalo i razsvětlovalo bolgarske, serbske, horvatske, pozdněje i ruske Slavjane; ovdě je bilo družstvo, akademia, spisovateljev slavjanskih, kdě su se naj izverstnějši spisi staroslavjanski spisali. Ker se je ova samostalnost i neodvislost skazala tako rameno koristnoj i poleznoj ste se pozdněje ustanovile ješče dvě neodvisně patriaršiji v Ternově v Bolgariji i v Peči (Ipeku) v Serbiji. Pod cerkvenu oblast ohridske nadvladičije je podpadalo skoro cělo Ilirikum. Od devetoga stotletija, od časa svetoga Klimenta do lěta 1015. su upravljali slavjanski nadvladike, prebivajući v slavnoj Ohridě pervu justiniansku cerkev. To je bila doba, v kojej je staroslavjansko slovstvo prekrasno i velelěpo cvetelo, ovdě je bilo srědišče spisovateljev staroslavjanskih, kakovi su bili sveti Kliment, Naum, Ivan eksarh, bolgarski

покој обдержал і чувал од једне і друге стране. Охридскі надвладика је бил неодвисен од Рима і од Цариграда, па заједно в пријатељској црквеној свезі с обѣма, — то је, с всој црквој божјој, с западној і източној. Біла је ова самосталност верло важна і је имела прерадостне і благодатне наслѣдке. Овдѣ се је свободно упелѣвала служба божја і остали обреди црквени в славјанском језіку, ту се је свободно основало више славјанско учелище, кдѣ је било о часѣ надвладике Клімента болгарскога 3500 діјаков, одтуда се је основало много нишјих училищ по державѣ болгарској. Славна Охрида било је главно мѣсто і срѣднше просвѣте славјанске, овдѣ је било огнище, које је благодатно огревало і разсвѣтловало болгарске, сербске, поздиѣје і руске Славјане; овдѣ је било друштво академија списователѣв славјанских, кдѣ су се нај изверстнѣјши списі старославјанскі списали. Кер се је ова самосталност і неодвислост сказала тако рамено корістној і полезној, сте се поздиѣје установиле јешче двѣ неодвиснѣ патријаршіјі в Терновѣ в Болгаріјі і в Печи, в Сербіјі. Под црквену област охридске надвладичіје је подпадало скоро цѣло Ілїрікум. Од деветога столетја, од часа светога Клімента до лѣта 1015. су управљали славјанскі надвладике, пребивајучі в славној Охридѣ, перву јустиніјанску цркву. То је біла доба, в којеј је старославјанско словство прекрасно і велелѣпно цветело, овдѣ је било срѣднше списователѣв старославјанских, какові су біли светі Клімент, Наум, Иван ексарх, болгарскі

vladika Konstantin, carj bolgarski Simeon i već jinih.

Ko je gerčki carj Basilij, Bolgarobijec, Ohridu, osvojil leta 1015. je dobil gerčki jezik uradno pervenstvo v prvoj justinijanskoj pokrajine cerkvenoj, ale i slavjanskomu jeziku je neka pravica ostala. V toj době se je odlučila metropolija Selonjska, pozdněje take patrijaršija Ternovska i Pečska od nadvladičije ohridske, koja je pak vendar ješće obsegala Macedoniju i Valahiju. Naslov nadvladike ohridskoga je glasil onda ovako: „Блаженѣйшій арххюенскопъ пръвѣа юстинианне и всемъ Българомъ и Сръблѣмъ и Дакійскимъ землѣамъ обладатель.“

Ko je Štefan Dušan, carj serbski, zavojeval Epir i Macedoniju, se je počela serbščina upeljevati v ovih zemljah, osobito v Ohridě. Tada si je privlastnil v Peči novo ustanovljeni patrijarh mnogo pravic prie nadvladikam ohridskim prinadležećih. Serbščina je vladala do leta 1555. i toga leta je odpehnil ju gerčki jezik.

V 17. veku je bilo pod cerkvenoj oblastju nadvladike diecese perve justinijanske sedem metropolitov, to je: metropolit Kastorije, Pelagonie, Edese, Gorice i Selasfora, Bělgrada, Strumice i Grevene i měmo toga pet vladik: Sisanije, Moglene, Molesha, Prespe i Debre.

V 18. stoletji je pak učinil patrijarha carigradski veliku i znamenitu preměnu na veliku škodu i štetu ohridske nadvladičije, kojej je zmenjšal prostor i oblast i změnil dostojanstvo nadvladike na dostojanstvo

владика Константин, царь болгарски Сімеон і веч
їніх.

Ко је герчки царь Басиліј, Болгаробієц, Охри-
ду освоји́л лѣта 1015. је доби́л герчки́ језик урад-
но первенство в первој јустиніјанској покрајинѣ
церквеној, але і славјанскому језику је нѣка пра-
вица остала. В тој добѣ се је одлучила метропо-
ліја селоньска, позднѣје таке патріјаршіја Тер-
новска і Печска од надвладичіје охридске, која је
пак вендар јешче обсегала Мацедоніју і Валахіју.
Наслов надвладіке охридскога је гласил онда овако:
Блаженѣjší архієпіскоп перве Јустиніјане і ве́см
Болгаром і Сербљем і Дакіјскім земљам обладатель.

Ко је Штефан Душан, царь сербскі завојевал
Епір і Мацедоніју, се је почела сербшчина упелье-
вати в ових земљах, особіто в Охридѣ. Тада сі је
прівластніл ново установљені патріјарх много
правіц, пріє надвладікам охридскім припадлежчїх.
Сербшчина је владала до лѣта 1555. і тога лѣта
је одпехніл ју герчки́ језик.

В 17. веку је біло под областју надвладіке
дієсесе перве јустиніјанске седем метрополітов,
то је, метрополіт Касторіје, Пелагоніје, Едесе,
Горице і Селасфора, Бѣлграда, Струміце і Гревене
і мѣмо тога пет владік: Сісаніје, Моглене, Моле-
сха, Преспе і Дебре.

В 18. столетјі је пак учиніл патріјарха ца-
ріградскі велику і знаменіту премѣну на велику
шкоду і штету охридске надвладичіје, којеј је
зменьшал простор і област і змѣніл достојанство
надвладіке на достојанство патріјархе і је одтер-

patrijarhe i odtergnul od cerkve perve justinijanske vse patrijaršije i jih pridal patrijaršiji carigradskoj. I tako je to do sadajne dobe.

Bože daj, da se nekđajna slava slavne Ohride opet ponovi!

38. Prosvěta slavjanska i slovstvo staroslavjansko nije propadlo niti po smerti svetnikov sedmipočetnikov, to je: svetoga Cirila, Metoda, Klimenta, Nauma, Angelara, Gorazda i Save: nego njih naslědniki su isto tako priležno i marljivo spisovali i obdėlovali polje slovstva staroslavjanskoga — pismeni cirilskimi. Med ove spisovatelje i naslědovniko sedmipočetnih spadaju med jinimi:

Bolgarski vladika Konstantin, učenec, imenjak i naslědovatelj svetoga Konstantina ali Cirila, pervoučitelja slavjanskoga. K spisovanju ga je podbudjeval častitljivi muž sveti Naum, jeden od sedmipočetnih. Uže lěta 898. je poslavjanil za carja bolgarskoga Borisa: Izbor reči na evangelija nedelna; okolo lěta 906., koliko znamo, je na želju carja bolgarskoga Simeona preložil četiri reči Atanasija Aleksandrinskoga proti Arijanom.

Gregorij bolgarski pop (duhovnik, svešćenik) je poslavjanil za carja bolgarskoga med lěti 888. do 927. kratku zgodovinu svetovnu i cerkvenu iz gerčkoga jezika.

Ivan bolgarski strojitelj cerkveni (posel ali legat patrijarhov) jeden od naj marljivějših i najplodnějših spisovateljev onoga časa i je take jine pobudjeval k spisovanju.

гнул од цркве перве јустіјанске все патріјаршіје і јіх прідал патріјаршіји царіградској. І тако је то до садајне добе.

Боже дај, да се нѣгдајна слава славне Ох-ріде опет понові!

38. Просвѣта славјанска і словство старослав-јанско ніје пропаadlo ниті по смерті светніков седмipочестніков, то је, светога Ціріла, Метода, Клі-мента, Наума, Ангелара, Горазда і Саве: него нѣх наслѣднікі су істо тако прілежно і марљиво спісовалі і обдѣловалі поље словства старослав-јанскога — пісмені цірілскімі. Мед ове спісо-вателве і наслѣдніке седмipочетніх спадају мед јінімі:

Болгарскі владіка Константін, уче-нец, іменјак і наследователь светога Константіна алі Ціріла, первоучітеля славјанскога. К спісованју га је подбудѣвал частітљіві муж светі Наум, је-ден од седмipочетніх. Уже лѣта 898. је послав-јаніл за царѣ болгарскога Боріса: Ізбор речі на евангеліја неделна; около л. 906., коліко знамо, је на желу царѣ болгарскога Сімеона преложіл четірі речі Атанасіја Александрінскога проті Аріјаном.

Грегоріј болгарскі поп (духовнік, свешченік) је пославјаніл за царѣ болгарскога Сі-меона мед лѣті 888. до 927. кратку згодовіну све-товну і црквену із герчкога језіка.

Іван болгарскі стрojітель црквені (посел алі легат патріјархов) једен од нај марљі-вѣјшіх і нај плоднѣјшіх спісователѣв онога часа і је таке јіне подбудѣвал спісованју.

Theodor Doksov ali Duks, minih.

Нрабер миних је написао верло занимив spis pod naslovom: СКАЗАНИЕ, КАКО СЪСТАВИ СВ. КИРИЛЪ СЛОВЕНОМЪ ПИСМЕНА ПРОТНВОУ АЗЫКОУ...

Simeon Veliki, carj bolgarski, prvi vĕnĕani, korunovani, slavjanski spisovatelj i blagodaten podporovatelj spisovateljev, slaven ne samo na bojišĕi proti neprijateljem naroda svojega i derŕave svoje, nego slaven i na mirnom i tihom polju nauk i slovesnosti; on se je vsestrano priĕinjeval prosvĕtiti um i uzdeĕlavati serce narodu slavjanskomu. Njegov otec, pervokeršĕeni knez i carj bolgarski Mihal Boris ga je uŕe iz mlada dal dobro poduĕiti v vsĕh znanostih svetovnih i duhovnih onoga vremena tako, da su ga njegove uĕnosti radi imenovali pologerkom. Prileŕno i marljivo je spisoval v jeziku slavjanskom; je predstavil v slavjanski jezik sto tri deset i ŕest reĕi, govorov, sv. Ivana Zlatoustoga pod naslovom: ЗЛАТОСТРОУИ, pa je i jine uĕene muŕe v spisovanji knjig velikomiselno zaŕtitovao i podpirao, na primĕr: vladiku ohridskoga Klimenta, eksarha Ivana. Ćas njegove vlade od lĕta 888. do lĕta 927. je bil za staroslavjansko slovstvo zlati vek. Njemu se imamo od velike ĕasti zahvaliti za vsa ta knjiŕevna bogougodna dĕla. Ovi i njim podobni muŕi njih naslĕdniki su spisali mnogo spisov bogoslovnih i zgodovinskih, su poslavjanili sveto pismo, bogosluŕebne knjige, spise svetih cerkvenih otcĕv, cerkveno pravo, razliĕne lĕtopise i tĕm podobna slovstvena dĕla. Tĕm se stalo, da

Теодор Доксов али Дукс, мініх.

Храбер мініх је написао верло занімів
спіс под насловом: Сказаніе како състави св.
Кирнлѣ Словеномѣ псмена протнвоу азыкоу.

Сімеон Великі, царь болгарскі, перві
вѣнчани, коруновани, славјанскі списо-
ватель і благодатен подпороватељ списоватељев,
славен не само на бојшчи проті непријатељем на-
рода својега і державе своје, него славен і на
мірном і тихом пољу наук і словесности; он се је
все страно причинјевал просвѣтити ум і уздѣлавати
серце народу славјанскому. Његов отец первокр-
шчені кнез і царь болгарскі Міхал Борис га је уже
із млада дал добро подучити в всѣх знаностіх све-
товних і духовних онога времена, тако да су га
његове учености ради іменовали положерком. При-
лежно і марљиво је списовал в језіку славјанском;
је представил в славјанскі језік сто тридесет і шест
речі, говорив, св. Івана Златоустага под насловом:
Златоструј, па је і јіне учене муже в списовању
књиг великоміселно заштитовал і подпірал, на при-
мѣр: владіку охридскога Клімента, ексарха Івана.
Час његове владе од лѣта 888. до лѣта 297. је
біл за старославјанско словство златі век. Њему
се имамо од велике часті захвалити за сва та књі-
жевна богоугодна дѣла. Ови і њим подобні мужі
і њих наслѣднікі су списали много списов бого-
словних і згодовінских, су пославјанілі свето шімо,
богослужебне књіге, списе светих церквеніх от-
цев, церквенно право, различне лѣтописе і тѣм
подобна словствена дѣла. Тѣм се је стало, да

je ono isto slovstvo, koje se je v lěpom početku berzo potlačilo v velikoj Moravě, v Čeah, na Slovenskom (u Slovakov), v Poljskoj, v jugozapadnoj Panoniji i v Gorotaniji — utešeno se obogatilo v Bolgarih i v Slavjanih v Traciji i Macedoniji i v Serbljih. One rajske jugoslavjanske pokrajine su okrutni i divji Turki gubili i pustošili črez četiri sto lět i od onoga bogatoga slovstva su do nas došli samo ostatki i vendar se je do naše dobe začuvala taka množina spisov, da vsaki, koji toj stvari razumi, upravo ostermi nad bogatostju slovstva onoga vremena.

Tako se je obogatilo slovstvo staroslavjansko mnogimi dragočenimi spisi različnoga obsega v petdeseti ali šestdeseti lět (od 862. do 927.).

Pa take po smerti venčanoga spisovatelja Simeona do groznoga pada carstva bolgarskoga lěta 1018. je slovesnost slavjanska ješče veselo cvětěla veđji děl cirilskimi pismeni.

39. Med Serblji je slavjanska služba božja se upeljala isto tako rano, kako med Horvati. Verojatno su se konečno pohristjanili o časě kneza Matimira okolo lěta 867. po dukovnikih poslanih od gerčkoga cesarja Basilija. Okolo lěta 912. je bila božja služba slavjanska med Serblji uže v obče upeljana, jer papa Ivan X. je horvatskomu knezu Tomislavu i mogućnomu serbskomu knezu zaholmskomu Mihalu Viševiću, (vladal od lěta 912. do 926.) to je, sinu Višeslavovu, list pisal, kojim ga nagovarja, da bi pri

је оно исто словство, које се је в лѣпом почетку берзо потлачило в великој Моравѣ, в Чехах, на Словенском (у Словаков), в Польској, в југозападиој Панонији і в Горотанији — утешено се обогатило в Болгаріх і в Славјаних в Трацији і Мацедонији і в Сербљих. Оне рајске југославјанске покрајине су окрутні і дивји Туркі губілі і пустошілі чрез четірі сто лѣт і од онога богатога словства су до нас дошли само остаткі і вендар се је до наше добе зачувала така множина списов, да всакі, који тој ствари разумі, управо остермі над богатостју словства онога времена.

Тако се је обогатило словство старославјанско многімі драгоцѣнімі списі различнога обсега в петдесеті алі шестдесеті лѣт (од 862. до 927).

Па таке по смерті венчаного списователя Сімеона до грознога лѣта 1018. је словесност славјанска јешче весело цвѣтела вечји дѣл цїрільскімі писмені.

39. Мед Сербљі је славјанска служба божја се упельала исто тако рано, како мед Хорваті. Веројатно су се конечно похристјанілі о часѣ кнеза Мжтімира около л. 867. по духовнікїх посланіх од герчкога цесарѣа Басіліја. Около лѣта 912. је біла божја служба славјанска мед Сербљі уже в обче упельана, јер папа Іван X. је хорватскому кнезу Томіславу і могучному сербскому кнезу захољмскому Міхалу Вішевичу (владал од л. 912. до 926.) то је сїну Віше-славову, лист пісал, којім га наговарѣа, да бі прі

službě božjej naměstě do sada upeljanoga jezika slavjanskoga upeljal jezik latinski.

Naj važnějša prigodba za slavjansku božju službu i za slavjansko slovstvo med Serblji je jamačno ta, da se je osnovala stalna narodna serbska vlada cerkvena. To se je zgodilo o časě vlade serbskoga kralja i samoderžca Štefana Pervověnčanoga, sina slavnoga praotca vladarske obitelji serbske, Štefana Nemanja. Štefan Pervověnčani je sprijel věnec kraljevski (korunu) iz Rima i se je venčal prvi za kralja serbskoga lěta 1222., zato se i imenuje Pervověnčanim. Naslov mu je bil: Štepan Pervověnčani kralj i samoderžec vsej serbskoj zemlje i pomorskoj. On je utverdil vladu serbsku i znatno razširil medje svoje zemlje. Bil je ovi slavni vladar i spisovatelj slavjanski i je spisal življenopis svojega pravoslavnoga otca Štefana Nemanje.

Njegov mladji brat Racko je stupil v duhovski stan pod imenom Sava se je stal prvim nadvladikoj serbskim, posvetil ga je patrijarha Nicejski German lěta 1221. Ovi prvi nadvladika serbski Sava je ustanovil i uredil stalnu narodnu serbsku vladu cerkvenu, hierarhiju, čem se je konečno vtverdila slavjanska služba božja i slovstvo slavjansko v Serbljih.

Ta dva slavna brata Štefan Pervověnčani i sveti Sava sta velika dobročinitelja Serbov, prvi je razširil i utverdil svetovnu, drugi duhovnu serbsku vladu. Zato sta obadva v hvaležnom spoměně pri Slavjanih, osobito pri Serbljih, koji sve-

службѣ божјей намѣсто до сада упелѣаного језика славјанскога упелѣал језик латински.

Нај важнѣјша пригодба за славјанску божју службу і за славјанско словство мед Сербљи је јамачно та, да се је основала стална народна сербска влада црквена. То се је згодило о часѣ владе сербскога краља і самодержца Штефана Первовѣчаного, сина славнога праотца владарске обитељи сербске, Штефана Нешанја. Штефан Первовѣчани је спријел вѣнец краљевски из Рима і се је вѣнчал за краља сербскога лѣта 1222. зато се і именује Первовѣчанім. Наслов му је бил: Штепан Первовѣчани краљ і самодержец всеј сербској земљѣ і поморској. Он је утврділ владу сербску і знатно разширил медје своје земље. Бил је ови славни владар і списоватељ славјански і је списал живљенопис својега преславнога отца Штефана Неманје.

Нъегов младѣи брат Рацко је ступил в духовски стан под іменом Сава, се је стал первим надвладикој сербским, посветил га је патријарха Ницејски Герман лѣта 1221. Ови перви надвладика сербски Сава је установил і уредил сталну народну сербску владу црквену, чѣм се је конечно утврділа славјанска служба божја і словство славјанско в Сербљих.

Та два славни брата Штефан Первовѣчани і свети Сава ста велика добротнителиа Сербов, перви је разширил і утврділ световну, други духовну сербску владу. Зато ста обадва в хвалежном спомѣнѣ при Славјаних, особито при Сербљих, којѣ све-

toga Savu po pravici, kako svetitelja visoko časte i mu na slavu spěvaju pěsen: Uzkliknimo s ljubavlju svetitelju Savi . . .

40. Največ se je sveta hristjanska cerkev pomnožila, največ se služba božja v slavjanskem jeziku po obredě pravoslavnom razširila i slovstvo staroslavjansko pismeni cirilskimi največ se obogatilo: ko je veliko i preljudnato pleme rusko-slavjansko sprijelo sveti hristjanski věrozakon.

Trikrat se je luč svete věre v Rusiji zasvětila, prvič o časě Rurika, drugič o časě svete Olge i tretjič o časě kneza Vladimira i onda se je hristjanstvo upeljalo v cěloj ogromnoj deržavě ruskoj.

Perva luč svete hristjanske věre se je v Rusiji prisvětila o časě Rurika, ustanovitelja deržave ruske, koji je vladal od lěta 862. do 879.

Dva brata od družine Rurikove, Askoldi i Dir, sta se oddělila od Rurika i se podala s vojniki svojimi do Carigrada, da bi tamo skusila svoju vojničku sreču. Ko prideta s svojoj vojskoj dolě po Dněpru, osvobodita nenadano město Kijev, kojega prebivavci mirumilovni su Kazarom, danj plačovali i počneta ona dva ondě vladati pod imenom Rusov. Ovoj srěčoj ješče serdečnaja i ješče več ohrabrena, zanašaje se na svoju veliku vojsku se vzdvigneta s svojimi Rusi i s dvěma stoma ladij na Černomorje, poplenita brěge pomorja tračijskoga i obsedeta sam Carigrad lěta 866. pa

тога Саву по правіці, како светітеља вісоко часте і му на славу спѣвају пѣсен: Узклінімо с љубављу светітељу Саві. . .

40. Највеч се је света христјанска церкев помножила, највеч се служба божја в славјанском језіку по обредѣ православном разширила і словство старославјанско пісмені цїрлскімі највеч се обогатило: ко је велико і прелюднато племе руско-славјанско спріјело светі христјанскі вѣрозакон.

Трикрат се је луч свете вѣре в Русіји засвѣтила: первіч о часѣ Руріка, другіч о часѣ свете Олге і третіч о часѣ кнеза Владіміра і онда се је христјансто упельало в бѣлој огромној державѣ руској.

Перва луч свете христјанске вѣре се је в Русіји прісвѣтила о часѣ Руріка, установітеља державе руске, којі је владал од лѣта 862. до 879.

Два брата од дружіне Рурікове, Асколді і Дірста се оддѣлила од Руріка і се подала с војнікі својімі до Царіграда, да бі тамо скусила своју војнічку сречу. Ко прідета с својој војској долѣ по Днѣрѣ, освобіта ненадано мѣсто Кіјев, којега пребівавці міроміловні су Казаром данѣ плачевалі і почнета она два ондѣ владаті под іменом Русов. Овој сречој јещче сердечнѣја і јещче вech охрабрена, занашаје се на своју велику војску, се уздвігнета с својімі Русі і с двѣма стома ладіј на Черноморье, попленіта бреге поморја траціјскога і обседета сам Царіград лѣта 866. па

grozna burja razžene i razbije ruske ladije tako, da su se uzvratili samo neki slabi ostanci v Kijev. Ovim božjim gnjevom prestrašeni ješće nekeršćeni Rusi pošlju muže svoje v Carigrad prosit za sveti kerst. S ovimi muži su prišli iz Carigrada v Kijev svešćeniki, oznanovavei hristjanstva i su prinesli seboj bogoslužebne knjige pravoslavne, spisane nekoje glagolitičkimi, nekoje cirilskimi pismeni; ješće leta 1047. su v Novgorodě prepisovali knjige glagolitičke na cirilicu cerkvenu, onda imenovanu pismom ruskim: pozdněje je pak i v Rusiji, kako v celom slavjanstvě, zavladała sovsem cirilica.

Tako se je vsėjalo pervo sěme svete věre i prosvěte hristjanske v rodovitnu zemlju, koje je vendar stoperv mnogo pozdněje pognalo i obrodilo obilno ovoča.

Rurik je pred smertju leta 879. postavil svojega rodjaka Olega za upravitelja deržave i za askerbnika svojega malolětnoga sina Igora. Oleg je osobito srečno spravoval deržavu i je izvoljil Igoru odrašćenomu ženu v zgodovině ruskoj pre-slavnu Olgu, rodjenu iz Pleskova. Po smerti Olega leta 912. je sprevzel vladu Igor, koji se je dosta srečno vojskoval, pa v vojně proti Drevanom je poginul, zapustivši vdovu Olgu i malolětnoga sina Svatoslava. Dokle je bil Svatoslav malolěten, je vladala njegova mati Olga. Prebivala naj rajše v městě Višegradě — sada selo ležeče na visokom břegu Dněpra, blizo verstu od Kijeva oddaljeno. Olga je vojskoj objezdila čelu drevansku zemlju, zatam se je podala v severnu Rusj

грозна бурја разжене і разбије руске ладіје тако, да су се узвратілі само нѣктері слабі останкі в Кіјев. Овим божјим гњевом престашені јешче некершчени Русі пошљу муже своје в Цариград просит за свети керст. С овимі мужі су прішли із Цариграда в Кіјев свешченикі, озановавци хрістјанства і су прінесли себој кнѣге православне списане нѣкоје глаголітѣчкімі, нѣкоје цїрлскімі писмѣні; јешче лѣта 1047. су в Новгородѣ преписовали кнѣге глаголітѣчке на цїрлицу церквену, онда іменовану писмом руским; поздиѣје је пак і в Русіји, како в цѣлом славјанствѣ завладала совсѣм цїрлица.

Тако се је всѣјало перво сѣме свете вѣре і просвѣте хрістјанске в родовітну земљу, које је вендар стоперв много поздиѣје погнало і обродило обілно овоча.

Рурік је пред смертју, лѣта 879. поставил својега родѣака Олега за управітеля державе і за оскербніка својега малолѣтнога сїна Ігора. Олег је особіто сrechно справовал державу і је ізволил Ігору одрашченому жену в згодовіні руској преславну Олгу, родѣену із Плескова. По смерті Олега лѣта 912. је спревзел владу Ігор, који се је доста сrechно војсковал, па в војні проті Древаном је погинул, запустивші вдову Олгу і малолѣтнога сїна Сватослава. Докле је бил Сватослав малолѣтен, је владала нѣгова маті Олга. Пребівала је нај рајше в мѣстѣ Вішеградѣ — сада село лежече на вісоком брѣгу Диѣпра, близо версту од Кіјева оддалѣно. Олга је војској објезділа цѣлу древанску земљу, затом се је подала в северну Русь

do krajine Novogradske je ustanovila državne davke, razdelila zemlju na manje kraje, imenovane pogoste i učinila vse čto bi narodu koristilo i čim bi zemlja mogla procvétati; povsuda se je skazala osobito skerbljivoj i neobično mudroj. Navrativši se od te ceste v Kijev je živela Olga nekoliko lét mirno i pokojno. Bolje prilétna bivši se je skazala nadobično bistroga uma i visprenoga smisla. Bila je onda ješče paganskoj, pa jedini pravi Bog se je onda uže čestil i slavil v Kijevě i Olga je zaželjela stati se hristjanskoj i zato se je osobno podala v Carigrad v glavno i prestolno město gerčkoga cesarstva, da bi sprijela svetu věru upravo v izvorě. Patrijarh sam ju je podučil v svetoj věřě i je onda ju svetčano kerstil i cesar Konstantin Bagrenorodni, Parfirogenita, sam je bil i kerstni kum 9. septembra lěta 955. Vernivši se v Kijev bogato obdarovana cesarjem gerčkim je želela i svojega sina Svatoslava hristjanstvu pridobiti, pa se nije dal k tomu nakloniti, v ostalom ale nije nikomu zabranjeval, se dati kerstiti. Umerla je Olga — ta denica i luna spasenja — kako ju imenuje častitljivi spisovatelj Nestor, lěta 969. Oplakavali su ju nje sin Svatoslav, njeni unuki i ves narod. Narod ju spoměnja da je bila prebrisanoga uma, cerkev, da je bila sveta i ostali svět, da je bila mudra, Za vreme vlade Olge je Rusija slovela daleko i široko v najuzdalenějših zemljah evropskih.

Tako je drugič zasnětila luč hristjanstva v Rusiju.

до крајине Новоградске, је установила државне давке раздѣлила земљу на мање краје, именоване погосте і учинила все, што би народу користило і чим би земља могла процвѣтати; повсуда се је сказала особито скербљивој і необічно мудрој. Навративши се од те цесте в Кіјев је живела Олга нѣколико лѣт мирно і покојно. Боје прилѣтна бивши се је сказала надобічно бистрога ума і віспренога смісла. Біла је онда јешче паганској, па једіні праві Бог се је онда уже честил і слявил в Кіјевѣ і Олга је зажелела стати се хрїстјанској і зато се је особно подала в Царіград в главно мѣсто герчкога цесарства, да би спрїјела свету вѣру управо в ізворѣ. Патріјарх сам ју је подучід в сватој вѣрѣ і онда ју је светочно керстїл і цесар Константїн Багренородні — Парфірогенїта — сам је біл јї керстні кум 9. септембра лѣта 955. Вернівши се в Кіјев богато обдарована цесарѣм герчкім је желела і својега сїна Сватослава хрїстјанству придобїті: па се нїје дал к тому наклонїті, в осталом але нїје нікому забранївал, се дати керстїті. Умерла је Олга — та денїца і луна спасенїя — како ју іменује частїтљїві спїсоватељ Нестор, лѣта 969. Оплакавалї су ју нѣ сїн Сватослав, нѣні унуки і вес народ. Народ ју спомїња, да је біла пребрїсанога ума, церкев, да је біла света і осталї свѣт, да је біла мудра. За време владе Олге је Русїја словѣла далеко і шїроко в нај уздаленїјшїх земљах европскїх.

Тако је другїч засвѣтїла луч хрїстјанства Русїју.

Svatoslav stupivši v mužska léta je sprijel vladu, se vojskoval junačko i vladal dosta izverstno. Po njegovoj smerti su njegovi sini si razdělili ruske zemlje: Jaropluk je vladal v Kijevě, Oleg v zemlji drevanskoj i Vladimir v Novgorodě léta 973. Poslednič je Vladimir opet sjedinil vse zemlje ruske v jednu državu. Ovi v istině slavni vladar je bil za vreme prvih lét svoje vlade verlo udan i nakloněn paganskoj věřě, razuzdan i okruten. Bolje prilěten se je scěla spreměnil na bolje i stal izverstnim vladarjem. Vladimír je svetčano i slovesno upeljal hristjanstvo v cěloj zemlji ruskoj, čím je dopolnil vručú želju svoje babice, svete Olge. Uže blizo sto lét se je hristjanska věra po malu širila v Rusiji poslednič vsu državu javno ovladala. Vladimir je oznanovavcem hristjanskim rad poslušal, kako njegova babica sveta Olga. K njemu su pošiljali do Kijeva hristjani mohamedani i Judi svoje književnike i učitelje, da bi svojej věřě naklonili njega i pridobili njegovu državu. Nije vědel, kteri od těh věrozakonov bi izbral. Izmed hristjanskih učiteljev je Vladimíra naj več pognul něki učitelj od Gerkov poslan, koji je njemu obseg svetoga pisma kratko rasložil i mu pokazal živopisan obraz strašnoga suda o sudnom dnu. (l. 987.) Vladimir ga obdari bogato i ga odpusti velikoj čestju, pokličě boljare i starešine městne v večě, v sbor, se s nimi posvetuje i po njih svetu pošlje deset razumnih muž izpitovat vlastnosti těh věrozakonov. Procestovali su Bolgarsku, němečke zemlje i pomudili se take

Сватослав ступивши в мужска лѣта је спрїјел владу, се војсковал јуначко і владал доста ізверстно. По његовој смертї су његови сїні сї раздѣлили руске земље: Яроплук је владал в Кїјевѣ, Олег в земљи древанској і Владїмїр в Новгородѣ лѣта 973. Послѣдњиѣ је Владїмїр опет сјединїл все земље руске в једну державу. Ови в їстинѣ славни владар је бїл за време первих лѣт своје владе верло удан і наклоњен паганској вѣрѣ разуздан і окрутен. Боље прилѣтен се је сцѣла спремїл на боље і стал се ізверстним владарѣм. Владїмїр је светчано і словесно упељал хрїстїанство в цѣлој земљи руској, чїм је дополнил вручу жељу своје бабїце, свете Олге. Уже близо сто лѣт се је хрїстїанска вѣра по малу шїрила в Русїї і послѣднїѣ всу державу јавно овладала. Владїмїр је ознановавцем хрїстїанским рад послушал, како његова бабїца света Олга. К њему су пошїљали до Кїјева хрїстїјани, мохамедани і Јудї своје књижевнїкї і учїтеље, да бї својеј вѣрѣ наклоїлї њега і придобїлї његову державу. Нїје ведел ктерї од тѣх вѣрозаконов бї избрал. Измеђ хрїстїанскїх учїтељев је Владїмїра највеч погнул њїкї учїтељ од Герков послан, кої је њему обсег светога писма кратко раздїлїл і му показал живописан образ страшнога суда о судном дну. (л. 987.) Владїмїр га обдарї богато і га одпусти великој честју, покличе бољаре і старешїне мѣстне в вече, в сбор, се с њїмї посветује і по њїх свету пошље десет разумнїх муж їзпїтоват властнїстї тѣх вѣрозаконов. Процестовалї су Болгарску, њѣмечке земље і помудїлї се таке

v Carigradě i onda se vernuli opet domu do Ki-jeva i su ushitjeno pripovědovali, kako veličastno se v Carigradě božja služba služi. Veliki knez sklene stati se hristjanom, samo neče pred Gerki ponižati se i prositi jih za sveti kerst, zato si umisli věru hristjansku, tako rekuč, si pribojovati (l. 988.) Zato prijadri i priljadja s velikoj vojskoj k Hersonu blizo Sevastopolja i prinuti ovo od starodavna bogato i slavno město, da se mu mora poddati i se tamo da s svojimi boljari kerstiti, berzo zatěm se věnča, oženi, s carevněj Anoj, sestroj cesarjev Basilija i Konstantina. Ova svatba je mnogo koristila oběma deržavama. Sada se verne, v svoje prestolno město, da bi dal kerstiti svoju detcu i svoj narod. Pripravljali su se k toj velikoj, narodnoj svečanosti těm, da su razorili i razrušili podobe molikov. Narod je obilno oplakal svoje dosadajne molike i paganske obredě. Zatěm proglasi Vladimir v městě, da ima vse ljudstvo rusko pristupiti sveti kerst prijimat: tu priburi ves narod, naslědovaje kneza i boljare, v velikih trumah i gromadah na brěg Dněpra, da bi sprijelo sveti kerst. Odrašćeni se ustupe v vodu do pers i do vrata, otc i matere derže detca svoja na ruku, duhovniki, svećeniki čitaju kerstne molitve i spěvaju hvalu gospod — bogu.

Vladimir se je scěla prejinačil naukom hristjanstva i pričinjačem žene svoje, velike kneginje, Ane; popred je bil razuzdan, ljutit i okruten, sada se je spreměnil v vladarja krěpostnoga, prijaznoga i krotkoga.

в Цариградѣ і онда се вернули опет дому до Кијева і су узхитѣно приповѣдовали, како велічашно се в Цариградѣ божја служба служи. Великі кнезсклене статі се христјаном, само нече пред Герки понижати се і просити јих за свети керст, зато си умисли вѣру христјанску тако рекуч, си прибојовати (л. 988.) Зато пријадри і приладја с великој војској к Херсону близо Севастопоља і принути ово од стародавна богато і славно мѣсто, да се му мора поддати і се тамо да с својими бољари керстити, берзо затѣм се вѣнча, ожені, с царевној Аној, сестрој цесарьев Басиліја і Константина. Ова сватба је много користила обѣма државама. Сада се верне в своје престолно мѣсто, да би дал керсити своју дѣтцу і свој народ. Приправљали су се к тој великој народној свечаности тѣм. да су разорили і разрушили подобе моликов. Народ је обилно оплакал своје досадајне молике і паганске обредѣ. Затѣм прогласи Владімир в мѣстѣ, да има всељудство руско приступити свети керст пријимат: ту прибурі вес народ наслѣдоваје кнеза і бољаре, в великих трумах і громадах на брѣг Диѣпра, да би спријело свети керст. Одрашчени се уступе в воду до перс і до врата, отци і матере держе дѣтца своја на руку, духовнікі, свешченікі читају керстне молитве і сцѣвају хвалу Господ — богу.

Владімир се је сцѣла прејначил науком христјанства і прічинјанјем жене своје, велике кнегинје Ане; допред је бил разуздан, љутит і окрутен, сада се је спремѣнил в владарѣа крѣпостнога, пријазнога і кроткога.

Sada se je veselo širila prosvěta i učenost v prostranih zemljah ruskih i se povsuda upeljala božja služba po obredě pravoslavnom v slavjanskem jeziku, največ pismeni cirilskimi, osobito pod vladoj sina Vladimirova velikoga kneza Jaroslava, koji je vseserdno miloval knjige slavjanske (od l. 1019. do 1054.); on je poklical iz Bolgarije bolgarske svešćenike i cerkvene pevce v Rusiju i je kupoval mnogo knjig bolgarskih glagolitoj pisanih, glagolitičke su se marljivo prepisovale iz glagolice na cirilicu v Rusiji imenito v samostaně v ruskom Novgorodě, onda take na jugu slavjanstva na svetoj gorě („athos“), kdě je bil ruski samostan založen, v kojem su se za Rusj marljivo i priležno prepisovale knjige bogoslužebne i jini spisi iz glagolice na cirilicu.

Na svetoj gorě je 20 samostanov, 600 cerkev i kapelic; i veleučeni i slavnoznani Rus Gregorovič je ješče lěta 1844. tamo pregledal 450 slavjanskih rukopisov. Iz tamošnjih dvajset samostanov jih je devet, koji su ali do sadajne dobe slavjanski ali su naj manje někada bili slavjanski i to su slědeći: samostan svetoga Pavla, Simopetra, Grigorija, Rusiko, Ksenof, Zograf, Hilandar (serbski), Filotei i Karakala.

V Rusiji se ob onom časě latinska služba božja s latinskim duhovničtvom nije nikada upeljala. Samo jedenkrat se je nešto takoga pokusilo pa naprazno, zastonj i zabadava. Pred lětom 968. za vreme kneza Svatoslava je osnoval němečki cesarj Oto I. v Mogunci (Majnci) biskupstvo naslovno rusko, že-

Сада се је весело ширила просвѣта і ученост в пространіх земљах рускіх і се повсуда упељавала божја служба по обредѣ православном в славјанском језіку, највеч писмені цїрїлскімі, особіто под владој сїна Владімірова великога кнеза Яро-слава, који је всесердно мїловал кнїге славјанске (од л. 1019. до 1054.); он је поклицал из Болга-рїје болгарске свешченіке і церквене певце в Русїју і је куповал много кнїг болгарскїх глаголі-тој писанїх, глаголітїчке су се марљиво препісо-вале із глаголице на цїрїлицу в Русїји іменіто в са-мостанѣ в руском Новгородѣ, онда таке на југу славјанства на светој горѣ („athos“), кдѣ је бїл рускі самостан заложен, в којем су се за Русь марљиво і прїлежно препісовале кнїге богослу-жебне і јїні списї із глаголице на цїрїлицу.

На светој горѣ је 20 самостанов, 600 цер-кев і капелїц, і велеучені і славнознані Рус Гре-горовїч је јешче лѣта 1844. тамо прегледал 450 славјанскїх рукописов. Із тамошнїх двајсет само-станов јїх је девет, који су алї до садајне добе славјанскї алї су нај манје нѣкада бїлі славјанскї і то су слѣдечї: самостан светога Павла, Сїмо-петра, Грїгорїја, Русїко, Ксеноф, Зограф, Хїлан-дар (сербскї), Фїлотеї і Каракала.

В Русїји се об оном часѣ латїнска служба божја с латїнскїм духовнїцтвом нїје нїкада упељала. Само једенкрат се је нѣчто такога покусіло па напрасно, застонѣ і забадава. Пред лѣтом 968. за време кнеза Сватослава је основал нѣмечкї цесарь Ото I. в Могунци бїскупство насловно руско, же-

leč te slavjanske zemlje najpred duhovnoj potle take svetovnoj svojej vladě podjarmiti : pa biskupa v Rusiju poslanoga, svetoga Vojtěha je ovdašnje ljudstvo iz zemlje izgnalo.

Ješče jedna zanimiva zgodba zasluži, da se ovdě spomēni, koja se je slučila pri upeljevanji hristjanstva v Rusiji o časě velikoga kneza Vladimira. V lětih 982. i 983. se je Vladimir, ješče pagan, verlo srečno vojskoval i svoju vladu razširil od Buga do samoga baltičkoga morja ; za te velike pobēde je hotěl se svojim molikom zahvaliti i njih oltarje po pagansku pokropiti s ljudskoj kervju. Boljari i starešine narodni mu nasvetuju, da se ždreba, kocka, kto se ima medlam žertvovati, i ždreba ali kocka pade i zadene nekoga mladoga Varjaga, hristjana : i sin i otec se ustavita i se uzprotivita, narod nju svlada i usmertí. To sta dva perva i posleđnja, koliko se vė, mučenika hristjanstva v Kijevě. —

леч те славјанске земље најпред духовној потле
таке световној својеј владѣ подјарміті: на бискупа
в Русіју посланога, светога Војтѣха је овдашње
људство із земље ізгнало.

Јешче једна заједна згодба заслужи, да се
овдѣ спомѣни, која се је случила при упелѣванјі
христјанства в Русіји о часѣ великога кнеза Вла-
діміра. В лѣтих 982. і 983. се је Владімір, јешче
паган, верло сречно војсковал і своју владу раз-
ширил ол Буга до самога балтїчкога морѣа: за те
велике побѣде је хотел се својим моликом захва-
літі і нѣх олтарѣ по паганску покропіті људској
кервју. Болѣари і старешіне народні му светују,
да се ждреба, коцка, кто се іма молдам жертво-
ваті і ждреба алі коцка паде і задене нѣкога мла-
дога Варјага христјана: і сін і отец се уставіта
і се узпротівіта, народ нју свлада і усмерті. То
ста два перва і послѣдња, колико са вѣ, мученіка
христјанства в Кіјевѣ. —

KAKO STOJI SLAVJANSKO SLOVSTO V SADAJNOJ DOBĚ?

41. Slavjanski jezik je samo jedan jedini, kako je bil starogerčki jezik take samo jedan jedini, ako ravno se je pisavalo četirmi gerčkimi narečji.

Književna sadajna slavjanščina je razděljena na osem děllov, to je na četiri glavne književne jezike, (prikladněje bi se reklo: narečja ali dialekte) i na četiri manje književne jezikiče.

Glavni književni jeziki su :

1. Jezik ruski, kojim pišu Rusi, i to Velikorusi, Malorusi i Bělorusi, njih . . .	51,184.000.
2. Jezik horvatskoserbski, kojim pišu Horvati i Serbi, njih . . .	6,095.000.
3. Jezik česki, kojim pišu Čehi i Moravani, njih . . .	4,414.000.
4. Jezik poljski, kojim pišu Poljaki, njih . . .	9,365.000.

Menji književni jeziki su :

IV.

КАКО СТОЈИ СЛАВЈАНСКО СЛОВСТВО В САДАЈНОЈ ДОВЪ?

41. Славјанскі језік је само једен једині, како је бил старогерчки језік таке само једен једині, ако равно се је писавало четірми герчкіми наречјі.

Књижевна садајна славјаншчина је раздѣљена на осем дѣлов, то је на четірі главне књижевне језіке (прикладнѣје бі се рекло : наречја алі діалекте) і на четірі манје књижевне језікіче.

Главні књижевні језікі су :

1. Језік рускі, којім пишу Русі, і то Велико-русі, Малорусі і Бѣлорусі, ных . . . 51,184.000.
2. Језік хорватскосербскі, којім пишу Хорваті і Сербі, ных . . . 6,095.000.
3. Језік ческі, којім пишу Чехі і Моравані, ных . . . 4,414.000.
4. Језік польскі, којім пишу
Польакі, ных . . . 9,365.000.

Менї књижевні језікі су :

1. Bolgarski, kojim pišu Bolgari, njih	3,587.000.
2. Gorotanskoslovenski, kojim pišu Slovenci, njih	1,151.000.
3. Ugerskoslovenski, kojim pišu Slovaki, njih	2,753.000.
4. Lužičkoserbski, kojim pišu lužički Serbi, njih	142,000*).

TO nije škodljivo slavjanskomu slovstvu i narodnoj prosvětě, da govorimo različna narečja, podnarečja i raznorečja: pa to je naj već škodljivo, da pišemo naměště v jednom jedinom književnom jeziku slavjanskom — uzajemnom — v osmi neuzajemnih književnih jezikov i jezikičov, jer tēm razdělimo slavjanske spisovatelje, čitatelje i knjige na osem dělův, da imamo osem različnih literatur i směšnih literaturic, naměště jednoga velikoga i veličanstvenoga slovstva vseslavjanskoga.

Na kratko se to niti ne može kazati i dopovědati, koliko ta gerda razčepljenost, nesloga i neuzajemnost škoduje slovstvu, prosvětě i narodnom blagostanju. Jedna naj većih skerbi slavjanskih spisovateljev budi zato, da se ta razčepljenost, nesloga i neuzajemnost slovstvena odstrani, da počnemo pisati uzajemno. Slavni J. Kolar piše o tom: „Kdo ve slovanském národu počet ná-

*) Po narodopisě Šafařikovom 1849. — Po naj novějšim sčtanji je Bolgarov vse skupa 6,835.000.

1. Болгарські, којім пішу Болгари, нѣх	3,587.000.
2. Горотанскословенські, којім пішу Словенці, нѣх	1,151.000.
3. Угерскословенські, којім пішу Словакі, нѣх	2,753,000.
4. Лужічкосербські, којім пішу лужічкі Сербі, нѣх	142,000*).

То ніје шкодливо славјанському словству і народној просвѣтѣ, да говорімо различна наречја, поднаречја і разноречја: па то је највеч шкодливо, да пішемо намѣстѣ в једном једіном књижевном језіку славјанском — узајемном — в осмі не узајемніх књижевніх језіков і језікічов, јер тѣм раздѣлімо славјанске спісователѣ, читателѣ і кніге на осем дѣлов, да імамо осем различніх літератур і смѣшніх літературіц, намѣстѣ једнога великога і величанственога словства всеславјанскога.

На кратко се то ніті не може казати і доповѣдати, колико та герда разцѣпљеност, неслога і неузајемност шкодује словству, просвѣтѣ і народном благостанју. Једна највечјіх скербі славјанскіх спісователѣв буді зато, да се та разцѣпљеност, неслога і неузајемност словствена одстрані, да почнемо писати узајемно. Славні Ј. Колар піше о том: „Кдо ве славјанском народу почет на-

*) По народопісѣ Шафаріковом 1849. — По најновѣјшім счїтанјі је Болгаров все скупа 6,835.000.

reči umenšuje, ten má takovou zásluhu, jako ten nejslavnější auctor a spisovatel.“ —

Čto to znači, pisati uzajemno?

Pisati uzajemno znači: pisati v dosadajnih književnih jezikih pa tako, da se oni po malu bližaju, med seboj podobněji prihadjaju na toliko, da bi književen Slavjan za potrebu razumel vsaku uzajemno spisano slavjansku knjigu:

42. Je li moguće uzajemno pisati?

Jamačno je moguće i to ješče dosta lahko. Stari Gerki su govorili i pisali v četirih narečjih, pa su vendar imeli samo jeden gerčki jezik i samo jedno gerčko slovstvo. Mnogi sadajni izobraženi narodi, na priměr: Francusi, Italijani, Angleži i Němci imaju več i različnějih narečij i podnarečij, nego mi Slavjani i predce imaju samo po jeden književen jezik. Čto je pri jinih narodih moguće, čto pri njih djansko obstoji, bi ne vědel, začto bi imelo biti nemoguće samo pri nas Slavjanih? — Isti naši priprosti ljudi razna narečja govoreči, slovnice neznajuči, znadu vendar govor tako obrnuti, da se govoreči za silu razume: bi morala biti vendar čudna, ako bi samo naši spisovatelji, samo naši književni i učeni muži pišuči za vse Slavjane, ne znali ali ne hotěli svoj dosadajni književni jezik malo obrnuti, popraviti i poravnati, da bi barem za silu razuměli i ostali Slavjani.

Pisati uzajemno, približevavno, nije samo moguće, nego je ješče prilično lahko.

речіј уменьшује, тен ма таковоу заслугу, јако тен неј славнѣјши ауктор а спісователь.“ —

Что то значи, писати узајемно?

Писати узајемно значи: писати в досадајних књижевних језікѣх па тако, да се оні по малу бліжају, мед себој подобнѣји прѣхадѣју на толіко, да бі књижевен Славјан за потрѣбу разумел всаку узајемно спісану славјанску кнѣгу.

42. Је ли могуће узајемно писати?

Јамачно је могуће і то јешче доста лехко. Старі Геркі су говорілі і писалі в четіріх наречјѣх, па су вендар імелі само једен герчки језік і само једно герчко словство. Многі садајні ізображені народі, на примѣр: Францусі, Італіјані, Англежі і Нѣмці імају веч і различнѣјих наречіј і поднаречіј, него ми Славјані і предце імају само по једен књижевен језік. Что је прі јіних народіх могуће, что прі нѣх дјанско обстојі, бі не ведел, зачто бі імело біті немогуће само прі нас Славјаніх? — Істі наші пріпрости лѣуді разна наречја говоречі, словніце незнајучі, знаду вендар говор тако обернуті, да се говоречі за сілу разуме: бі морала біті вендар чудна, ако бі само наші спісователь, само наші књижевні і учені мужі пішучі за все Славјані не зналі алі не хотѣлі свој досадајні књижевні језік мало обернуті, поправіті і поравнати, да бі барем за сілу разумѣлі і осталі Славјані.

Писати узајемно, прібліжеванно ніје само могуће, него је јешче прілічно лехко.

Tërja se samo slédeče :

Spisovatelj slavjanski hoteč pisati samo za svoje pleme piši nepreměno v svojem dosadajnom književnom jeziku, to je : spisovatelj ruski za Ruse po rusku, serbski za Serbe po serbsku, česki za Čehe po česku, poljski za Poljake po poljsku i tako dalje.

Naprotiv : ako spisovatelj slavjanski naměrava spisati nečto tako izverstnoga i važnoga, tako imenitnoga i visprenoga, da bi imeli čitati i razuměti vsi Slavjani zajedno, stejně — a on piši onda opet v svojem dosadajnom književnom jeziku, Rus po rusku, Serb po serbsku, Čeh po česku, Poljak po poljsku ale — i v tom postoji vsa razlika — on piše uzajemno.

I to je prilično lahko.

Ne tërja se, da bi moral uzajemni spisovatelj znati vsa slavjanska narečja, ali da bi moral morebiti v vsěh spisovati, nego da bi spisoval samo v svojem dosadajnom jeziku — po uzajemno i da bi knjige uzajemno spisane razuměl.

Ne tërja se, da bi morali pisati něk nov književn jazyk — nego dosadajni književni jazyk pa tako, da bi se, koliko moguče, približeval ostalim narečjem.

Ne tërja se, da bi se vse razlike naših dosadajnih književnih jazykov morale poravnati, nego samo některé, samo one, koje spisovatelj rado i lahko poravna

Тврја се само слѣдече :

Спісователь славјанскі, хочеч пісати само за своје племе, піші непремено в својем досадајном књижевном језіку, то је: спісователь рускі за Русе по руску, сербскі за Сербе по сербску, ческі за Чехе по ческу, польскі за Пољаке по польску і тако даље.

Напротив: ако спісователь славјанскі намѣрава спісати нѣчто тако ізверотнога і важнога, тако іменитнога і віспренога, да бі імелі читати і разумѣти всі Славјані заједно, стејнѣ — а он піші онда опет в својем досадајном књижевном језіку, Рус по руску, Серб по сербску, Чех по ческу, Пољак по польску але — і в том обстојі вса разлика он піші узајемно.

І то је прілично лехко.

Не тврја се, да бі морал узајемні спісователь знати вса славјанска наречја, али да бі морал моробіті в всѣх спісовати, него да бі спісовал само в својем досадајном језіку — па узајемно, і да бі књи́ге узајемно спісане разумѣл.

Не тврја се, да бі моралі пісати нек новкњи́жен језік — него досадајні књи́жені језік па тако, да бі се колико могуче пріближевал осталим наречјем.

Не тврја се, да бі се все разлике наших досадајних књи́женіх језіков морале поравнати, него само нѣктере, само оне, које спісователь радо і лехко поравна.

Ne těrja se, da bi se uzajemne popravke upel-
jale v jeden mah, na vrat na nos, nego po malu,
po časě.

Ne těrja se, da bi vsi slavjanski spisovatelji
morali početi uzajemno pisati, nego v vsakom ple-
meni slavjanskem samo někoji, samo naj izverst-
nějši, samo oni, koji su nadehnuti svetoj slogoj i
slavjanskoj uzajemnostju.

☛ Ne těrja se niti od těh uzajemnih spisovateljev,
da bi imeli vse svoje spise i knjige uzajemno
spisovati, nego samo one, koje su naměnjene všem
Slavjanom, koje su tako izverstne i važne, tako
imenitne i visprene, da bi jih imeli čitati i razu-
měti vsi Slavjani.

43. Kako se ima pisati uzajemno?

Pisati uzajemno uči moja knjiga kojej je na-
slov: „Uzajemni pravopis slavjanski, to je: uzajemna
slovnica ali mluvnica slavjanska.“

Ovdě stoj samo jedno pravilo: Cirilica grad-
janska priměрно uredjena budi nam v
spiseh i knjigah všem Slavjanom naměn-
jenih azbukoj vseslavjanskoj.

Sramota i grěhota — brez vse zaměre budi
rečeno — nam spisovateljem, da jednoga istoga
naroda sini tako različno pisarimo: jedni cirilicoj,
drugi latinoj; jedni azbukoj ruskoj drugi serbskoj,
jedni abecedoj poljskoj drugi obdojnoj česko-hor-
vatsko-slovenskoj. Kada ljubitelj slovstva slav-
janskoga i prosvěte narodne promotri totu žalo-
stnu razcěpljenost i razdrobljenost: serdce mu
mora proplakati stranoj od tuge, stranoj od gnjeva

Не тврја се, да би се узајемне поправке упелјале в једен мах, на врат на нос, него по малу, по часѣ.

Не тврја се, да би всі славјанскі спісователѣ морали почети узајемно спісовати, него в сваком племені славјанском само нај ізверстнѣјші, само они, који су надехнути светој слогај і славјанској узајемностју.

Не тврја се ніті од тѣх узајемних спісователѣв, да би имелі все своје списе і књиге узајемно спісовати, него само оне, које су намѣњене всѣм Славјаном, које су тако ізверстне і важне, тако іменитне і віспрене, да би јих имелі читати і разумѣти всі Славјани.

43. Како се іма писати узајемно?

Писати узајемно учи моја књига, којеј је наслов: „Узајемні правопис славјанскі то је: узајемна словница алі млувница славјанска.“

Овдѣ стој само једно правило: Цірілица грађанска прімѣрно уредѣна буді нам в списех і књигах всѣм Славјаном намѣњених азбукој всеславјанској.

Срамота і грѣхота — брез все замѣре буді речено — нам спісователѣм, да једнога істога народа сіні тако различно писарімо: једні цірілицој другі латиној; једні азбукој руској, другі сербској, једні абецедој полској другі обдобној ческо-хорватско-словенској. Када лјубителѣ словства славјанскога і просвѣте народне промотрі тоту жѣлостну раздѣљеност і раздробљеност: сердце му мора проплакати страној од туге, страној од гњева

osobito, jer ta različna pisarija ne izvira toliko iz jezika samoga, nego veći del iz naše nesloge, iz naše neuzajemnosti, po kateroj spisovatelji različnih naših plemen nerédko jeden isti zvuk, jedno isto slovo brez vse potrebe različno pisavamo. Toj nesložnoj i neuzajemnoj pisariji se mora konec učiniti tēm, da se azbuka gradjanska upelje za azbuku vseslavjansku i to iz več uzrokov, ovdě stojte samo někoji :

1. Azbuka gradjanska je za nas naj popolnėjši alfabet, ona ima za vsaki slavjanski zvuk svoje vlastno pisme, ni ji potreba pismena kerpati, na priměr : ž, š, č ali stavljati nemotorno po dvě pismeni za jeden zvuk, na priměr : ch, sz, cz.

2. Azbuka gradjanska nam je sveta, jer ima svoju izverstnost, svoj unuternji slavjanski osnov, kako glagolica i cirilica cerkvena, od svetoga Cirila.

3. Azbuka gradjanska je upravo naša vlastnina slavjanska i uže radi toga vsakomu pravomu Slavjanu mila i draga.

4. Azbuka gradjanska je verlo ugodna i ugledna, da se može svobodno uzporediti s vsakim i naj uglednėjšim pismom. — Poslednič, čto je iz vsega ješće naj važnėjše i bi samo za se uže dostačovalo, da se azbuka gradjanska od vsega slavjanstva sprime za uzajemni alfabet.

5. Azbuka gradjanska je čudnovito daleko i široko po světě razprostranjena, namreč : v polovině Evrope, v tretjině Asije i v dosta velikom prostorě Amerike ; azbukoj pišu Rusi, Serbi i Bolgari, to je blizo 62,000.000, čitaj : dva i šestdeset

особито, јер та различна писарија не извѣра толико из језика самога, него вечји дѣл из наше неслоге, из наше неузајемности, ро ктерој списоватељи различних наших племен нерѣдко једен исти звук, једно исто слово без все потрѣбе различно писавамо. Тој несложној и неузајемној писарији се мора конец учинити тѣм, да се азбука грађанска упелѣе за азбуку всеславјанску и то из веч узроков, оvdѣ стојте само нѣкоји

1. Азбука грађанска је за нас нај поплнѣјши алфавет, она има за сваки славјански звук своје властно писме; ни ји потрѣба писмена керпаті, на примѣр: ж, ш, ч али стављати неоторно по двѣ писмени за једен звук, на примѣр: ch, sz, cz.

2. Азбука грађанска нам је света, јер има своју изверстност, свој унутерњи славјански основ, како глаголица и цѣрѣлица церквена од светога Цѣрила.

3. Азбука грађанска је управо наша властнина славјанска и уже ради тога свакому правому Славјану мѣла и драга.

4. Азбука грађанска је верло угодна и угледна, да се може свободно узпоредити с свакиm и нај угледнѣјшим писмом. — Послѣднѣч, что је из всега јешче нај важнѣјше и бѣ само за се уже достачовало, да се азбука грађанска од всега славјанства спрѣме за узајемни алфавет:

5. Азбука грађанска је чудновито далеко и широко по свѣтѣ разпространѣна, намреч: в половинѣ Европе, в третѣинѣ Асїји и в доста великом просторѣ Америкѣ; азбукој пишу Руси, Сербї и Болгарї, то је близо 62,000.000, читај два и шестдесет

milijonov Slavjanov. Nad vse to se azbuka ješče neprestano širi i nedvojbeno budu sprijeli asijski narodi graničeči na Rusj od Rusov prosvětu i zajedno take pismena cirilska. V samom dělě zauzima uže sada cirilica ogromen prostor; od Salonika na Srědozemnom morji do rěke Amura na medji kitajskoj, od Neve na baltiĉkom morji do Tiflisa v maloj Asiji, od Arhangeljska na bělom morji do morja ĉernoga od Ćernogore do Kamĉake i ješče dalje. Kako se mora spisatelju cirilicoj pišuĉemu serdce radostju širiti, kada pomisli, da je domovina njegove cirilicoj spisane knjige ves široširoki svět cirilski.

Kako bi se pak cirilica gradjanska morala urediti, da bi bila uzajemna, to je prikladna vsēm nareĉjem, vsemu slavjanstvu?

Cirilica gradjanska je uže sada tako izverstna, da je potreba poravnati v njej samo jednu jedinu stvar. To je:

Ne sastavljajmo po dvě pismeni v jednu pismensku podobu, sliku: nego pišimo vsako pismo po sebě, osobito *j* i *ѵ*.

To bi činili ovako:

Pisali bi za samoglasnike jednostavne *a*, *e*, *i*, *o*, *y*; naměsto samoglasnikov jotovanih, jotom (*j*) složenih, stojeĉih v početku sloga, silabe *я*, *e*, (*ѵ*), *u* — *ю*, bi se pisalo *ja*, *je*, *ji*, *jo*, *ju*; naměsto samoglasnikov jerovanih, jerom (*ѵ*) složenih, stojeĉih po soglasnikih *я*, *ѵ*, *u*, — *ю*, bi se pisalo *ѵa*, *ѵe*, *ѵi*, *ѵo*, *ѵy*; i naměsto *щ* i serbskih *љ*, *њ*, *ђ*, *ћ* bi se pisalo *шч*, *ль*, *кѵ*, *ѵѵ*, *ч* ali *тѵ*.

миліонон Славјанов. Над все то се азбука јешче непрестано шірі і недвојбено будуспріјелі асіјскі народі гранічечі на Русь од Русов просвѣту і заједно таке пісмена цїрїлска. В самом дѣлѣ заузіма уже сада цїрїлица огромен простор; од Салонїка на Срѣдоземном морї до рѣке Амура на медї кїтайској, од Неве на балтїчком морї до Тїфліса в малој Асії, од Архангелска на бѣлом морї до морья чернога, од Черногоре до Камчакє і јешче даље. Како се мора спїсателю цїрїлицој пішучему сердце радостју шїріті, када помїслі, да је домовїна нєгове цїрїлицој спїсане кнїге вес шїрошірокї свѣт цїрїлскї.

Како бї се пак цїрїлица градњанска морала уредїті, да бї бїла узајемна, то је прїкладна всѣм наречјем, всему славјанству?

Цїрїлица градњанска је уже сада тако ізверстна, да је потрѣба поравнати в нєј само једну једїну ствар. То је:

Не состављајмо по двѣ пісменї в једну пісменску подобу, слїку: него пішімо всако пісмо по себѣ, особїто *ј* і *ѡ*.

То бї чїнілі овако:

Пїсалї бї за самогласнїке једноставне *а*, *е*, *ї*, *о*, *у*; намѣсто самогласнїков јотованїх, јотом (*ј*) сложенїх, стојечїх в почетку слога, сілабе *я*, *е* (*ѣ*), *и* — *ю*, бї се пісало *ја*, *је*, *јї*, *јо*, *ју*; намѣсто самогласнїков јерованїх, јером (*ѡ*) сложенїх, стојечїх по согласнїкїх *я*, *ѣ*, *и*, — *ю*, бї се пісало *ѡа*, *ѡе*, *ѡї*, *ѡо*, *ѡу*; і намѣсто *щ* і сербскїх *ѡ*, *ѡ*, *ђ*, *ћ* бї се пісало *шч*, *лѣ*, *нѣ*, *дѣ*, *ч* алї *тѡ*.

Tako uredjena azbuka bi bila spodobna za vsa naša narečja, za vse slavjanstvo. Obširneje vidi v mojej uzajemnoj slovnici slavjanskoj.

PESNI CIRILOVSKE.

Pěsem Cirilova.

44. Hospodine, pomiluj ny !
Jesu Kriste, pomiluj ny !
Ty spase všeho míra,
spasiž ny i uslyšiž
Hospodine hlasy naše!
Daj nam všem Hospodine,
žizn a mír v (naši) zemi.
Krleš, Krleš, Krleš.

Ova kratka, pa prezanimiva pěsmica, je prvi i najstarějši spoměnik hristjanstva v Čehah upeljanoga. Věropodobno je složena od apostolov slavjanskih Cirila i Metoda ali od pomočnikov nju, jer ovu pěsem je priprosto ljudstvo česko skupa pělo uže léta 973. pri posvećenji pervoga biskupa pražskoga Dětmara i ju spěvava maličko v jeziku spreměnjenu do naše dobe. Ta pěsmica bi se mogla naj prikladněje imenovati cirilova — svetomu Vojtěhu se nikako ne može pripisati, koji je bil kako je znano, protivnik slavjanske službe božje. Besěda te pěsmice ima značaj čěla pravoslavni, napěv presno starocerkveni, je podoben napěvu

Тако уредњена азбука би била сподобна за
вса наша наречја, за все славјанство. Обширнѣје
види в мојеј узајемној словниці славјанској.

ПЪСНИ ЦІРІЛОВСКЕ.

Пъсем Цірілова.

44. Господіне помілуј нас!
 Јѣсу Крісте помілуј нас!
 Ті спасе всега свѣта,
 спасі нас і усліші
 Господіне гласе наше!
 Дај нам всѣм Господіне,
 сречу і мір в (нашеј) земљи.
 Помілуј, помілуј, помілуј нас!

Ова кратка па презаніміва пѣсница, је перві
і нај старѣјші спомѣник хрістјанства в Чехах у-
пельаного. Бѣроподобно је сложена од апостолов
славјанскіх Ціріла і Метода алі од помочніков њу,
јер ову пѣсем је припросто људство ческо скупа
пѣло уже лѣта 973. при посвеченіи првога біскупа
пражскога Дѣтмара і ју спѣвава малічко в језіку
спремѣнѣну до наше доба. Та пѣсмица би се мо-
гла нај прикладнѣје іменовати цірілова — светому
Војтѣху се нікако не може приписати, који је біл,
како је знано, противнік славјанске службе божје.
Бесѣда те пѣсмице іма значај сцѣла православні,
напѣв пресно староцерквені, је подобен напѣву

praefationis zapadne cerkve. Ta pësmica je vëropodobno složena v Bolgariji prie ko sta sv. Ciril i Metod prišla v veliku Moravu, samo sta ju seboj prinesla i se v Čehah do našega vremena spëvava; ona izvira jesče iz onoga vremena, ko je bila samo jedna jedina, občna, sveta cerkev božja, ne razděljena na iztočnu i zapadnu; zato je nam Slavjanom ta pësmica tako častitljiva, tako mila i draga. Ovdě je maličko spreměnjena, da ju Slovenci ložeje razume.

K česti sv. Cirilu i Metodu.

Pësem gorotansko-slovenska.

45. Dvě světlě zvězdě bliščete

na nebě nam Slavjanom :

oj sveti Ciril i Metod !

na nebě nam Slavjanom.

Sta svetu věru širila

slavjanska dva apostola :

oj sveti Ciril i Metod !

slavjanska dva apostola.

Slavjansko pismo stvorila,

Slavjane prosvěčavala :

oj sveti Ciril i Metod !

Slavjane prosvěčavala.

praefationis западне цркве. Та пѣсмица је вѣроподобно сложена в Болгаріји прие ко ста св. Ціріл і Метод пришла в велику Мораву, камо ста ју се бој принесла і се в Чехах до нашега времена спѣвава; она извѣра јешче из онога времена, ко је била само једна једина, обчна, света церкев божја, не раздѣљена на источну і западну; зато је нам Славјаном та пѣсмица тако частитљива, тако мила і драга. Овдѣ је малічко спремѣњена, да ју Словенци ложеје разуме.

К честі светому Цірілу і Методу.

Пѣсем горотанско-словенска.

45. Двѣ свѣтлѣ звѣздѣ блішчетѣ
на небѣ нам Славјаном:
ој светі Ціріл і Метод!
на небѣ нам Славјаном.

Ста свету вѣру шіріла
славјанска два апостола:
ој светі Ціріл і Метод!
славјанска два апостола.

Славјанско пісмо створіла,
Славјане просвѣтѣвала:
ој светі Ціріл і Метод!
Славјане просвѣтѣвала.

Slavjanski ves rod ljubila,
za vse Slavjane molita :
oj sveti Ciril i Metod !
za vse Slavjane molita.

Da Bog razúm nam razsvětli,
ljubavju serce razjiskri :
oj sveti Ciril i Metod !
ljubavju serce razjiskri.

Da se hristjansko ljubimo,
po bratsku se podpiramo :
oj sveti Ciril i Metod !
po bratsku se podpiramo.

Da nas od zla osvobodi,
obilno nas blagoslovi :
oj sveti Ciril i Metod !
obilno nas blagoslovi.

Славјанскі вес род любіла,
за все Славјане моліта:
ој светі Ціріл і Method!
за все Славјане моліта.

Да Бог разум нам разсвѣтлі,
любавју сердце разіскрі:
ој светі Ціріл і Method!
любавју сердце разіскрі.

Да се христјанско любімо,
по братску се подпірамо:
ој светі Ціріл і Method!
по братску се подпірамо.

Да нас од зла освободі,
обілно нас благослові:
ој светі Ціріл і Method!
обілно нас благослові.

Na den sv. Crhy a Strachoty.

Česká.

46. Svatý Crho a Strachoto,
naši patronové,
svatých biskupův ozdobo,
naši zástupcové : —
Orodujte, orodujte
a za nás se přimlouvejte,
o svatí otcové !

Z východních jste krajin přišli
do země slovanské,
nám nejprvnější hlásali
učení křesťanské : —

Vy jste nás v Kristu zplodili,
o otcové svatí
víře křesťanské učili,
dali Boha znáti : —

Velice jste pracovali,
když jste lid učili,
byste nás Kristu získali,
v bídě nouzi byli : —

Pokrmem drabých svátostí
lid jste nasýtili,
v svaté víře i stálosti
všecky utvrdili : —

O milí svatí otcové!
na nás spomínejte,
ač jsme nehodní synové,
přec se k nám vždy znejte: —

Od moru, hladu rozbroje
na vždy ostříhejte,
radost svatého pokoje
šťastně vyžádejte: —

Píseň k sv. Václavu.
Česká.

47. Svatý Václave!
vévodo České země,
kněže náš!
pros za ny boha,
svatého ducha. Kyrielejson.

Nebeskef jest dvorstvo krásné:
blažě tomu, ktož tam pójde
v život věčný,
oheň jasný
svatého ducha. Kyrielejson.

Pomoci tvé žádámy:
smiluj se nad námi;
utěš smutné,
otveď vše zlé,
svatý Václave! Kyrielejson.

Ova pësem ima izvirno samo te tri verste i je prestara, uže Beneš iz Veitmile (umerl lëta 1375.) ju imenuje pësmoj od starodavna spëvavanoj = cantio ab olim decantari consveta.

Pieśń „Bogarodzica.“

Poljska.

48. Bogarodzica dziewica, Bogiem sławiena
Marya!

U twego Syna Hospodyna matko
zwolena Marya!

Ziści nam spust winam, kirye elejson!
Twego dzieła krzciciela Boże daj,
Usłysz głosy, napelnij myśli czło-
wiecze.

Słysz modlitwę, jaż (wz) nosimy,
To dać raczy, jegoż prosimy,
A na świecie zbożny pobyt,
Po żywocie rajski przebyt, kirye elejson.

Nas dla wstał z martwych Syn Boży,
Wierzi w to człowiecze zbożny,
Iż przez trud Bog swoj lud
odjął diablój stróżej.

Przydał nam zdrowia wiecznego,
Starostę skował piekielnego,

Śmierć podjął, wspominał czło-
wieka pierwszego ;
Jenże trudy ciérpiał za wierne,
Jeszcze był nie przyspiał za
 smierne,
Aże sam Bóg z martwych wstał.
Adamie, ty Boży kmieciu,
Ty siedzisz u Boga w wiecu,
Domieść że twe dzieci, gdzie krolują
 Święci.
Była radość, była miłość,
Było widzenie twórcza anielski bez
 końca ;
Tu się nam zwidziało diable potępienie.
Ni srebrem, ni złotem nas diabłu
 odkupił,
Swą mocą zastupił.

Ciebie óla człowiecze dał bok
 przekłóć sobie, ręce, nodze obie,
Krew święta szła z Boga na zba-
 wienie tobie.

Wierże w to, człowiecze, iż
Jezus Chryst za nas rany,
Swą świętą krew przelał
Za nas Chrześciany.

O duszy o grzeszne sam Bóg
 pieczę ima,
Diabłu ją odima,
Gdzie to sam króluje, ksobie ją
 przyima.

Juž nam čas, godzina grzechów
się kajać,
Bogu chwałę dać,
Ze wszemi siłami Boga miłować.
Marya dziewica, pros Syna twego
Króla niebieskiego,
Chocia nas uchowa
Ode wszego złego.

Wszyscy Święci proście,
Nas grzeszne wspomóżcie,
Byśmy z wami byli,
Jezu Chrysta chwalili.
Tegoż nas domiś Jezu Chryste
miły,
Bychom z tobą byli,
Gdzie się nam radują wsze
niebieskie siły.

Amen, amen, amen,
Amen, amen, amen,
Amen, tako Bóg daj,
Bychom szli wszyscy w raj.

Ta pěsen je naj davnější spoměnik jezika poljskoga, složil ju je sveti Vojtěch, rodom Āeh, apostol Poljakov okolo lěta 994. i prepěvali su ju navadno vojaki pred zaětkom bitve uže v ěasě kralja Boleslava Hrabroga, koji je vladal od lěta 992. do 1025. To je najstarější zapis te pěsni i je iz lěta 1408. —

Пісем о светом Савѣ.

Сербска.

49. Усклікнімо с љубављу
светителю Саві,
Сербске цркве верховној,
свештенічкој главі.
Тамо венці тамо слава
гдѣ наш пастір влада сада
појте му Сербі
песму і утројте.

Из те Свете горе нам
дојде отче Саво,
сузе братѣ убриса
Неманіча славо!
Свештеніче цркве сјајне
духовніче свете тајне.
Саво светителю
медју апостолі.

Пуна сі нам кошніце
трудольубна Сербіје!
Избор дічних сіновах:
Сербах соколовах;
к небу горе погледајте,
тамо Саву угледајте:
Саву — нашу славу
пред престолом божјім.

Ој Сербіје родљена
Сестро Херцоговіно!
умільато баці зор
на Савіне дворе;
Мілешево славило се
с' гроба нѣкад светог Саве,
Фрушка гора красі се
тѣлом кнез Лазара.

Царь Урош је (преславна
у Неманіе діка)
сілног цара Душана
куну наслѣдио;
Вукашине клеті вране
сербска рода черні враже.
ті Уроша убі —
а душу ізгубі.

Пуна вѣка четірі
(і шестнаест лѣта)
міла мајко Сербіје
ті негледа свѣта. —
Чуј пам радост светі Саво
духовенству перва главо:
Сербіја је міла
ліце разве дріла!

